

Αερομινάση - Νεωλύουσι α τριση - Ουαδ. Κουρτιση
Πορμααδου - Γουι'εβοα - ασηηη Μωρμααηηη

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

GEN

ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ

(Ανατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»)

Μάιος, Ἰούνιος, Ἰούλιος, Αὐγουστος, Σεπτέμβριος,
Ὀκτώβριος, Δεκέμβριος 1930

Handwritten signature and a blue rectangular stamp reading: ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ ΔΕΣΦ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΓΑΛΗΝΑΚΗ
1931

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

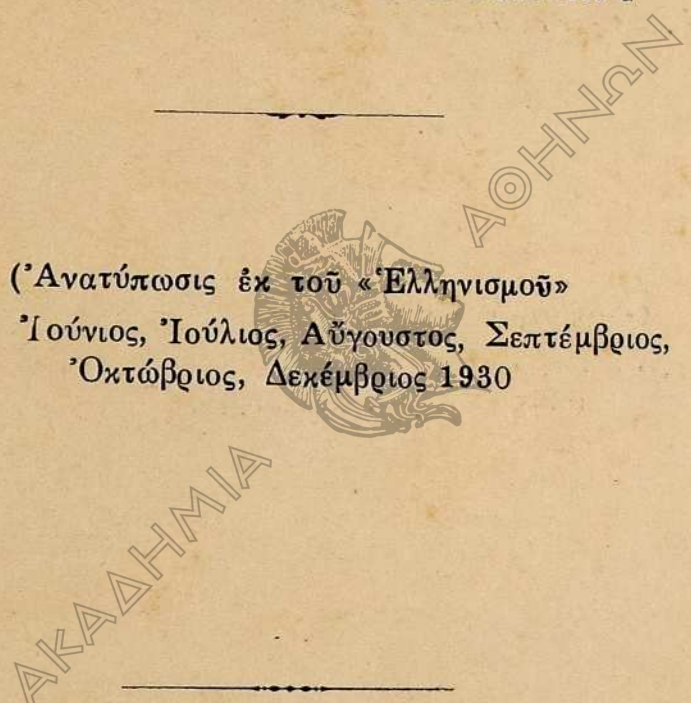
ΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ

(Ἀνατύψεις ἐκ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»
Μάϊος, Ἰούνιος, Ἰούλιος, Αὐγούστος, Σεπτέμβριος,
Ὀκτώβριος, Δεκέμβριος 1930

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΣΤΥΑΙΑΝΟΥ ΓΑΛΗΝΑΚΗ

1931

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΗ
ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
1911

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ

Α'. ΜΙΧΑΗΛ ΑΚΟΜΙΝΑΤΟΣ

Ὁ μέγας οὗτος καὶ αἰσίματος ἱεράρχης ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1140 ἐν Χώναις τῆς Φρυγίας (ταῖς Κολοσσαῖς, πρὸς τοὺς κατοικίας τῶν ὁποίων ἦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολή), ἀδελφὸς πρεσβύτερος τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Ἀκομινάτου ἐμαθήτευσε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὸν κλεινὸν Εὐστάθιον, τὸν μετέπειτα Θεσσαλονίκης, τὸν πολυμαθέστατον συγγραφέα τῶν τοῦ Ὀμήρου Παραεβολῶν, περὶ οὗ ὁ Κοραῆς ὀρθῶς ἔλεγεν, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ θὰ ζῆ ἐν ὅσῳ ἀναγιώσκονται τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου. Τὸν διδάσκαλόν του τοῦτον, μεθ' οὗ συνεδέει' ἡ δικῆς στοργῆς καὶ φιλίας Ἰσοβίου, ὁ Μιχαὴλ ἠκολούθησεν ἐν τε τῷ ἔρωτι τῶν γραμμάτων — ὡς συνέκδημον ἔχων τὸν Ὀμηρον ἢ τὸν Θουκιδίδην, ὡς παραμυθίαν τὸν Πλάτωνα ἢ τὸν Πίνδαρον — καὶ ἐν τῇ ἱερωσύνῃ γενόμενος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ διαπρέψας ἐπὶ τριάκοντα ἀπὸ τοῦ 1175 ἔτη διὰ τὸν δραστήριον καὶ ἐνεργόν, ἀλλὰ πρᾶον, φιλάνθρωπον καὶ πρακτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Διήρχοντο δὲ τότε αἱ Ἀθηναὶ μίαν τῶν δυστυχεστάτων περιόδων τῆς ἱστορίας αὐτῶν, τῆς ἔξω χώρας οὐσίας ἠρημωμένης διὰ τὰς ἐπιδρομὰς ληστῶν καὶ πειρατῶν, τῆς δὲ πόλεως κατατροχόμενης ὑπὸ πτωχίας καὶ πολιτικῶν περιπετειῶν.

Λέων ὁ Σγουρός, εἷς τῶν ἐγχωρίων ἡγεμονίσκων, γενόμενος κύριος τοῦ Ναυλλίου, τοῦ Ἄργου καὶ τῆς Κορίνθου, ἐπεχείρησε καὶ τῶν Ἀθηνῶν τὴν κατὰ κτην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον προσεποιήθη ὑπακοὴν εἰς τὰς πατρικὰς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου προτροπὰς πρὸς συνδιαλλαγὴν καὶ εἰρήνευσιν· ἀλλὰ, κακόπιστος ὢν ὅσῳ καὶ ἱκανὸς ἄνθρωπος, ἐπετέθη κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως, εὐθὺς ὡς ὁ φιλόανθρωπος ἱεράρχης ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ εἰς βέβαιον θάνατον νεανίαν τινὰ Ἀθηναῖον, εἰ καὶ φαῦλον τὰ ἄλλα. Τότε ἐξεδηλώθη καὶ τὸ ἡρωϊκὸν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀκομινάτου. Καλέσας τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἄμυναν, τὸσῳ θαυμασίως ἀντέστη ἀπὸ τῶν παναρχαίων τῆς Ἀκροπόλεως τειχῶν, ὥστε ἠνάγκασε τὸν Σγουρὸν ν' ἀπέλθῃ, ἀφοῦ ἐδήλωσε τὴν κάτω πόλιν (1203). Ἄλλ' ὁ σεπτὸς γέρον δὲν ἠδινῆθη ὁμοίως νὰ σώσῃ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν του ἀπὸ τῶν μετὰ ἐν ἔτος ἐπιδηρούντων βαρβάρων Φράγκων, οἵτινες, λαφυραγωγῆσαντες τὸν Παρθενῶνα, μετέβαλον τὸν ναὸν Παναγίας τῆς Ἀκροπολίτιδας εἰς παπικὴν ἐκκλησίαν. Μὴ ἀνεχόμενος τὴν ταπείνωσιν αὐτῆν τοῦ ἡλιοφειγγοῦς ἄστεως, τὴν ἐγκατάστασιν ἐπισκόπου τοῦ πάπα ἐν Ἀθήναις, τὴν καταστροφὴν τῆς πολυτίμου βιβλιοθήκης του, ἀπῆλθεν ἀπαρηγόρητος καὶ καταβεβλημένος, ἵνα μονάσῃ εἰς Κέα, ὅθεν ἠδύνατο τοῦλάχιστον νὰ βλέπῃ πέραν τῆς θαλάσσης ὑψουμένην τὴν κορυφὴν τοῦ Ὑμητοῦ ὑπεράνω τῆς προσφιλοῦς

του Μητροπόλεως. Ταύτης συνέταξε τότε την 'Ελεγείαν' κατέλιπε δὲ καὶ ἐπιστολὰς περὶ τὰς 180, ὧν αἱ πλεῖσται πρὸς τὸν Εὐστάθιον καὶ πρὸς τὸν ἀδελφόν του Νικήταν. Καὶ οὗτοι μὲν ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Πατρολογία τοῦ Migne τόμ. 140, ὁ δὲ Σ. Λάμπρος ἐξέδωκε πάντα τὰ σωζόμενα. *

Πρὸ αὐτοῦ ὁ Α. Ellissen εἶχε δημοσιεύσει (1846) σοφὴν πραγματείαν : Michael Acominatos von Chonae, Erzbischof von Athen; ein Beitrag zur politischen und literarischen Geschichte Athens im Mittelalter, συμπεριλαμβὼν ἐν αὐτῇ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως τεσσάρων τῶν πρὸς τὸν Εὐστάθιον ἐπιστολῶν. *Μονοδίαν εἰς τὸν ἀγιώτατον Θεσσαλονίκης κύριον Εὐστάθιον, Ὑπομνηστικὸν εἰς τὸν Βασιλέα κύριον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν*, καὶ *Στίχους ἐπὶ τῇ ἀρχετύπῳ ἀνιστορήσει τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων*. Καὶ τὸ μὲν πρὸς τὸν Ἀλέξιον Ὑπομνηστικὸν εἶνε εὐφραδεστάτη καὶ εὐπαρησίαστος καταγγελία τῆς φαύλης βυζαντινῆς διοικήσεως, οἱ δὲ Στίχοι ἀρχονται ὡς ἑξῆς :

« Ἔρως Ἀθηναίων τῶν πάλαι θρυλλουμένων
Ἔγραψε ταῦτα ταῖς σκιαῖς προσαθύρων,
Καὶ τοῦ πόθου τὸ θάλλον ὑπαναψύχων.
Ἐπεὶ δ' ἔτ' οὐκ ἦν οὐδαμοῦ, φεῦ! προσβλέπειν
Αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀοίδιμον πόλιν,

Φεῦ! οἶα πάσχω καὶ λέγω τε καὶ γράφω!
Οἰκῶν Ἀθήνας, οὐκ Ἀθήνας που βλέπω.

Εἶχε τότε πάθη ὅλη ἡ Ἀιτική ἐκ σιτοδείας καὶ μακρᾶς ἀνομβρίας καὶ θροναίων τὰς συνεπείας τῶν πληγῶν τούτων ἐπέστελλεν Εὐθυμῖω Μαλατῆρ, τῷ Μητροπολίτῃ Νέων Πατρῶν : « Ἐπέλιπον τοὺς παραδείσους οἱ ποταμοί, τὰς λαχάνιας αἱ κρήναι, τὴν Καλλιρρόην τὸ ρεῖθρον, οἱ μελισσῶνες τὸν Ὑμητιόν, αἱ πόαι τὰ ποίμνια. Ὅθεν οὐδὲ ἡ ποτὲ χρυσῆ ζώνη ἔτι χρυσῆ, καὶ τοὺς Ἀθηναίους εὐφροσύνη περιζωννύουσα, αἶτε μηδεμιᾶς εὐμοιροῦσα χλωρότητος, ἀλλ' αὐτὸς γεγονεῖτα καὶ σφιγγουσα λύπη τοὺς ταλαιπώρους ὡς οὐδ' ὄτιοῦν ἀπολείβουσα ὑγρὸν ἔλαιον. Ὅτε Μαραθῶν καὶ ἡ Ἐλευσίς, ὁ μὲν μετὰ τῶν πάλαι τροπαίων καὶ τὸ σιτοφόρον

*) *Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμενα. Τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ Ὁξωνίῳ, Παρισίοις καὶ Βιέννῃ Κώδικας. Ἀθήνησι, 1819 — 80, τόμ. 2 εἰς 8ον μέγα. Ἄλλ' ἡ χρῆσις τοῦ βιβλίου τούτου, καρποῦ ἀκαίρου σπουδῆς μᾶλλον ἢ βαθείας μελέτης, δὲν εἶνε ἀσφαλῆς ἄνευ τῆς ἐκ παραλλήλου ἀναγνώσεως τῆς ἐπικρίσεως τοῦ Π. Ν. Παπαγεωργίου. Τὰ σωζόμενα Ἀκομινάτου ἐκδοθέντα ὑπὸ Σ. Ι. Λάμπρου καὶ ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ κώδικς. Ἀθήνησι, 1883. 8ον. Ἐκτοτε ὁ Λάμπρος ἔγραψε *Περὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μητροπολίτου Ἀθηναίων Μιχαὴλ Ἀκομινάτου (1182—1205) ἐν Ἀθηναίῳ*, τόμ. σ' σ. 354—369 (Ἀνατύπωσις ἐν *Μικταῖς Σελίσιν* αὐτοῦ. Ἀθήνησι, 1905, σ. 407—415). ἴθβλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου *Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηναίων*. Ἀθην. 1928 σ. 36—40.*

προσαπεβάλετο, λιμοῦ γενναίου τῷ χώρῳ ἐπιστρατεύσαντος, ἡ δὲ τρόπον ἄλλον ἀπόρρητος. *

Τοὺς θρήνους τούτους περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν ὁ Φίνλαης (Emp. of Greece, σ. 155η.) κρίνει ἀβασίμους, ἢ τοὐλάχιστον ὑπερβολικούς, παρομοιάζων αὐτοὺς μὲ τὰς ἀστηρίκτους τῆς σημερινῆς διπλωματίας ἐκθέσεις. It represents Athens as a city thinly inhabited with a declining population, impoverished and in danger of being reduced, by the emigration, of its inhabitants, to a Scythian waste. The good Archbishop here alludes to Aristophanes, Acharn, 703. It is always difficult to appreciate the precise value of such declamation. Modern official correspondence concerning Athens shows us that many conditions of public affairs can be represented by diplomatic agents, who are often poorer rhetoricians than Michael, under totally different aspects, merely because a minister has been changed. Now, as the Archbishop informs us that Athens possessed ships, suffered in its commercial affairs from pirates, paid a ship tax, and was considered by the imperial officials as a place from which more money would be extorted than from the fertile regions of Thebes and Euboea, we must conclude that the city possessed considerable wealth, trade, and population. Ἄλλ' ἢ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ καρδιά τοῦ Φίνλαη, ἢ οὕτω μόνον διατιμῶσα τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως, προδήλως δὲν ἠδύνατο νὰ μετάσχη τῆς μεγαλοψύχου καὶ εὐγενοῦς λύπης τοῦ χρηστοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐπισκόπου, θρηνοῦντος ἐν ἀντιπαραβολῇ τὴν πάλαι εὐκλειαν καὶ δόξαν μὲ τὴν τότε ταπεινώσιν τῆς μητροπόλεως του.

Ἄλλ' ἕτερος Ἕλληνας ἱστορικός, μὲ συμπαιθετέραν καρδίαν καὶ μὲ ἀντίληψιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων φαινοτέραν, ὁ πολυμαθὴς μεσαιωνοδίφης Οὐίλλεμος Μίλλερ, ἰδοὺ πῶς ἐν ἄρθρῳ περὶ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοὺς Φράγκους (The Gentleman's Magazine, τομ. CCXVI, ἀρ. 2077 (ἰδοὺ πῶς ζωγραφίζει πιστότερον τὰ τῆς τραγικῆς ἐκείνης περιστάσεως. Τότε πρῶτον ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σύλλα στρατὸς λατινικὸς κατεῖχε τὰς Ἀθήνας. Καὶ αὐτὸς ὁ Ρωμαῖος πορθητὴς εἶχεν ἐπιδείξει εὐνοίαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἔδραν τῆς παιδεύσεως μεῖζονα τῆς τῶν Φράγκων Χριστιανῶν. Ἀφήσας τὴν ἀγαπητὴν τοῦ Ἐκκλησιαίου κατεχομένην ὑπὸ μοναχῶν Λατίνων ὁ Ἀκομινάτος μὲ καρδίαν συντετριμμένην ἀπῆλθε τῆς πόλεως, ἐν ἣ εἶχε ζῆσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ζητήσας δὲ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἡσυχίαν, ἐγκατέστη ἐπὶ τέλους ἐν Κέα, ὅθεν ἠδύνατο νὰ προσβλέπῃ πρὸς τὰς ἀττικὰς ἀκτὰς. Καὶ ἄλλοτε μὲν εἶχεν ἀπογοητευθῆ ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἐν τῷ νησιωτικῷ αὐτοῦ κελλίῳ ἠγάπα ἀκόμη τὴν δευτέραν αὐτοῦ πατρίδα, καὶ θρηνῶν τὴν ἀπώλειαν τῶν βιβλίων του, ἐγκωμιάζε τὰς Ἀθήνας δευτέραν Ἐδέμ. Καὶ ἐθάρρησε μὲν ποτε νὰ ἔλθῃ κρυφίως εἰς τὴν ποθητὴν πόλιν· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ τὸ θέαμα καθολικοῦ Ἐπισκόπου, λειτουργοῦντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ μητρόπολις του. Καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν (1220) ἐν τῇ ἔξορίᾳ, τελευταῖον λείψανον μακρᾶς σειρᾶς ἡρώων, ὧν τ' ὀνόματα συνδέονται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰσοτεροῦς ἄστεως».

*) Ἐν τοῖς περὶ Καισαριανῆς ἤδη δημοσιευθεῖσαν (κεφ. ε') ἐγένετο λόγος περὶ τῆς παραινετικῆς τοῦ Ἀκομινάτου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἀνυπότακτον ἡγούμενον τῆς Μονῆς ἐκείνης.

Β'. Χριστόφορος Ἄγγελος

Θὰ πραγμαρευθῶ ἐνταῦθα διὰ βραχέων περὶ τινος ὄστις, εἰ καὶ μὴ Ἀθηνοῖος, οὐδὲ κατ' ὄνομα μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Ἱστορικοῦ, ὅμως συνδέεται πῶς μὲ τὰ ἐν Ἀθήναις πράγματα τῶν μέσων χρόνων τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἐκατονταετηρίδος. Ὁ Ἰω. Μπενιζέλος οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοφόρου Ἀγγέλου, οὐ μόνον, διότι τὰ τοιαῦτα ἦσαν τότε συνηθῆ ἐπεισόδια τοῦ βίου πολλῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Χριστόφορος, πολὺ προγενεστέρως αὐτοῦ ὑπάρξας, ἐγένετο γνωστὸς μόνον μετὰ τὰ δημοσιεύματά του τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου εὔρεν ἄσυλον. Ἐκ τούτων ἀρῶμεθα ὅτι περὶ αὐτοῦ γνωρίζομεν καὶ τοῦτο δὲν εἶνε πολὺ, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὀλίγα, πλὴν τῶν βισάνων αἱ ὑπέστη, ἀποκαλύπτει περὶ τοῦ βίου του. Ἐν μιᾷ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ συστατικῶν (καθὰ κατωτέρω) λέγεται γε νηθεὶς ἐν Πελοποννήσῳ ἀλλ' ἀγνωστον ποῦ ἀκριβῶς ἦ πότε. Περὶ τὸ 1676 εὗρίσκετο βεβαίως ἐν Ἀθήναις, ὡς αὐτὸς λέγει.

« Ἐγὼ μὲν ἔτι νεάζων τῇ ἡλικίᾳ ἐπεθύμησα σφόδρα χάριν λόγου τε καὶ παιδείας σπουδᾶσαι... ὅμως διὰ τὴν τῶν διδασκάλων ἀπορίαν, πολλοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος διήλθον κατὰ καιρὸν σπουδάζων, καὶ ποῦ μὲν πολὺ, ποῦ δὲ ὀλίγον ἐγευόμην τῆς παιδείας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθον καὶ εἰς Ἀθήνας, σπουδᾶσας κάκει. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῶν Ἀθηναίων ἦν ἀγαρινός, κάκιστος, ἐχθρὸς χριστιανῶν τῶν ὄντων ἐν Ἀθήναις... Ἐτυράννησε δὲ πολλοὺς ξένους ἀδίκως διὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλαργυρίαν. Ἰδὼν δὲ κάμει, ξένον καὶ μὴ ἔχοντι τίνα γνώριμον, ἐκράτησε κάμει, καὶ ἐξήτει παρ' ἐμοῦ μαθεῖν τοῦνομα τοῦ ἡγεμόνος τῆς ἐμῆς πατρίδος. Ἐγωγε δὲ ἔφην ἐκείνῳ:—Ἦδη σχεδὸν εἴκοσι ἔτη βεβάασιν, ἀφ' οὗ ἄπειρα ἀπὸ τῆς τεκούσης με χάριν λόγου τε καὶ παιδείας, καὶ οὕτω ἔτι παλίνδρομος ἐγενόμην πρὸς τὴν ἐνεγκῶσαν, καὶ νυνὶ οὐκ οἶδα πῶς καλεῖται τοῦνομα τοῦ ἡγεμόνος τῆς φερούσης με. Τότε ἀπεκρίθη μοι λέγων: « Ἐπεὶ οὐ γινώσκεις τοῦνομα τοῦ δεσπότη σου, δεσμεύθητι » Καὶ οὕτω ἤρχισαν τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ὃν ἐξέλαβον Ἰσπανόν, ἐμίσειον δὲ τότε τοὺς Ἰσπανοὺς οἱ Τούρκοι διὰ τὰς μετ' αὐτῶν διαφορὰς σφόδρα. « Οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν ἦσαν τὴν φωνὴν λέγοντες: « Ἐπ' ἀληθείας Ἰσπανὸς ἔστιν, ὅτι ὁ πῶγων αὐτοῦ μαρτυρεῖ αὐτόν, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὸν πῶγωνα αὐτοῦ μακρὸν τε καὶ στενόν, καὶ μέλανα, καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ σχεδὸν ἐρυθρὸν καὶ ἰσπανικὸν χρῶμα.. καὶ τινες χριστιανοὶ κατὰ τύχην παρόντες ἔλεγον τοῖς Τούρκοις, ὅτι τὸ αὐτὸ ἱμάτιον φέρουσιν οἱ ἱερεῖς τε καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναχῶν. » Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστόφορος δὲν συνηγεῖ νὰ γίνῃ ἀρνητῆς τοῦ Χριστοῦ, ὡς παρώτρυνον αὐτὸν οἱ Τούρκοι ἐπ' ἀμοιβαῖς μεγάλαις, ἐμαστιγῶσαν αὐτὸν ἀνηλεῶς, καὶ μάλιστα ὅτε ἤρνηθη νὰ ψευδομωρτυρήσῃ, ὅτι δῆθεν ἐστάλη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, « οὔτινες πραγματεύονται ἐν τῇ Αἰνεσίᾳ, ἵνα προδώσῃ τοὺς Ἀθηναίους τοῖς Ἰσπανοῖς. » Παραθέτει δὲ καὶ κακόζηλόν τι ἱερογροφία ἰδικόν του, εἰκονίζον τὸ μαρτύριον εἰς ὃ καὶ ὑπεβλήθη, καὶ « σχεδὸν ὠριατὸς νεκρὸς ἔμεινα ».

Τὰ περαιτέρω συνοψίζει ὅσῳ βραχέως τόσῳ καὶ ἀσφαλῶς, καὶ κάπως ὑπόπτως. « Τότε οἱ Τούρκοι ἔλαβον πᾶσαν μου τὴν περιουσίαν, λέγω δὲ βιβλία καὶ χρήματα, καὶ χρεώστης τὰ μάλιστα ἐγενόμην, καὶ διὰ πολλῶν ἀρχόντων ἐντεύξεις ἡλευθέρωσάν με ἐκ τῆς φυλακῆς. Μετὰ δὲ μίαν ἐβδομάδα πάλιν συνεβουλεύσαντο

οἱ Τούρκοι κρατῆσαι με, καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἢ ἀποκτανθῆναι με, ἢ Ἰουρκοὺς γενέσθαι ἐκ τῶν μαστίγων καὶ ἐτέρων κακῶν. Αὕτη δὲ ἡ ἐπιβουλὴ γνωστὴ ἐγένετο πᾶσι καὶ πάσαις τοῖς Χριστιανοῖς τοῖς ἐν Ἀθήναις, κάμοι. Τότε ἐγὼ μὲν φυγὰς ὤχρημην ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ περιάγων τῇ ὁδῷ εὗρον ἐμπόρους ἐμπείρους, οἵτινες ἔγνωσαν καλῶς καὶ τὴν Ἀγγλίαν : αἱ ἐτέρους τόπους πολλοὺς καὶ ἠκρίβωσα παρ' αὐτῶν ποῦ ἄρα εὗρω σοφοὺς ἄνδρας, μεθ' ὧν φυλάξω τὴν θρησκείαν μου, καὶ τῆς σπουδῆς μὴ γένωμαι ἄπορος. Οἱ δὲ εἶπον μοι : ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ἀμφοτέρω ἔξεις, ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ ἀγαπῶσι τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ γράμματα τῶν Ἑλλήνων σφόδρα... Τούτου ἕνεκα ἐγὼ μὲν εὐθυδρόμησα πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ διήλθον διὰ τῆς Φλάνδρειας εἰς Γέρομουθ Yarmouth τῆς Ἀγγλίας. Ἔτυχε δὲ κατὰ τύχην καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς πόλεως τῆς Γέρομουθ ἐκεῖ, καὶ ἠκρίβωσέ με καλῶς, καὶ εὗρε τὰς μαρτυρίας μου ὡς ἔφερον ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων τε καὶ ἱερέων τῆς Πελοποννήσου τε καὶ ἀλλαχόθεν, καὶ ἰδωρήσατό μοι τὸ κατὰ δύναμιν ὁμοίως καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ ἐποίησαν τὸ προσῆκον, καὶ ἔπεμψέ με μετὰ γραμμάτων εἰς τὴν Κανταβριγιάν».

Ταῦτα ἐκ τοῦ πρώτου συγγραμμάτιου του, τῆς *Πονίσεως*, ἧς τὸ κείμενον, ὡς καὶ (ἐν μέρει) τὸ τοῦ *Ἐγκωμίου* (Ἀρ. 102 τοῦ κατωτέρω καταλόγου) ἀναδημοσιεύει ὁ κ. Καμπούρογλου ἐν *Μνημείοις*, β' σ. 238—350 ἐξ ἀντιγράφου προμηθευθέντος αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις Γραμματέως τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας καὶ μετέπειτα πρεσβευτοῦ ἐν Ρώμῃ. Sir. J. Rennell Rodd. Ἡ μόνη ἄλλη πηγὴ εἰδήσεων σχετικῶν εἶνε ὁ ἱστοριογράφος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξωνίας Antony Wood (Athenae Oxonienses 2α ἐκδ. London 1721. I 618 ἢ 3η ἐκδ. 11, 633) ὅστις βεβαίως τὰ τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ Χριστοφόρου εἰς Yarmouth καὶ τὴν ὑποστήριξιν, ἧς ἔτυχε παρὰ τοῦ τότε Ἐπισκόπου τῆς Νορβίχης (Norwich) καὶ πρώην Καθηγητοῦ ἐν Κανταβριγιᾷ, ὅπου καὶ ἐσύστησε καλοκαγαθῶς τὸν Ἕλληνα μοναχόν. Ἐκεῖ φθάσας περὶ τὴν Πεντηκοστὴν τοῦ 1610, ἔμεινε διδασκόμενος ἐν Trinity Kollege ἐπὶ τρία ἔτη, ἕως οὗ (ὡς αὐτὸς λέγει) «ἠσθένησα χαλεπῶς ἀπὸ τῆς δυσπνοίας, οἱ δὲ ἰατροὶ τε καὶ διδάσκαλοι εἶπον μοι ἐλθεῖν εἰς Ὀξωνίαν. Ὁ ἀὴρ τῆς Ὀξωνίας ἐπὶ πολὺν κρείττων τοῦ ἀέρος τῆς Κανταβριγιᾶς». Οὕτως ἐξηκολούθησε σπουδάζων ἐν τῷ ἐκεῖ Κολλεγίῳ τοῦ Baliol, καί, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Wood διδάσκων εὐδοκίμως τὴν Ἑλληνικὴν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐν ἔτει 1638, Φεβρουαρίου 1η, ταφείς τὴν ἐπαύριον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἐκκλησίας. * Saint Ebbe, «leaving behind him the character of a pure Grecian and honest and harmless man».

Ἴδου ἀκριβῆς κατάλογος τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντων πονημάτων, ἅτινα εἶνε σήμερον πάντα, οὐ μόνον σπανιώτατα, ἀλλὰ, κατὰ τὴν φράσιν τῶν Γάλλων φιλοβιβλων, *absolument introuvables*.

(91) ΠΟΝΗΣΙΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ, Ἕλληνας, τοῦ πολλῶν πληγῶν καὶ μαστίγων γευσσαμένου ἀδίκως παρὰ τῶν Τούρκων διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. At Oxford, printed by John Lichfield Wm Wrench, printers to the famous Universitie, 1611.—Μικρ. 4ον φυλ. 6.

Ἀντίτυπά τινα ἐνέχουσιν ἐντύπους συστάσεις τοῦ Ἀγγέλου αἰτοῦντος βοήθειαν. Μία τῶν συστάσεων τούτων φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Σαλισβουρίας ἀπὸ 15 Αὐγούστου 1616. Προγενεστέρα συστατικὴ, μαρτυροῦσα, ὅτι ὁ Ἀγγέλος εὐρίσκατο ἤδη ἐν

Ὁ Wood προστίθην ἐν παρενθέσει «J. Fhinkin the Church its self».

'Αγγλίς ἐν ἔτει 1608, εἶνε ἡ ἐξῆς, φέρουσα τὰς ὑπογραφὰς ἐξ καθηγητῶν'. The bearer hereof, Christopher Angell, a Greek born in Peloponnesus, having been persecuted by the Turks for his Religion, which by letters testimoniall appeareth, and for that cause was forced to leave his Country. came to Cambridge about Whitsontide 1603 and finding some reliefe, hath continued unto the day of the date hereof. During which time his manner of life has been bery honest and studious. Now, because he could not here have his health being desirous to travel abroad into Country, hee hath requested these our letters for a Testimonie oh his honest behaviour, which behave willingly granted unto him, and set our hands, this tenth May 1610.

(92) CHRISTOPHER ANGELL, a Grecian, who tasted of many stripes and torments inflicted by the faith which had in Christ Jesus. Oxford, Printed (κτλ.) 1617. Μικρ. 4ον, φυλ. 8. καὶ χονδροειδῆς τις ξυλογραφία, εἰκονίζουσα τὴν ὑπὸ Τούρκων βάσανον τοῦ Χ. Ἀγγέλου.

*Αγγλικὴ μετάφρασις τοῦ ἀνωτέρω. Διὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ σπανιότητα ὁ Legrand ἀνατυπώνει ὁλόκληρον τὸ ἀγγλικὸν κείμενον.

(97) Ἐτέρα ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως, ἐν Ὁξωνίᾳ 1618. Μικρ. 4ον, φυλ. 8

(100) ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν σήμερον εὑρισκομένων Ἑλλήνων. Πόνος Χριστοφόρου τοῦ Ἀγγέλου Ἑλληνοσ. Ex Officina C. Legge, Academiae Cantabrigiensis Typographi § 1919. Μικρ. 4ον, φ. 4 σ. 59.

Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο μετετυπώθη ἐν παραρτήμασι τῶν ἐξῆς τεσσάρων βιβλίων :

a. FHELAVIUS (S.) Status et Ritus Ecclesiae Graecae. Frankoforti, 1655. 12ον.

b Al-Koranum Mahumedanum etc. Nürnberg, 1664. Μικρ. 4ον.

c. Enchiridium de Statu hodiernorum Graecorum...cura G. FHELAVII. Lipriae, 1674, Μικρ. 4ον.

d. CYPRII (Philippi) Chronicon Ecclesiae Graecae ec. Friciae. 1679 4ον.

(101) ENCHIRIDION de Institutes Graecorum, authore Christophoro Angelo, Graeco. Ex officina C. Legge Acad, Cantabrig. typogr. 1619. Μικρ. 4ον, φυλ. 4—53 σ. Λατινικὴ μετάφρασις τοῦ προηγουμένου Ἀρ. 100.

(102) ΕΓΚΩΜΙΟΝ τῆς ἐνδοξοτάτης Μεγάλης Βρετανίας καὶ πάντων τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐκλαμπροτάτων Ἀκαδημιῶν Κανταβριγίας καὶ Ὁξωνίας Χριστοφόρου τοῦ Ἀγγέλου Ἑλληνοσ (sic) ἕνεκα ἀποδείξεως τῆς αὐτοῦ Εὐχαριστίας πρὸς τοὺς φιλοστόργους καὶ φιλοξένους καὶ καλοκαγάθους εὐεργέτας αὐτοῦ. (Ὁ τίτλος καὶ ἀγγλιστί, ὡς καὶ ὅλον τὸ κείμενον κατ' ἀπέναντι σελίδας). Printed by C. Legge, printer to the famous Universitie, 1619. Μικρ. 4ον, φυλ. 5+σ. 26.

(132) Πόνος Χριστοφόρου τοῦ Ἀγγέλου Ἑλληνοσ, περὶ τῆς Ἀποστασίας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἁμαρτίας, δηλαδὴ τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ περὶ τῶν ἀριθμῶν τοῦ Δανιήλ, καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως, οὗς οὐδεὶς (sic) ὀρθῶς μεθερμήνευσεν ἐξ οὗ προεφητεύθησαν. Ἐκδόθη ἐν Λονδίῳ, 1624. Μικρ. 4ον, φυλ. 2+σ. 24.

(134) Labor Christophori Angeli Graeci. De Apostasia Ecclesiae et de homine peccati, scilicet Antichristo, et de numeris Danielis, et Apocalipseos quos nemo recte interpretatus est ex quo praediciti sunt a Prophetis. Editus fuit Londini, 1624. Μικρ. 4ον, φυλ. 2+σ. 22.

Οἱ ἐν παρενθέσει ἀριθμοὶ εἶνε οἱ τῆς Bibliogr. Héliénique τοῦ Legrand, ὅστις σημειοῖ περὶ ἐκάστου τῶν εἰς ἄκρον σπανίων τούτων βιβλιαρίων, Rarissime plaquette, d'une insigne rareté. Καὶ ὁμοῦ πάντων, πλὴν τοῦ τελευταίου, ἀντίτυπα ἀπόκεινται ἐν τῷ Γενναδεῖῳ.

Γ'. ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΚΟΡΥΔΑΛΛΕΥΣ *)

Ὁ ἐπιφανὴς οὗτος Ἀθηναῖος λόγιος ἐγεννήθη τῷ 1563 ἐν τινι χωρίῳ παρὰ τὸ πρὸς δυσμὰς τῶν Ἀθηνῶν ὄρος Κορυδαλλὸν (τὸ χυδαῖσι Σκορδαλόν), ὅθεν καὶ τὸ ἐπώνυμον οὗτοῦ. Μετὰ τὰ ἐν Ἀθήναις στοιχειώδη γράμματα, ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ καὶ Παταβίῳ καὶ τυχὸν πτυχίου Φιλοσοφίας καὶ Ἱατρικῆς, ἐδίδαξεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ 1606 μέχρι τοῦ 1614. Δεινῶς ἀσθενήσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν καὶ ἐκεῖ διέμεινεν ἐπὶ πέντε ἔτη, διδάσκων ἐπὶ μισθῷ τοὺς προσερχομένους, ἐν οἷς τὸν Ἄγγελον Μπενιζέλον καὶ τὸν Νικόδημον Μεταξᾶν, τὸν ἐκδόσαντα ἐν Λονδίῳ ἐν ἔτει 1625, τρεῖς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ διδασκάλου του (βλ. κατωτέρω) καὶ ἰδρῦσαντα τὸ πρῶτον καὶ βραχύβιον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸν Τυπογραφεῖον, πατριαρχεύοντος καὶ προτορέποντος αὐτὸν εἰς τοῦτο Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Ἀνήσυχος ὁμως καὶ πῶς δύσκολος ὢν τὸν χαρακτῆρα, ὁ Κορυδαλλεὺς μετόκησεν εἰς Κεφαλληνίαν, προσκλήθεις ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Μεταξᾶ, κοί ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου Εὐγένιος ὁ Αἰτωλὸς ἐγένετο ὁ πιστότατος τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, μόνος τῶν ἄλλων ὑπομένων τὸ ὄργιον καὶ εἰς ἄκρον φίλαντον τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα δαιμονίου καὶ πολυμαθεστάτου διδασκάλου.

Ἐκ Ζακύνθου ὁ Κορυδαλλεὺς ἐπέστειλε συγγαίρειν ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ Πατριαρχίᾳ τὸν ἀρχαῖον αὐτοῦ ἐν Παταβίῳ συμμαθητὴν Λούκαριν, ὅστις καὶ μετεκαλέσατο αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ἔτει 1624 ὡς σχολάρχην τῆς ἀριστοσιτάτου πατριαρχικῆς Σχολῆς. Μεταβαίνων ἐκεῖ ὁ Κορυδαλλεὺς προσωμίσθη εἰς Πειραιᾶ καὶ παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τινι καιρὸν διδάσκων, ἕως οὗ συνεπλήρωσεν ἐκεῖ τὴν συγγραφὴν τῆς *Δογικῆς*, ἣν εἶχεν ἤδη ἀρχίσειν συνάσσειν. Εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις διδασκαλίαν διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἐκ Βενετίας τότε ἐπιστρέψας Ἄγγελος Μπενιζέλος, ὁ πρῶτος μαθητὴς αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ φθάσας ἐπὶ τέλους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς πατριαρχικῆς Σχολῆς καὶ συγχρόνως τὸ τιμητικώτατον ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνέως τοῦ Πατριαρχείου. Προσκληθὴς δὲ διὰ τὴν πολυμαθειαν αὐτοῦ ν' ἀπαγγείλῃ τὸν πανηγυρικὸν ἐπὶ τῇ ἐνθρονίσει τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου, ἐξεδήλωσεν ἄς καὶ πρὶν εἶχε προτιμήσεις ὑπὲρ τῆς κατὰ Λούκαριν Ὁμολογίας τῆς Πίστεως. Ὅθεν κατηγγέλθη διὰ τοῦ Ἀναιρετικοῦ τῶν δοξασιῶν τούτων λόγου Μελετίου τοῦ Συρίγου ὡς Καλβινιστῆς καὶ μόλις ἐσώθη ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ πλήθους εἰς τὴν οἰκίαν Δημητρίου τοῦ Ἰουλιανοῦ. Μετὰ τινος ὁμως καιρὸν συνδηλλάγη μετὰ τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ ἀπὸ Θεοφίλου μετονομασθεὶς Θεοδόσιος, χειροτονήθη (1460) μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. Ἀλλὰ μετὰ ἐν μόλις ἔτος ἐγένετο ἔκπτωτος τῆς ἀρχιερωσύνης διὰ τὰς κατὰ Λούκαριν πεποιθήσεις αὐτοῦ. Πενόμενος δὲ τότε περιήρχετο τὴν χώραν ἀσκῶν τὰ τοῦ ἱατροῦ, ἕως οὗ ἐφθασεν εἰς Ἀθήνας (1642). Ἐκεῖ ἡ φήμη αὐτοῦ προσεῖλκυσε πάλιν μαθητάς, καὶ δὴ καὶ Νεκτάριον τὸν Σιναΐτην, τὸν μετέπειτα πατριαρχεύσαντα Ἱεροσολύμων, καὶ ἄλλους τῶν κατόπιν διαπρεψάντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς γράμμασιν. Ἀλλὰ πεσὼν εἰς χεῖρας κλεπτῶν καὶ στερηθεὶς τῶν πάντων ἐν ὄρᾳ γῆρατος, ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1646 ἐν ἡθικῇ δυσφορίᾳ καὶ ἐσχάτῃ πενίᾳ. Ζῆ ὁμως τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς ἐνὸς τῶν

*) Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ συχνάκις δι' ἐνὸς λ. ἐσφαλμένως.

διαπρεπεστάτων Ἑλλήνων λογίων τοῦ καιροῦ ἐκείνου, τοῦ πρώτου διδάξαντος ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν νέαν ἐπιστημονικὴν τῆς φιλοσοφίας μέθοδον. Καὶ λέγει μὲν περὶ αὐτοῦ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις: «Οὐκ ἀμυδρὸν φιλοσοφίας φῶς ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀπέστιλβεν»: ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τοῦτο προστίθησιν, «ἵνα μὴ ἡμεῖς φανῶμεν στηλιτεῦναι τὸν ἄνδρα», καὶ ἀναγράφει τὰς ἐπὶ Καλβινισμῶ κακοβούλους καταγγελίας ἄλλων τινῶν καλογήρων, καὶ μάλιστα Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων, τοῦ ἀπηνουῦς κατηγόρου τοῦ μεγολοφυοῦς καὶ ἀειμνήστου Λουκάρεως.

Ἐπὶ χειρογράφου ἀποκειμένου ἐν τῇ ἱεροσολυμητικῇ βιβλιοθήκῃ ἐπιγέγραπται ὁ κολοφῶν οὗτος: «Τέλος τῶν εἰς τὰς Ἀριστοτέλους κατηγορίας σχολαστικῶν ἀποσημειώσεων Θεοφ. τοῦ Κορυθαλλέως: ἐξεέσθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἀχμε' (1465) ἔτος τὸ σωτήριον, μεταγεινιῶνος ζ' φθίνοντος». Τῶν δὲ ἐκτυπωθέντων ἔργων αὐτοῦ ἀξιωμακόμενα εἶνε τὰ ἑξῆς:

α'. Τοῦ σοφωτάτου κυρίου Θεοφίλου τοῦ Κορυθαλλέως περὶ ἐπιστολικῶν τύπων. Londini, ex Officina G. S. Typographi, 1625. (Τίτλος τοῦ Β' μέρους). Τοῦ σοφωτάτου κυρίου Θεοφίλου Κορυθαλλέως τοῦ Ἀθηναίου, τοῦ ὕστερον διὰ τοῦ θείου καὶ μοναχικοῦ σχήματος Θεοδοσίου μετονομασθέντος, Ἐκθεσις περὶ Ρητορικῆς. Ex officina W. S. Typographi, 1626. 8ον σ. 189.

Ὁ τυπογράφος Νικόδημος Μεταξᾶς προσφωνεῖ τὸ βιβλίον τοῦτο Ἰωάννῃ Ἐπισκόπῳ Λιγκολνίας δι' ἐπιστολῆς, ἧς τὸ κείμενον ἀναδημοσιεύει ὁ Legrand, ἀριθ. 144.

β'. Περὶ μετουσιώσεως κατὰ Κορυθαλοῦ τοῦ Καλβινολάτρου λόγοι δύο Ἰω. Ἀνδρέου Σταυρινοῦ τοῦ Χίου, καὶ μεγάλου Βιβλιοθηκαρίου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. De Transubstantione in Corydalo Calvini sactatore, sermones duo Io. Andreae Stavriini Chiensis Ecclesiae Constantinopolitanae Bibliothecari. Romae Typis sacrae Congreg. de Propaganda Fide 1649. 4ον, φύλ. σ. 37.

Ἰησουϊτικὸν δημασίωμα, ἐν ᾧ καὶ ψευδῶς καὶ παραπειστικῶς λέγει ἑαυτὸν ὁ ἀρνησίου συγγραφεὺς Βιβλιοθηκῆριον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, νοῶν τὴν Παπικὴν, ἀλλὰ θέλων νὰ νοήσωσιν οἱ ἀθῶοι ἀναγνώσται τὴν τοῦ Πατριάρχου.

γ'. Εἰς ἅπασαν τὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήματα καὶ ζητήματα ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου Κυρίου Κυρίου Θεοφίλου τοῦ Κορυθαλλέως ἐκτεθέντα, νῦν δὲ πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα καὶ μεθ' ὅσης οἶον τε ἦν τῆς ἀκριβείας διορθωθέντα παρὰ κυρίου Ἀλεξάνδρου Καγκελαρίου. Ἐνετίησι, αψκθ' (1729) παρὰ Νικ. Γλυκεῖ τῷ ἑξ Ἰωαννίνων. 4ον σ. 500.

δ'.) Τοῦ σοφωτάτου κυρίου Θεοφίλου Κορυθαλλέως τοῦ Ἀθηναίου, τοῦ ὕστερον διὰ τοῦ θείου καὶ μοναχικοῦ σχήματος Θεοδοσίου μετονομασθέντος, περὶ Ἐπιστολικῶν τύπων. Ἐν οἷς περιέχονται καὶ ἐτέρων διδασκάλων ἐπιστολαί, καὶ Ἀφθονίου προγυμνάσματα. Ἐπι τοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου περὶ ρητορικῆς Ἐκθέσεως. Δαπάνη μὲν... καὶ τῶν ἀκροατῶν τοῦ ἱερολογιωτάτου ἐν Διδασκάλοις Σεβαστοῦ καὶ Ἐπιστάτου τῆς ἐν Μοσχοπόλει Νέας Ἀκαδημίας. Διορθῶσει δὲ τοῦ Πανοσιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἐν Ἱεροδιδασκάλου Γρηγορίου τοῦ Μοσχοπολίτου. Ἐν Μοσχοπόλει, 1744, παρὰ Γρηγορίῳ Ἱερομονάχῳ τῷ Κωνσταντινίδῃ—4ον, σ. 184.

Ἐτέρα ἔκδοσις τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος ἐν Ἄλλῃ τῆς Σαξωνίας, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Βάφ. 1768.—8ον.

ε΄.) Εἴσοδος φυσικῆς ἀκροάσεως κατ' Ἀριστοτέλην συνερανοσθεῖσα ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως· νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα χάριν τῶν φιλομαθῶν ἰδίους ἀναλώμασι τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κυρίου Χρυσάνθου μετὰ πάσης ἀκριβείας διορθωθεῖσα· ἐπιστάσις τοῦ Κυπριανῶ Ἀρχιμανδρίτου Κυπρίου· τόμος Α΄, 1739 Ἐνετίησι, παρὰ Ν. Γλυκεῖ—4ον.

Ὁ Β΄ τόμος, περιέχων τὸ περὶ Γενέσεως καὶ Φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1780 παρὰ Ν. Γλυκεῖ. Ὁ Σάθας (Ἑλλ. Φιλολ. σ. 254) ἀναφέρει ἄλλα τινὰ δημοσιεύματα, πλὴν μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀοριστίας καὶ ἑσαφείας. Παράβαλε καὶ τὰ παρὰ Ζαβίρα, σ. 312—14.

Δ΄. ΑΡΓΥΡΟΣ ΜΠΕΝΑΛΛΗΣ

Οὗτος εἶνε ὁ καταγόμενος ἐξ ἑνὸς τῶν «εὐγενεσνάτων, πλουσιωτάτων καὶ παλαιωτάτων» οἴκων τῶν Ἀθηνῶν, (Π. 71), οὗ τὸ χριστιανικὸν ὄνομα ἕλησμονεὶ πρὸς ὄραν ὁ ἡμέτερος Ἱστορικός (Π. 73), ἐνθυμήθη δὲ μετ' ὀλίγον (Π. 89), προσεπιλέγων, ὅτι «οὔτοι (ὁ Δημήτριος Μπενιζέλος καὶ ὁ Μπεναλλῆς) ἀπὸ ξένης τινὸς γῆς μετεκόμισαν εἰς τὸ φίλον ἔδαφος τῆς πατρίδος τους (Ἀθηνῶν) τὰ πολῦτιμα ἀγώγιμα τῆς μαθήσεως» (Π. 73). Τὸ κύριον αὐτοῦ ὄνομα φέρεται, ὡς ἦν τότε συνήθες, διαφόρως παρὰ διαφόροις, οἷον Βεναρδῆς ἐν τῇ κατωτέρῳ μνημονευομένη μεταφράσει τῶν Βίων, Bonaldi ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Λοκατέλλη καὶ Βερναρδῖνος ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ ἐν Ρώμῃ Κολλεγίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, ὅπου, δεκαεπταετῆς ὢν ἐν ἔτει 1676, μετέβη πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ μεγάλως διεκρίθη. Ἐκεῖ διατελῶν ἠναγκάσθη (ὅπως καὶ ἄλλοι τότε τῶν ἀτυχῶν Ἑλλήνων) νὰ ὁμολογήσῃ τῷ Πάπῃ, ἀλλὰ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1681 μετακληθεὶς εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου, τάχιστα ἐπέστρεψεν εἰς τὰ πάτρια καὶ ἤρξατο διδάσκων ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Ἐπιφανίου,

Ἰκανῆ ὑπάρχει σύγχυσις περὶ τῶν χρόνων τῆς διδασκαλίας του. Ὁ Βελοῦδος (Ἑλλ. Ὁρθοδόξων Ἀποικία ἐν Βενετία, 1893, σ. 193), ὅστις ὀνομάζει αὐτὸν Βερναρδῆν, ὀρίζει αὐτὴν ὡς διαρκέσασαν ἀπὸ τοῦ 1687 μέχρι τοῦ 1692, ἐπιλέγων: «ἔνεκα τοῦ μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πολέμου ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων μετατίθεται εἰς Παλαιὰς Πάτρας». Ὁ Legrand, ζητῶν νὰ ἐπανορθώσῃ ταῦτα, λέγει ἀπὸ τοῦ 1692 ἕως τοῦ 1694. Ἀσφαλέστερα ὅμως εἶνε ὅσα συμπεραίνει ὁ εἰδικῶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα μελετήσας Φιλαδελφεύς, (β΄ 196—203), καθ' ὃν ὁ Βεναλλῆς ἐδίδαξεν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1685 μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς * τοῦ Μοροζίνη, ὅτι ἐν ἔτει 1688 εὕρισκετο «εἰς τὴν Κούλουρη» μετ' ἄλλων Ἀθηναίων, καταφυγόντων ἐκεῖ (καὶ ὑπάρχει ἐγγραφοὺς ἐν Σαλαμῖνι συνταχθὲν καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφὸν τὴν 4ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, (ΦΑ. Β΄ 18), βεβαιοῦν, ὅτι ἐκεῖθεν προσεκλήθη ἐν ἔτει 1689 εἰς Ναύπλιον, ἵνα διδάσκῃ τὰ τέκνα τῶν ἐκεῖ προσφύγων, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ 1694 μέχρι τοῦ 1699 ἐδίδασκεν ἐν Πάτραις

* Ὁ Σουρμελῆς σ. 69, ρητῶς λέγει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν πρὸς τὸν Μοροζίνην πρεσβευτὴν «τὸν Ἀργυρὸν Βεναλλῆν, καθηγητὴν ὄντα τῶν Ἀθηνῶν».

τοὺς παῖδας τῶν ἐκεῖ φυγόντων Ἀθηναίων, Ἐπισκεφθεὶς δὲ τὴν Βενετίαν δι' ὑποθέσεις του, ἐπανελάβε τὸ ἐν Πάτραις ἔργον ἀπὸ τοῦ 1704 μέχρι τοῦ 1707. Καὶ μετὰ ταῦτα «ἄγνωστον ἀπομένει τί ἀπέγεινεν ὁ Ἀργυρὸς Μπεναρδῆς». (ΦΑ. Β', 203).

Τὸ ἀπόρημα τοῦτο διαφωτίζει ὁ κ. Περικλῆς Γ. Ζερλέντης ἐν μονογραφίᾳ, ἣτις εἶνε παράδειγμα ἀκριβείας καὶ εὐσυνειδησίας, ἐπιγραφομένη *Ἀργυρὸς Βεναρδῆς ὁ Ἀθηναῖος* (1659—1720) Ἀθήνησι, 1921. 8ον σ. 28. Ἐπὶ τῇ βάσει ἐγγράφων ἀποκειμένων ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ Ζακύνθου, ὁ Ζερλέντης ἀποδεικνύει, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐκδίωξιν τῶν Ἑνετῶν ὁ Βεναρδῆς εὗρεν ἄσυλον εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην, ἣτις εὗρισκετο εἰς στενάς μετὰ τῶν Ἀθηναίων σχέσεις. Ἐπεὶ, τὴν 10ην Ἰουνίου, 1716, ἄγων τὸ πεντηκοστὸν ἔβδομον τῆς ἡλικίας ἔτος, ἐνυμφεύθη Ἀναστασίαν θυγατέρα Μιχαὴλ Καβούση, ἐννέα δὲ μόλις ἡμέρας μετὰ τοῦτο ἀπέθανεν ὁ ἐκ πρώτου γάμου υἱὸς του Ἀντώνιος. Ἀπὸ τοῦ 1717 μέχρι τοῦ 1719 ἐχορημάτισε δημόσιος τῶν Ζακυνθίων διδάσκαλος, ἀφοῦ δὲ ἀπώλεσε προῶρως δύο θυγάτρια, Τερεζίαν καὶ Ὅρσιαν, ἐτελεύτησε τὴν ἑβδόμην Αὐγούστου 1720 καὶ ἐεάφη ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀργυροῦ.

Ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ συντεταγμένη περιλάλητος ἐπιστολὴ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Πατριάρχην, δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1815 μεθ' ὅσων ἄλλων τοῦ Μπενιζέλου, ὅσα ὁ Περραιβὸς ἐσφετερίσθη, μετετυπώθη, μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως, ὑπὸ τοῦ Φαλλμεράυερ ἐν τῷ περὶ Μωρῆς συγγράμματι αὐτοῦ 1835, σ. 29—33) καὶ ἔκτοτε πολλάκις, ἥτοι ὑπὸ Σουρμελῆ (1842 σ. 6χ—71), ὑπὸ τοῦ Πιττάκη, ἐν *Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι* (1853), ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ (1869), ὑπὸ Κωνσταντινίδου (1877), ὑπὸ τοῦ Καμπούρογλου (α', 34, 1889) καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ζερλέντη σ. 19. Ἀναφέρει δὲ αὐτὴν καὶ ὁ Α. Π. Κεραμεὺς (ἐν *Ἐπειηρίδι Παρνασσῶ*, 1901) προκειμένου περὶ τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Μηλεῶν ἑλληνικῶν κωδίκων, ἐνθα σημειοῦται ὡς συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς (ἐσφαλμένως ἴσως ἢ ἐκ γραφικοῦ ὀλισθήματος) ὁ Πουγιαλῆς, ὅστις εἶνε γνωστὸς οὐχὶ ὡς λόγιος, ἀλλ' ὡς ζωγράφος, Κρῆς τὴν πατρίδα. Καὶ ὁμολογεῖται μὲν, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ἐκ Σαλαμῖνος ἐν ἔτει 1690 περίπου, ἀλλὰ τὰ προκαλέσαντα αὐτὴν αἰτία ἀμφισβητοῦνται.

Ἀσχέτως τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀξίας, ἡ ἐπιστολὴ ἐσχολιάσθη διὰ τὴν «περὶ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μάθησιν καὶ εὐφράδειαν» (Π. 73.) τοῦ γράσαντος αὐτῆν, ἣτις ἐκτραγωδεῖ τὰ συμβάντα μὲ ὄλην τὴν ἀττικὴν χάριν» (Π. 82). Τὴν γνώμη ταύτην τοῦ Ἱστορικοῦ μας συμμερίζεται καὶ ὁ Σουρμελῆς σ. 67, ἐγκωμιάζων τὴν ἐπιστολὴν ὡς συντεταγμένην «μὲ τὴν εὐφράδειαν καὶ τὸσον κάλλος διανοίας, ὥστε δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα τῆς ἑλληνικῆς εὐγλωττίας». Ἄλλ' ὁ Φιλαδελφεὺς α', 218, καὶ β'), 32 κρίνει τὸν Μπεναρδῆν ἐγκρατέστατον τῆς ἀττικῆς διαλέκτου καὶ γλαφυρότατον ῥήτορα», καὶ θαναιάζει τὴν «γλαφυρότητα τοῦ λεκτικοῦ». Δὲν εἶνε ἄπορον, ὅτι καὶ ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος θεωρεῖ τὴν ἐπιστολὴν συντεταγμένην, «μετὰ εὐφραδείας καὶ γλαφυρότητος ἱκανῆς». (*Πανδώρα*, 1857 σ. 113). Καὶ τοῦ μὲν ἡμετέρου Ἱστορικοῦ ἢ πρὸς τὴν ἀρχαῖζουσαν ῥοπὴ εἶνε συγγνωστή. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του δὲν εἶχεν ἀκόμη λάμψη τὸ φῶς τοῦ Κοραῆ· ἀλλ' ἐγώ, καθὸ ἀκόλουθος τοῦ σοφοῦ καὶ φρονίμου ἐκεῖ-

νου Χίου, ἀποστρέφομαι τοὺς μακαρονισμούς(*). Ὅπως δὴποτε, ἡ φήμη τοῦ Μπεναλδῆ ὡς λογίου δὲν βασίζεται ἐπὶ μόνῃ τῆς περιλαλήτου ἐκείνης ἐπιστολῆς. (Ὁ κ. Καμπούρογλους (α' 113) λέγει, ὅτι «συνέγραψε κτιτορικὸν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου (1705) καὶ μετέγραψεν εἰς τὴν καθομιλουμένην τοὺς Βίους τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων Συμεῶν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης (1706)». Τὰ αὐτὰ περίπου καὶ ὁ Φιλαδελφεὺς α', 218): «Συνέγραψε δὲ καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1605 Κτιτορικὸν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καὶ μετὰ ἐν ἔτος τοὺς βίους τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων Συμεῶν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης». Ταῦτα, τὰ οὕτως ἐπαναλαμβανόμενα, παρέχουσι παραδείγματα τῆς ἀταλαιπωρήτου ἐκείνης ἐτοιμότητος, μεθ' ἧς ὁ κατόπιν ἐλθὼν, ἀποδεχθεὶς ἀνεξελέγκτως τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐσφαλμένως λεχθέντα καὶ ἀντιγράψας αὐτά, ἀπολιθώνει ἀπάτην, ἣτις ἀκολούθως ἀπαιτεῖ μακρὰν ἔρευναν πρὸς ἀνασκευὴν αὐτῆς. Εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ἀμφότεροι ἔλαβον τὰς αὐτὰς βιβλιογραφικὰς εἰδήσεις παρὰ τοῦ Σάθα (*Νεοελ. Φιλολ.* σ. 595), μὴ ἐνθυμηθέντες ὅποσα ἀστήρικτα καὶ πλημμελῆ υἰοθέτησεν ἐκεῖνος.

«Ἀργυρὸς Βερναρδῆς Ἀθηναῖος, κόμης καὶ ἱππεὺς τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ἔγραψε Κτιτορικὸν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τυπωθὲν ἐν ἔτει 1705, καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην βίους τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων Συμεῶν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, ἐκδοθέντας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1706».

Ὁ δὲ Σάθας, ταῦτα λέγων, προδήλως εἶχεν ἀποδεχθῆ ὡς ὁδηγὸν τοῦ τὸν Βρετόν, τοῦ ὁποίου τὰ ἀναρίθμητα λάθη εἶνε ἄλλαι τόσαι παγίδες τῶν ἀπροσέκτως βαινόντων. Οὗτος ἐν ἀρ. 151 γράφει τὰ ἑξῆς: «Βίος τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν Συμεῶν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, τῶν εὐρόντων τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ Σπηλαιότισσας, μεταφρασθεὶς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν παρὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀργυροῦ Βερναρδῆ τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν (1706 εἰς 4ον. Σημείωσις. Τὴν ἐπιγραφὴν τούτου ἔλαβον ἀπὸ φίλου τινά. Διὸ ἀγνοῶ, ἂν ἐν τῷ προμετωπίῳ ὑπάρχη ἡ σημείωσις τοῦ τόπου ὅπου ἐτυπώθη».

Ὁ ἀναγνώστης ἴσως δὲν θὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ αἱ τέσσαρες ἀλληλοδιάδοχοι βιβλιογραφικαὶ αὐταὶ εἰδήσεις εἶνε πάντῃ ἐσφαλμέναι καὶ ὅτι ἀτυχῶς ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, προκειμένου περὶ ἑλληνικῆς γραμματολογίας, εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ προσφεύγωμεν δι' ἀσφάλειαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν εἰς τὸν ἄλλογενῆ Legrand. Οὗτος ὑπ' ἀριθ. 44 τῆς ΙΗης ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρει τὸ ἑξῆς βιβλίον:

«Σύνταξις κανόνων τινῶν ἐγκωμιαστικῶν τῆς Ὑπεραγίας Παρθένου τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ὄρους τοῦ καλουμένου Χελμοῦ, καὶ τῶν ὁσίων Πατέρων Συμεῶν καὶ Θεοδώρου, τῶν Κτιτόρων καὶ Ἀρχηγῶν τῆς ἐν τῷ Σπηλαίῳ παλαιᾶς Μονῆς, καὶ τῆς Ὅσιας Εὐφροσύνης, τῆς εὐρούσης τὴν θείαν

* Ὁ κ. Καμπούρογλους (α' 114) ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι «ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ πρωτοτύπου πᾶς τις πείθεται, ὅτι ὁ Βενάλδης πρῶτον ἔγραψεν αὐτὴν εἰς τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν καὶ εἶτα τὴν μετέφρασεν εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν εἶμαι ἐκ τῶν περὶ τούτου πεισθέντων, μὴ πληροφορηθεὶς ποὺ βασίζεται ἡ εἰκασία αὕτη.

εικόνα τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ, μετὰ καὶ τῆς διηγήσεως τῆς αὐτῆς εὐρέσεως, περιέχουσα τὴν τε διαθήκην τῶν αὐτῶν Πατέρων καὶ τὸν τῶν αὐτῶν βίον, ἅμα δὲ καὶ τῆς Ὀσίας. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἀναλώμασι τοῦ Ἐκλαμπροτάτου Κυρίου Κυρίου **Βερνάρδου Μακόλα**, Ἀθηναίου, πρὸς ὃν καὶ δικαίως ἀφιερῶθη. Ἐνετίησιν, ἀψοί (1706). (Ἐτηρήθησαν αἱ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἀνορθογραφίαι),

Εἶνε δὲ τοῦτο φυλλάδιον εἰς 4ον ἐκ φυλ. 6 καὶ σελίδων 60. Μετὰ τὸν τίτλον, εἰκὼν τῆς Θεοτόκου καὶ ἐπίγραμμα πεντάστιχον τοῦ Ἰω. Πατούσα, καὶ μετὰ ταῦτα ἀφιερωτικὴ τῷ Μακόλα, καὶ πέντε δίστιχα «τῷ σοφωτάτῳ καὶ ἐκλαμπροτάτῳ ἱππεὶ Ἀργυρῷ Βερναρδῷ» (πάντα ταῦτα ὑπὸ Ἰω. Πατούσα), καὶ «Ἄσμα σαπφικὸν ᾧ περ αἱ Ἀθῆναι εἰς παραμυθίαν προτρέπονται ὡς καὶ ἐν τῇ καταπτώσει αὐτῶν ἐνεγκοῦσαι τὸν εὐκλέεστατον ἥρωα Βερνάρδον Μάκολα».

Μετὰ τὰ προεισαγωγικὰ ταῦτα ἔπεται ὁ οὐσιώδης τίτλος τοῦ βιβλιαρίου ὡς ἑξῆς :

«Βίος τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Συμεῶν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, τῶν εὐρόντων τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Σπηλιότισσας, μεταφρασθεῖς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν παρὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀργυροῦ Βερναρδῆ τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν».

Οὕτω λοιπὸν λύεται ὁ περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βερναρδῆ (ὅπως ἐδῶ παρουσιάζεται τὸ ὄνομα) συμπληθεὶς γρίφος. Πρόκειται περὶ ἑνός, οὐχὶ δύο δημοσιευμάτων, καὶ περὶ μιᾶς, οὐχὶ δύο, χρονολογιῶν, καὶ περὶ τριῶν ὁμοῦ (Μάκολα, Πατούσα καὶ Μπενναλδῆ), οὐχὶ ἑνὸς μόνου Ἀθηναίου. Εὐρίσκονται δὲ τοῦ σπανίου τούτου βιβλιαρίου (πλὴν τοῦ παρ' αὐτῷ τῷ Legrand), δύο ἀντίτυπα ἐν Ἀθήναις—τὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τὸ τοῦ Βερναρδάκη.

Τῆς περὶ τὰ γράμματα ἐμπειρίας τοῦ Βερναρδῆ σώζονται, ἐκτὸς τοῦ συγγραμματοῦ τούτου καὶ τῆς περιλαλήτου ἐκείνης ἱκετευτικῆς πρὸς τὸν Πατριάρχην ἐπιστολῆς, καὶ τὰ ἐν τῷ ἑξῆς βιβλίῳ ποιημάτια, συνταχθέντα ταῦτα, ἐνόσφ' ἐσπούδαζεν ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικῷ Κολλεγίῳ.

Ἐλικῶνος ἄνθη ἐπὶ τῇ περιθρυσσῆτι καὶ ἐπιφανεστάτῃ δαφνοστεφανηφορία τοῦ ἑξοχωτάτου καὶ λογιωτάτου Κυρίου Ἀποστόλου Ράστι Βυζαντίου, ὅτε ὑπὸ τῶν ἐν τῷ τοῦ Παταβίου Ἀρχιλυκείῳ Προκρίτων Διδασκάλων ἀξιότατος φιλόσοφος καὶ ἰατρός ἀνηγορεύθη, τῇ ἐκλαμπροτάτῃ καὶ σοφωτάτῃ Κυρίᾳ Κυρίᾳ Δόμνῃ Ρωξάνῃ Σκαρλάτου ταπεινῶς ἀφιεροθέντα παρ' Ἰω. Βαππιστοῦ Τυπάλδου Κεφαληνιέως. Ἐνετίησι, 1680· εἰς 4ον ἐκ 32 σελίδων.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων ἐν τῷ βιβλιαρίῳ τούτῳ ποιημάτων τὰ ἑξῆς εἶνε τοῦ Μπενναλδῆ. Τέσσαρες ἐλεγειακοὶ στίχοι, ἕτεροι ἕξ, καὶ ἕτεροι δώδεκ , καὶ ἐγκώμιον πρῶτον καὶ δεύτερον.

Τοῦ σπανιωτάτου τούτου βιβλιαρίου ἀντίτυπον πλήρες ἀπόκειται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς· ὃ δὲ Legrand μετετύπωσεν αὐτό, *Fleures d' Helicon cueillies à l' occasion du doctorat d' Apostolos Rhastis de Byzance... par Jean Baptiste Typaldos en l' année 1640. Nouvelle ed. avec préface, notes, et commentaires. Le Puy, 1891, 8ον, σ, 57.*

Ὁ δὲ κ. Ζεφλέντης ἐν τῇ προμνηθείσῃ μονογραφίᾳ παραθέτει, πλὴν τῆς ἱκετηρίου Ἐπιστολῆς, τὸ νείμενον τῶν ἐλεγείων τοῦ Ἀργυροῦ, ὡς καὶ τῶν δύο ἐγκωμίων, τῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀργυροῦ ἐγγράφων τοῦ ἐν Ρώμῃ Κολλεγίου, περὶ

τῆς ἐν Ναυπλίῳ καὶ Πάτραις διδασκαλίας, καὶ πάντα τὰ περὶ τῆς ἐν Ζακύνθῳ διαμονῆς του ληξιαρχικά.

Σημειούσθω, ἐν τέλει, ὅτι ὁ Σπών, ὅστις ἦν ἐν Ἀθήναις τῷ 1676, εὔρεν ἔκει τὸν ἡμέτερον Βεναλδίν, (ἢ τὸν πατέρα αὐτοῦ) λέγων (II. 215) περὶ τῆς τύχης τῶν ἔτι τότε σωζομένων ἀρχαίων ἐπιγραφῶν: Nous trouvâmes une très belle inscription dans un degré de marbre du Sieur Benaldi. Mon camarade (Wheler) l'acheta depuis et la fit transporter en Angleterre.

Δ'. ΛΟΜΒΑΡΔΗΣ

«Un Italien nommé Lombardi»

Τὰ περὶ τοῦ παραδόξου καὶ μοχθηροῦ τούτου τυχοδιώκτου ἀφηγεῖται ὡς ἑξῆς ὁ R. Chandler, ὅστις εὗρισκόμενος ἐν ἔτει 1765 ἐν Ἀθήναις ἐγνώσεν αὐτὸν προσωπικῶς. Μεταφέρω τὰ ἀκόλουθα ἐκ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ 1806 (II, 335—38 καὶ III. 19, & c). ὡς σαφέστερον κάπως ἐν αὐτῇ ἐκτιθέμενα ἢ ἐν τῷ ἀγγλικῷ προτοτύπῳ τοῦ 1776 (σ. 26, 138—141 καὶ 192). *

(II, 337—8) Le lendemain, de grand matin, nous eûmes la visite de M. Gaspari, Consul de France, et celle des archontes, ou principaux Grecs, qui vinrent en corps nous saluer. Il y avait avec ces derniers un Italien, nommé Lombardi, qui demeurait à Athènes depuis plusieurs années, et était connu d'un de mes compagnons de voyage. Cet homme était bien vu des Turcs. Ils le regardaient comme mahométan, et lui avaient même donné le titre de derviche, parce qu'il affectait tous les dehors de l'humilité et de la pauvreté. Il nous offrit ses services et notre position nous les fit accepter. Il nous accompagna dans les visites de cérémonie que nous rendîmes à Achmet aga, le chef des Turcs d'Athènes; au woïvode ou gouverneur de la ville; au disdar ou officier commandant la citadelle; à l'archevêque et aux archontes. Il nous servait d'interprète; et c'était lui qui réglait les présents que nous fûmes obligés de faire pour obtenir et la permission d'examiner les antiquités, et la protection des magistrats pendant notre séjour dans cette ville. Il nous instruisit aussi des petites gratifications qu'il fallait donner à des personnes d'un rang inférieur.

(III, 67—70) Nous avons en outre le plaisir continuel de voir notre maison fréquentée par Lombardi, que nous détestions tous bien cordialement, et dont la présence odieuse, ainsi que les discours incensieux, grossiers et impies au suprême degré, souillaient et empoisonnaient toutes nos jouissances. Ce Lombardi, qu'on disait prêtre, passait pour avoir dérobé les vases et les ornements de son église. Ce qu'il y a de certain, c'est qu'il

*) Travels Greece, an account of a tour made at Society of Dilettanti, Oxford 1777.

avait été contraint de s'enfuir de son pays pour se soustraire à la peine due à quelque crime d'une espèce très atroce. La langue latine lui était familière ; et comme il avait quelque connaissance de la médecine, il avait été attaché, en qualité de médecin, à plusieurs pachas et grands officiers Turcs. Il avait eu occasion de signaler son courage et de donner des preuves d'intrepidité de son caractère et de sa conduite dans diverses expéditions très dangereuses contre les bandits et les insurgés ; et, pour récompenser ses services, on lui avait donné de l'argent, des chevaux et des vêtements garnis de fourrures. A une adresse peu commune, il joignait beaucoup d'éloquence et un penchant décidé pour le libertinage et l'hypocrisie. Voulant passer pour prosélyte de la communion grecque, il avait écrit en Italien un livre intitulé : LA VÉRITÉ JUGE par le père Bentzoni, Jésuite et converti à la véritable église, l'église d'Orient. Une traduction de cet ouvrage en Grec vulgaire, avec des figures burlesques, en taille douce, fut imprimé à Johannina, ville d'Épire, et repandue en Turquie. Le fiel de cette satire contre le christianisme était si bien couvert, que l'auteur fut pendant quelque temps regardé comme un digne défenseur de l'orthodoxie des Grecs. Il avait aussi composé une longue et virulente diatribe contre un archevêque de Larisse, en Thessalie. Il avait été mis en prison à Athènes, et n'avait obtenu son élargissement qu'à force de prières et de larmes, et surtout par l'intervention de Turcs qui s'intéressèrent en sa faveur. Ce traitement, quoique bien mérité, l'avait rendu furieux, et son plus grand plaisir était la vengeance. Il avait employé les moyens les plus odieux et les plus coupables pour renverser, et même pour faire périr ses principaux ennemis. De retour, depuis peu, de Constantinople, il se vantait d'avoir par ses intrigues fait abaisser et rentrer dans le devoir quelques orgueilleux archontes d'Athènes, pour avoir naguère hissé pavillon comme consuls de puissances européennes, privilège dont les sujets de la Porte avaient été privés par un édit rendu pendant que nous étions à Smirne. Il racontait froidement, et d'une manière fort leste, la mort de son fils aîné, son favori, qu'il avait pris avec lui, et qu'il envoyait dans la maison paternelle sur un vaisseau où la peste s'était mise pendant la traversée. Ce jeune homme tomba malade dans le Pirée, et fut transporté dans un monastère ; mais, un qu'il avait pris avec lui, et qu'il envoyait dans la maison paternelle sur un autre passager, étant mort subitement de la peste, sans autre forme de procès et sans autre examen, le malheureux fils de Lombardi avait été jeté dans un puits près du rivage, et l'on s'était contenté de couvrir son corps d'une vaste pierre. Avant notre départ, ce Lombardi repudia, dans les formes voulues par la loi, sa femme, qui était d'Athènes, et renonça ses enfants, un fils et deux filles, parce qu'ils avaient refusé d'abjurer la religion chrétienne. Les Turcs furent scandalisés de cette violation des premiers sentiments de la nature, et plaidèrent eux-mêmes en faveur de ces infortunés. En fin, il épousa, devant le cadi, ou juge turc, une jeune Albanaise, et il vivait alors avec elle. Mais, de tous les forfaits, dont il s'était rendu coupable, cette pluralité de femmes était encore une des moins révoltans.

(III, 73) Lombardi fermentait la discorde publique par des voies sourdes et cachées en travaillant pour ainsi dire, comme une taupe sous terre. Son acharnement à poursuivre l'archevêque lui donnait de l'influence auprès des ennemis de ce prélat et auprès du waïwode. Un jour que l'archevêque revenait d'une église, ou le clergé s'était assemblé, Lombardi fit crier contre lui; Barabbas Barabbas, par une populace qu'il avait amentée. En un mot ce méchant homme mit en usage tous les moyens que la malice la plus infernale put lui suggérer pour noircir sa réputation et pour le perdre. L'archevêque ne fut pas le seul en butte à ses attaques: il chercha également à opérer la ruine de tous ceux qui avaient pu lui déplaire, et de ce nombre était un chirurgien né à Corfou qui sans la protection de M. Keyrac aurait été infailliblement victime de ses menées; car ce négociant chargea un Français, qui était son agent, d'obtenir du waïwode qu'il ne lui fût aucun mal et ce magistrat, vaincu par ses instances, lui eut enfin la promesse qu'il confirma en mettant sa main sur la tête de son fils et en disant: Que ce qui lui arrivera, arrive à mon fils Ismael.

(III, 189) Nous ne pûmes rester plus long temps à Eleusis, par l'effet de l'arrivée de certains agas ou riches Turcs qui se rendaient de Corinthe à Athènes. Lombardi, qui les connaissait, monta à la hâte à la tour, et parut devant eux tout transporté de joie. Il se mit à genoux à leurs pieds, leur prodigua toute sorte de caresse, et leur baisa affectueusement la barbe; mais son ton changea, dès qu'il fut hors de leur présence, et il vomit contre eux des exécérations avec la plus grande liberté.

Ἐν τέλει ὁ Chandler (κεφ. LIX) προσεπιλέγει, ὅτι μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησίν του φθάσας εἰς Κόρινθον ἔμαθεν ἐκεῖ, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος, ἐπιστρέψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (ὅπου εἶχεν ἀπέλθῃ συνεπεία τῶν ἐκθέσεων τοῦ Λομβάρδη), ἀνεγκατεστάθη μετὰ πολλῶν τιμῶν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του, καὶ ὅτι τοῦτο κατετάραξε καὶ κατεφόβισε τὸν Λομβάρδην ὅστις, βλέπων τὰς ραδιοουρίας αὐτοῦ ματαιωθείσας καὶ ἑαυτὸν μὴ συμπεριληφθέντα εἰς τὴν γενικὴν ἀμνηστειάν, ἠπόρει ποῦ νὰ καταφύγῃ.

Τῶν περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἐπελήφθη, πρῶτος τῶν ἡμετέρων, ὁ Ν. Δραγούμης ἐν βιβλιοκριτικῷ τινὶ ἄρθρῳ (*Πανδώρας* ἀρ. 178 τῆς 15 Αὐγ. 1857, σ. 232), ἐπειδὴ ἀναγνώσας ἄλλοτε τὰ ὑπὸ τοῦ Chandler ἀπομνημονεύμενα, (ἅτινα καὶ παραθέτει ἑλληνιστὶ) ἀνεξήτει νῦν τὸ βιβλίον τοῦ Λομβάρδη, *Ἡ Ἀλήθεια Κριτῆς*. Καὶ τοῦτον μὲν τὸν Λομβάρδην θεωρεῖ πάνυ αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικανοῦ τὸ ὄρησκειμα Chandler κρινόμενον ὡς γράψιντα κατὰ Λουθήρου (εἰκασία ὄλω; ἀνυπόστατος καὶ παράλογος) καὶ ἀμφιβάλλει περὶ τῆς μοχθηρίας τοῦ Λομβάρδη.

Περὶ δὲ τοῦ βιβλίου ἐρευνῶν ἐβραβιώθη, ὅτι οὐκ ὁ Μουστοξύδης, οὔτε ὁ βιβλιογράφος Βρετὸς ἤκουσεν ἢ ἐγίνωσκέ τι περὶ αὐτοῦ. Ἐρωτηθεὶς δὲ καὶ ὁ Ἕλλην βιβλιοφύλαξ τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, Ἰω. Βελοῦδος, ὁμολόγησε καὶ αὐτός, ὅτι ἐν οὐδενὶ καταλόγῳ εὔρε μνειαν τινὰ τοῦ βιβλίου τούτου. Ἄλλ' εὐτυχῶς ὁ βιβλιοφύλαξ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἰωαννίδης τῷ ἐπέδειξεν ἀντίτυπον ἐπιμν-

λῶς τετυλιγμένον ἐντὸς λεπτοῦ χά. του ὧς θηραιρὸν σπά.ιον. Κοι. ἰδοὺ πῶς ἐπεγράφετο τὸ βιβλίον :

Ἡ Ἀλήθεια κριτῆς εἰς τὰς μεγάλας διαφορὰς τῶν τεσσάρων χριστιανικῶν λατρειῶν, τῶν Γραικῶν, Παπιστῶν, Καλβινιστῶν καὶ Λουθηρανῶν. Πρῶξις Δικαστικῆς, Ἡθικῆς τοῦ Πατρὸς Βεντζόνη ἀπὸ τὴν συντροφίαν τῶν Ἰησουϊτῶν τοῦ ὑπεροῦ ἐπιστρέψαντος εἰς τὴν Ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν τὴν Ἀνατολικήν. Μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν Γραικῶν, διηρημένη εἰς τόμους δύο. Τόμος πρῶτος. Τύπος πρῶτος.

Τύπον ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἐκδοσιν. Καὶ τὸ μὲν ἰταλικὸν κείμενον, οὐ μετὰφρασις λέγεται αὕτη, οὐδέποτε φαίνεται ἐἰδοθέν. Τόπον δὲ καὶ χρόνον ἐκτυπώσεως οὐδένα μνημονεύει ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου. Ἄλλ' ὁ Ν. Δραγούμης, ὅστις ἀνατυπώνει τὰ πλεῖστα τοῦ προλόγου, τὰ προκτεταγμένα αὐτῷ ἐπιγράμματα, ὧς καὶ ἀνάλυσιν τινὰ τοῦ κειμένου, ὀρθῶς παρατηρεῖ, ὅτι ἡ εἰδησις τοῦ Chandler, καθ' ἣν ἡ ἐκτύπωσις ἐγένετο ἐν Ἰωαννίνοις, εἶνε προδήλως ἐσφαλμένη· διοτι οὐδεμία ὑπῆρχε τότε ἐν Ἰωαννίνοις τυπογραφία. Ὅθεν εἰκάζει τὴν Δακίαν, ὅπου καὶ ἄλλα τιὰ ἐξετυπώθησαν τότε περίπου βιβλία ἑλληνιστί,

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ μόνη κατὰ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους ἑλληνικὴ τυπογραφία ἴδρυτο ἐν Μοσχόπολει, ἣτις ἦτο γνωστὴ ὡς «Μοσχόπολις ἢ ἐν Νέα Ἡπέρω, καὶ ἐπειδὴ τὰ μεταξὺ Ἡπέρου καὶ Μακεδονίας ὄρια ἦσαν ἀσταθῆ καὶ συνήθως συνεχέοντο, εὐλόγως δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἐν τῶν ὀλίγων βιβλίων τῶν ἐκτυπωθέντων ἐν τῇ περιλαλήτῳ ἐκείνῃ τυπογραφίᾳ ἦν καὶ τοῦτο τὸ τοῦ Λομβάρδη.

Καὶ ἡ μὲν θεμελίωσις καὶ ἀκμὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης πόλεως εἶνε ἐν τῶν θαυμασιωτάτων ἐπεισοδίων τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, ὅπως ἡ καταστροφὴ αὐτῆς (καθὰ ἀφηγεῖται ὁ Rouqueville ἐν Voyage II, 393) ** εἶνε μία τῶν τραγικωτάτων σελίδων τῆς μεταγενεστέρης ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τὰ δὲ ἀφορῶντα εἰς τὸ ἐν Μοσχόπολει τυπογραφεῖον ἐκτίθησιν ὁ Παῦλος Λάμπρος ἐν Ἰστα-

* Ὑπάρχει μέθοδος ἀοφιλῆς πρὸς ἀκριβῶσιν τοιοῦτων τυπογραφικῶν ζητημάτων· εἶνε δὲ αὕτη ἡ διὰ τῆς ἀντιβολῆς τῶν στοιχείων, δι' ὧν ἐξετυπώθησαν τὰ ὑπὸ ἑλεγχόν βιβλία. Ἄλλ' ἡ μέθοδος αὕτη προαπαιτεῖ ἐπίγνωσιν πλήρη τῶν διαφορῶν ἐν χρήσει τυπογραφικῶν χαρακτήρων καί, ὡς εἰκόσ, τὴν παρουσίαν αὐτοῦσίων τῶν ἀντιπαραβαλλομένων βιβλίων.

** Pasteurs vigilants, ouvriers économes, les Valaques (Grecisés), qui se prétendaient descendus des Romains établis dans la Candavie par Quintus Maximus, avaient relevé, dans le onzième siècle, sur les ruines de l'antique ville de Mosches, celle de Vochichopolis (quatre lieues eu S. N. d Chéortcha); et d'un simple camp de bergers, elle était devenu la métropole commerciale de l'Épire. On y comptait, vers le milieu du siècle dernier, près de quarante mille âmes; et en 1788, sa population augmentée d'un tiers, promettait de superbes destinées aux chrétiens de cette partie. presque ignorée de la Grèce. Les écoles de Moschopolis fleurissaient; la civilisation s'annonçait sous les auspices de la religion et de ses ministres telle qu'elle parut une fois dans le monde aux bords fortunés du Paraguay;

ρικῆ Πραγματεία περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦ ἔτους 1821 (Χρυσόλλης Ἀριθ. 60 καὶ 61, 361—364 καὶ 398—402), λέγων τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο δευτέρον ἑλληνικὸν μετὰ τὸ πρῶτον τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει καταρτισθὲν φρονιίδι τοῦ κλεινοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Ἰδρυτὴν ἀναφέρει τὸν ἱερομόναχον Γρηγόριον Κωνσταντινίδην καὶ ὁκτώ ἀναγράφει βιβλία ἐκεῖ τυπωθέντα, ὧν τελευταῖον εἶνε τοῦτο τὸ τοῦ Λομβάρδου. Παραπέμπων εἰς τὰ ἐν τῇ Πανδώρα ἐκτεθέντα, συνομολογεῖ, ὅτι τὸ μόνον τότε γνωστὸν ἀντίτυπον ἦν τὸ ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ προσεπιλέγει, ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ κοσμούμενον μετὰ ξυλογραφήματα χαραχθέντα ὑπὸ Ἑλληνοῦ τεχνίτου ἐν τυπογραφείῳ ἑλληνικῷ.

Τοιαύτας ξυλογραφίας ὁ Παῦλος Λάμπρος ἀριθμεῖ δέκα ὡς περιεχομένας ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Λομβάρδου, ἐπαναλαμβάνων τοῦ Ν. Δραγούμη τὸ λάθος τοῦτο· διότι, καὶ τὸ ἐμὸν πολυτίμον ἀντίτυπον (περὶ οὗ ἀμέσως κατωτέρω) καὶ τὸ ὑπὸ Legrand ἐξιστασθὲν καὶ λεπτομερέστατα περιγραφὴν (Ἀρ. 297 τῆς ΙΗ' ἑκατομταστηρίδος, (σ. 387—399) περιέχει ἕκαστον ξυλογραφημένης εἰκόνας ἐπὶ χωριστῶν φύλλων ὁκτώ, ὧν τὰς ὑποθέσεις ἱστορεῖ ὁ Legrand ἐκριβέστατα· ἀναφέρει δ' αὐτός δύο μόνον ἀντίτυπα ὧ· ὑπάρχοντα τότε γνωστά· τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς, τὸ δ' ἕτερον ἐν τῇ «Bibliothèque de l'Assomption a Cadiceui, Konstantinople». Ἄν τὸ δεύτερον τοῦτο σώζεται μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ 1922, εἶνε ἀμφίβολον. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν μνημονεύεται νῦν ἀντίτυπον ὧ· σωζόμενον ἐν τῇ Ἑθνικῇ ἡμῶν Βιβλιοθήκῃ, τὸ ζήτημα προκύπτει τί ἀπέγινεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐρύλαττεν ὧ· κειμήλιον ὁ βιβλιοφύλαξ Ἰωαννίδης ἐν ἔτει 1857, εἶδε δὲ τότε καὶ ἐξήτασεν ὁ Ν. Δραγούμης. Καὶ ἔπειτα δεύτερον ζήτημα. Πότε, πῶς καὶ πῶς ἀπέκτησεν ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τὸ νῦν ἐκεῖ ἀποκείμενον ἀντίτυπον; διότι εἶνε περίεργος ἢ ἐκ τῆς μιᾶς ἐν Ἀθῆναις βιβλιοθήκης ἐξαφάνισις καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ἐμφάνισις ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ σπανιωτάτου βιβλίου. Ἀπεκδεχόμενος διαφώτισίν τινα τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου προβαίνω εἰς τὴν ἀποκλιψὴν εἰτέρου ἐπεισοδίου συνεχομένου μετὰ τὰς τύχας τοῦ αὐτοῦ πάντοτε βιβλίου.

Ἐτοιμάζων πρὸς δημοσίευσιν τὰ χειρόγραφα τοῦ προτάπτου μου Ἰωάννου τοῦ Βενιζέλου, εἶχον ἤδη συντάξῃ, ὡς μία τῶν εἰς αὐτὴ παρεκβολῶν, ταῦτα τὰ περὶ Λομβάρδου, τὰ ἕως τότε γνωστά, ἀνακαταλείψουσι περὶ τοῦ ἐν Ἀθῆναις σταδίου του πολλὰ καὶ γάστρα καὶ ἰκανὰς ἀπορίας. Δὲν ὑπῆρχε πηγὴ

lorsque l'envie et le fanatisme se liguèrent pour détruire l'ouvrage de la sagesse. Les hordes mahométanes de Dagli et de Cau'onias donnèrent les premières le signal de malheurs, en commençant à détrousser et à assassiner les caravanes qui fréquentaient le marché de Voscopolis. De leur côté, les beys Turcs de Musache, sous prétexte de secourir les sujets molestés du Crand—Seigneur, mirent garnison dans la ville, et après dix années de dévastation, de rapine et de guerres, Voscopolis disparut de la surface de l'Albanie! Deux cents cabanes, habitées par de pauvres bergers, sont tout ce qui reste de cette ville, que la misère ne tardera peut-être pas à en evelir au milieu des décombres auxquels on reconnaît encore sa splendeur.

ἄλλη πρὸς ἀναπλήρωσιν αὐτῶν. οὐδ' ἔλπεις ἢ ἐλαχίστη προσκτήσεως ἐντιτύπου τοῦ μοσχοπολιτικοῦ βιβλίου. Ἄλλ' αἴφνης ἐν καταλόγῳ βιβλιοπώλου τῆς πρὸς βορρᾶν ἀπεχούσης πόλεως Leeds ἔτυχε νὰ ἴω πρὸς πώλησιν προσφερόμενον ἀντὶ εὐτελοῦς τινὸς τιμῆς τόμον ἀσαφῶς πως καταγεγραμμένον ὡς βιβλίον νοσοελληνικὸν περὶ διαφορῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Λουθηρανούς καὶ Καλβινιστὰς ὑπὸ τινος Ἰησοῦτου «Father Banztout». Τὸ βιβλίον ἐλέγχετο δεδωμένον ὁμοῦ μὲ ἑλληνικὸν τι καὶ ἰταλικὸν χειρόγραφον, ἀποκομισθὲν ἐκ μοναστηρίου τινὸς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Δόκτορος Robert Chandler.

Παρὰ τὰ πρόδηλα σφάλματα τῶν λεπτομερειῶν τούτων, ὁ ἐν γένει χαρᾶκτηρισμὸς τοῦ βιβλίου ἤρκεσε νὰ μὲ πείσῃ, ὅτι ἡ τύχη ὑπομειδιάσασα, μοὶ προσέφερον ὅ τι οὐδέποτε θὰ ἐτόλμων νὰ ἐλπίσω. Ἀμέσως ἐτηλεγράφησα ζητῶν τὸ βιβλίον καὶ τὴν ἐπαύριον πρωτὶ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ γραφείου τούτου ὁ ἀνεκτίμητος οὗτος θησαυρὸς. Διότι θησαυρὸς τοιοῦτος ἀπεδείχθη τὸ κομισθὲν βιβλίον. Εἶνε δὲ τοῦτο τομὴν σχήματος μικροῦ θ' ἢ μὲ δέσιν ἀγγλικὴν πρὸ πενήκοντα ἢ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν γενομένην καὶ περιέχουσαν α') ἀντίτυπον πλήρες μετὰ τῶν ὀκτὼ ξυλογραφιῶν, καινουργές, ἄθικτον καὶ ἀκόπον, τοῦ σπανιωτάτου μοσχοπολιτικοῦ βιβλίου β') χειρόγραφον ἑλληνικὸν 44 σελίδων καὶ χειρόγραφον ἰταλικὸν 212 σελίδων καὶ ἑπτὰ λευκῶν φύλλων. Φέρει δὲ ἐν τῇ ἐσωτέρῳ. ὄψει τοῦ καλύμματος τὸ βιβλιοσημῖον (ὡς ὠνόμασα τὰ ex-libris) ἐνὸς William Brainbridge καὶ ἐπὶ τοῦ βιβλιοσημοῦ τὴν ἐξῆς ἐγγραφὴν: Brought from a monastery in Greece by Dr. Chandler the traveller, and presented to W. B. by his son W. B. C, at Alston 1833». Γνωστὸν ἦτο, ὅτι ἐκ τῶν μοναστηρίων προήρχοντο τὰ πλεῖστα τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀποκεμιζομένων χειρογράφων, δι' ὃ καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον ὡς ἐκεῖθεν πηγάζον ὑπετέθη. Ἀλλὰ γνόντες ὅσα αὐτὸς ὁ Chandler ἀπεμνημόνευσεν ἀνωτέρω, ἀσφαλῶς εἰκόζομεν, ὅτι πορ' αὐτοῦ τοῦ Λομβάρδη ἔλαβε καὶ τὸ ἐκδοθὲν βιβλίον του. καὶ τὰ ἀνέκδοτα δύο χειρόγραφα, ἀντὶ ἀμοιβῆς τινος ἴσως χρηματικῆς. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Chandler ἐδώρησε τῷ W. Brainbridge ταῦτα, ἅπανα ἀκολούθως περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ J. G. Hatton, καθηγητοῦ ἐν Newcastle, ἐκ τῆς πωληθείσης βιβλιοθήκης τοῦ ὁποίου τὰ ἠγῶρασεν ὁ ἐν Leeds βιβλιοπώλης, ὡς οὗτος μὲ ἐβεβαίωσεν, ἐρωτηθεὶς πῶς ἐγένετο κάτοχος τοῦ τριμελοῦς τούτου τόμου.

Ἰχνηλατήσαντες οὕτως ἀπροσκόπτως καὶ ἀσφαλῶς τὴν γενεαλογικὴν αὐτοῦ σειρὰν, θὰ ἴδωμεν πόσα τῶν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ Λομβάρδη κενῶν συμπληροῦνται διὰ τῶν ἐν αὐτῷ δύο χειρογράφων, ἅμα ἐξετάσωμεν αὐτὰ ἀκριβέστερον. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ πολύτιμον καὶ ἄθικτον μοσχοπολιτικὸν ἔντυπον συμφωνεῖ ἐν πᾶσι μὲ τὴν ἀντιβολὴν (collation) τοῦ Legrand, πλὴν ὅτι αἱ ὀκτὼ ξυλογραφίαι, αἱ εἰκονίζουσαι (σκαοπτικῶς τὸ πλεῖστον) ἐπεισόδια τῶν βίων Λουθήρου, Καλβίνου, Πάπα κτλ., εἶνε κατὰ διάφορον τάξιν παρεντεθειμέναι ἐν ταῖς σελίσαι τοῦ κειμένου. Προηγοῦνται τέσσαρες τῶν ξυλογραφιῶν τούτων ἔπεται τὸ φύλλον τοῦ τίτλου μετ' αὐτὸν ἔρχονται ἑπτὰ ἔντυπα καὶ ἓν λευκὸν μὴ ἠριθμημένα καὶ μετὰ ταῦτα 184 σελίδες ἠριθμημένα. Δευτέρῃ σελίδωσις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1 ἕως 105, καὶ τρίτῃ πάλιν ἀπὸ τοῦ 1 ἕως 38, καὶ ἐν αὐταῖς αἱ ἑτεροι τέσσαρες ξυλογραφίαι. Ἡ τριμερὴς αὕτη σελίδωσις δηλοῖ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅτι ἡ στοιχειοθέτησις καὶ ἐκτύπωσις ἐγένετο, οὐχὶ κατ' ἐξακολούθησιν, ἀλλ' εἰς τρεῖς δόσεις, εἰ καὶ τὸ κύριον τοῦ βιβλίου θέμι ἐξακολουθεῖ τὸ αὐτό. Ἡ τελευταία σελὶς 38 φέρει:

«Τέλος τοῦ πρώτου μέρους, BONDHΛAP». Εἶνε δὲ ἡ τουρκικὴ αὕτη ἀπήχησις ἀναγραμματισμὸς τοῦ ὀνόματος ΛΟΝΒΑΡΔΗΣ (ἀντὶ Λομβάρδης). Δεύτερον μέρος τοῦτου τοῦ ἐπιγραφομένου πρώτου δὲν εἶδε τὸ φῶς, οὐδ' ἴσως ἐπρόκειτο ποτὲ περὶ δευτέρου μέρους, συνήθους οὔσης τῆς τακτικῆς τῶν ὁμοίων τοῦ Λομβάρδη, οὔτινες ἐν τέλει πρώτης σατύρας ἀπειλοῦσιν ἔκδοσιν καὶ εἰτέρας. Διότι σατυρικὸν εἶνε κατ' οὐσίαν τὸ δημοσίωμα τοῦτο, καὶ δὴ σάτυρα κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἰ καὶ τεχνηέντως ὑποκρινομένης, καθὰ καὶ ὁ Chandler καταμαρτυρεῖ. Le fiel de cette satire contre le Christianisme était si bien couvert, que l'auteur fut pendant quelque temps regardé comme digne défenseur de l'orthodoxie des Grecs. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ βιβλίου τούτου εἶνε, οὐχὶ αὐτοῦ τοῦ Λομβάρδη ἔργον, ἀλλὰ μετάφρασις ἐξ ἰταλικῆς του συγγραφῆς, γενομένη κατ' αἰτήσιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτοῦ ὑπὸ τινος ἰταλομαθoῦς Ἑλληνοῦ. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύει ἡ ἐξέτασις τῶν δύο χειρογράφων (περὶ ὧν ἀμέσας κατωτέρω), ὧν τὸ μὲν εἶνε μετάφρασις ὑπὸ Ἑλληνοῦ τινος ἐξ ἰταλικῆς πρωτογράφου, τὸ δὲ ἰταλικὸν χειρόγραφον αὐτοῦ τοῦ Λομβάρδη. Μάταιον θὰ ἦτο, μεθ' ὅσα διελάβομεν περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, νὰ παραθέσωμεν ἐδῶ ἐκτενέστερον ἀνάλυσιν κειμένου ἐκδεδομένου ἤδη καὶ προσιτοῦ.

Ὅθεν προβιζόμενον εἰς ἐξέτασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκ 44 σελίδων χειρογράφου. Ἐν γραμμαῖς ἀνά σελίδα 18 ἕως 20 ἔχει χαρακτῆρα γραφῆς καλογηρικῆς τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ εἶνε προδήλως μετάφρασις ἐκ τοῦ ἰταλικῆς, ὡς μαρτυροῦσιν ἰδιωτισμοὶ τιεῖς καὶ φράσεις γνησίως ἰταλικαὶ τὸ ὕφος, ἀλλὰ στρουφνῶς ἑλληνιστὶ ἐκπεφρασμένα, εἰ καὶ τὸ λεκτικὸν ἐν γένει καὶ ἡ σύνταξις μαρτυροῦσι περὶ μετάφραστοῦ οὐχὶ ἀδοκίμου. Τίς οὖτος, ἀγνωστον. Ἄλλ' ὁ καθ' αὐτὸ λέγων εἶνε αὐτὸς ὁ Λομβάρδης, ὅστις διὰ τῆς μικρᾶς ταύτης Ἐπιστολιμαίας Διατριβῆς ἀποτίνεται πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λαρίσης Μελέτιον, ὑπεραπολογούμενος δῆθεν, ὅτι κατηγορήθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἄθεος. Κατ' οὐσίαν ὅμως ὁ σκοπὸς εἶνε πλὴν διάφορος καὶ οὐδὲν καθ' ὑπερβολὴν λέγομεν χαρακτηρίζοντες τὸ σύνθεμα τοῦτο ὡς παράδειγμα τεχνικωτάτου καὶ δεξιωτάτου ἐκβιασμοῦ (ehantage). Ἀδύνατον εἶνε νὰ μὴ παρατηρήσῃ τις τὴν ἐτοιμότητα καὶ τὸ ἐπίκαιρον, μεθ' ὧν ἐπικαλεῖται εἰς κύρωσιν τῶν λόγων του τὰς Γραφάς, τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς Ἑλληνας κλασσικοὺς συγγραφεῖς καὶ αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, μεθ' ὧν πάντων φαίνεται διατελῶν οἰκείος. Ἡ διαλεκτικὴ του εἶνε ὁμοιογενέως δεινὴ καὶ ἡ εἰρωνεία δηκτικὴ. Ἄλλ' ἐν πᾶσι διαφαίνεται ἡ ἀνειλικρίνεια, ὁ δόλος καὶ ἡ μοχθηρία. Πείθεται τις, ὅτι ὁ γράφων τῷ ὄντι ἦτο ἄλλοτε τῆς Συντροφίας τῶν Ἰησοῦιτών. Πολλάκις ὅμως ὑπερπηδᾷ τὸν σκοπὸν, προδίδων ἑαυτὸν ἀγύρτην καὶ δοκησίσοφον. Καὶ πρῶτον μὲν θωπεύει καὶ σαίνει, αἴφνης δὲ γίνεται αὐθάδης ὑβριστῆς καὶ αὐτὸ τὸ ὕφος τοῦ λόγου του καθίσταται δυσκατάληπτον, ἀνακόλουθον ἢ κρυπτὸν τὴν ἔννοιαν μετ' ἀπειλήν τινα κατ' εἰσήγησιν. Τοιοῦτος εἶνε καὶ ὁ χαρακτῆρ τοῦ μοσχοπολιτικοῦ ἐντύπου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ χειρογράφου. Εἰς αὐτὸ θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς, ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ κατὰ Λομβάρδην καὶ ἐν τέλει παραθέτομεν τὸ πλεῖστον τοῦ κειμένου τοῦ παραδόξου τούτου ἔγγραφου. Σημειούσθω ἐν τούτοις ἐδῶ, ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε τὸ μόνον τῶν εἰς Λομβάρδην ἀφορώντων, ὃ περ φέρει καθωρισμένην χρονολογίαν, ἦτοι: «Ἐν Λαρίσση, Μαρτίου ζ', αψνθ' (1759)» ταῦτα ἐν τέλει τῆς 44ης σελίδος, ἐνθα ἀφέθη τόπος κενὸς διὰ τὴν ὑπογραφήν του.

Μένει να εξετάσωμεν τὸ ἰταλικὸν χειρόγραφον, τὸ προδήλως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λομβάρδου γραφῆ, με κυρτήν, τρέχουσαν, εὐανάγνωστον γραφήν, γνησίως ἰταλικοῦ χαρακῆρος. Σύνκειται δὲ τὸ ἴδιον ἐκ 212 σελίδων, ὧν ἡ πρώτη ἄρχεται δια τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς: *Lettera Presentatoria all' illmo et Reverendissimo Monsignore Melettio Arcivescovo di Larizza in Tessaglia*. Αἱ σ. 1—2 λευκαί, σ. 3 *Amico Lettore*; σ. 7. *La bella vita Cristiana del Santo Miletio Arcivescovo di Larissa, per antonomasia Copritis, divisata in tre parti cioe in Ingratitudine, in Avarizia, e Sodomia*. σ. 8. *Parte Prima*. Σ. 79 *Parte Seconda*, toccande la *Vita Cristiana del Tanto Metropolita Melettio Copriti e sua Avarizia* Σ. 133: *Parte terza toccante la Sodomia* Σ. 163: *Aggiunta all' opera*. Το χειρογραφον τουτου οὐδεμίαν φερει χρονολογίαν, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ πείθει, ὅτι τούτο ἦν ὁ κατὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου λίβελλος, δι' ὃν ὁ Λομβάρδης εἶχε φυλακισθῆ, ὡς δηγεῖται ὁ Chandler. Ἄλλως τίς μόναι αἱ κεφαλίδες τῶν ὡς ἀνωτέρω τριῶν μερῶν τοῦ χειρογράφου μαρτυροῦσιν ἄρκετὰ σαφῶς περὶ τοῦ σκοποῦ τῆ, συγγραφῆς ταύτης, ἣτις φαίνεται συντεθεῖσα μετὰ τὴν ἀπὸ 7 Μαρτίου 1759 χρονολογημένην διατριβήν, διότι καὶ αὕτη ἀποτείνεται πρὸς τὸν αὐτὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐν αὐτῇ γίνεται, ἐν εἰδειλίαν τεχνηέντως περιεκκαλυμμένη; ἀπειλῆς, λόγος περὶ βίου ἀντιχριστιανικοῦ, περὶ φιλαργυρίας καὶ περὶ σοδομίας. Διὰ τῆς Ἐπιστολιμαίας ἐκείνης Διατριβῆς ὁ Λομβάρδης προδήλως ἠλιπίζε νὰ ἐκβιάσῃ παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου χρηματικὴν τινα παροχήν, ἣ τι τοιοῦτο, καὶ διέδιδεν (ὃ περ ἄρνείται, ἀλλὰ καὶ ὁμολογεῖ), ὅτι ἠτοίμαζε «βιβλίον» κατ' αὐτοῦ καὶ ὅτι προϋέθετο νὰ δημοσιεύσῃ ἐπιχορηγητικὰς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐπιστολάς, αἱ κατεῖχε. Καὶ δυστυχῶς διὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον προδηλον γίνεται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἐπιστολιμαίας Διατριβῆς, ὅτι αἱ μετὰ τοῦ Λομβάρδου σχέσεις του ἦσαν τὸ πρῶτον στεναί. Τούτων ποιεῖται μνείαν ὁ Λομβάρδης ἐν τῇ Ἐπιστολιμαίᾳ διατριβῇ, ἀρνούμενος καὶ μὴ ἀρνούμενος (Πρβλ. σ. 38—39). Ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς προεῖει πόλεμον ἢ ὑποταγὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ὃν προκαλεῖ ν' ἀναγνώσῃ καὶ ἄταξ καὶ δὲς μὲ πολλὴν προσοχὴν τὸ ταπεινὸν γράμμα τοῦ. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὁμοῦς, προκαλούμενος οὕτω καὶ ἀπειλούμενος, δὲν ἐδειλίασεν, οὐδ' ἐνέδωκε. Τότε ὁ Λομβάρδης ἔθεεν εἰς κύκλωσιν τὸν ἰταλιστὴν συντεταγμένον λίβελλον—*avait composé une longue et virulante diatribe eontre un archevêque*—ἐν χειρογράφῳ, ὡς ἦτο οὐνήθες κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ τοῦτο βέβαια εἶνε τὸ ἰταλικὸν χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον ἐδώρησεν ἢ ἐπώλησεν τῷ Chandler. Ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος, ἰσχύων παρὰ ταῖς τουρκικαῖς ἀρχαῖς, ἐπέτυχεν τὴν κάθειρξιν αὐτοῦ.

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ ἀνάπτυξις τοῦ δράματος· τοιαύτην πορείαν ἐμφαίνουσιν αἱ ὑπάρχουσαι μαρτυρίαι περὶ τῶν μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ μοσχοπολιτικοῦ βιβλίου συμβάντων. Πόθεν ὁμοῦς ὠρμάτο, πῶς καὶ πότε ἀκριβῶς ἐφθασεν εἰς Ἀθήνας ὁ Λομβάρδης, ταῦτα μένουσιν ἄγνωστα. Ὁ Chandler, ὅστις εὗρισκτο ἐκεῖ ἐν ἔτει 1795 λέγει, ὅτι *il demeurait á Athènes depuis plusieurs années*· ὅτι ἦτο «ἀπὸ τὴν συντροφίαν τῶν Ἰησοῦιτῶν»· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει ἐν τῷ τίτλῳ τῆς Ἀληθείας Κριτῆν· ἐν αὐτῷ ὀνομάζει ἑαυτὸν Βεντζόνην, ἴσως τῷ χριστιανικῷ αὐτοῦ ὀνόματι. Ἐκ τῶν ἄλλων ὅσα περὶ αὐτοῦ ὁμολογεῦνται ἀναμφίβουλον γίνεται, ὅτι παρουσιασθεὶς ὡς διήθεν μετανοῶν καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ὀρθόδοξίαν, ἐγένετο εὐμενῶς καὶ δὴ προθύμως δεκτός, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, ἐν τῇ

προτεταγμένῃ τοῦ βιβλίου Προσφωνητικῆ Ἐπιστολῆ, ὑπὸ τε τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου, τοῦ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, τῆς Λακεδαιμονίας, τοῦ πρώην Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Παναγιώτου καὶ ὑπὸ πέντε τῶν ἐν Πελοποννήσῳ προεστώτων, οὓς κατ' ὄνομα ἀναφέρει καὶ οἵτινες φαίνεται συνέδραμον αὐτὸν εἰς ἔκδοσιν τῆς Ἀληθείας Κριτοῦ. Τὸ βιβλίον λοιπὸν τοῦτο προηγείται τῆς φυλακισέως του καὶ τῶν συμβάντων, ἅτινα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω.

Λέγει δὲ ὁ Λομβάρδης ἐν τῇ Προσφωνητικῇ Ἐπιστολῇ, ὅτι τὸ βιβλίον του εἶνε «γεγραμμένον ἀπὸ δάκρυα μετανοίας παρὰ ἀπὸ μελάνην»... καὶ ὅτι αὐτὸς ἔλαβε «τὴν καλὴν τύχην νὰ ἀποδοκιμάσῃ καὶ νὰ ἀποστραφῇ τὴν κακόδοξον αἵρεσιν τῶν Λουθηριανῶν, ὑποκάτω εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη καὶ εἰς διάστημα τεσσαράκοντα χρόνων ἔζησε ἕως τὸ παρὸν μέτρον τῆς ἡλικίας του, εἰς τὸ ὁποῖον συνίβη ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις τῆς ἐπιστροφῆς του». Ἄλλ' ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος τῶν βιοτικῶν του περιόδων δὲν ἀφίνει τόπον διὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ ὡς «πατὴρ Βενιζόνη ἀπὸ τὴν συντροφίαν τῶν Ἰησοῦιτῶν», ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν τὴν Ἰησοῦιτικὴν ταύτην περίοδον ὡς μεσάζουσαν, εἰ καὶ κάπως ἀπότομον βιβλίδα μεταξὺ Παπwsύσης καὶ Ὁρθοδοξίας. Ἀλλὰ καὶ οὕτως οἱ ἰσχυρισμοὶ του ἀντιφάσκουσιν. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀνιεποιοῦντο ὡς Μωαμεθανὸν τοῦτον τὸν ἐν θρησκευμασιν Ὀδυσσεῖα (cet homme était bien vu des Turcs; ils le regardaient comme mahométan et lui avaient même donné le titre de derviche), καὶ ἐπειδὴ τὴν μὲν σύζυγον ἀπέβλεπεν ἀρκεσθεῖς προσωρινῶς εἰς νέαν τινα Ἀλβανίδα, τὰ δὲ τέκνα ἀπρηνήθη, parce qu'ils avaient refusé d'abjurer la religion chrétienne, δὲν εἶνε παράδοξον, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λαρίσης κατεγγίλειν αὐτὸν ὡς ἄθεον. Ἴσως ἡ σεβασμιώτης του εἶχεν ἀναγνώσῃ ἐκ δευτέρου καὶ κριτικώτερον τὴν Ἀληθεῖαν Κριτήν.

Ἀμυρόμενος ὑπὲρ τῆς τιμῆς του ὁ Λομβάρδης ἀντισπεξήληθε, μὴ ὢν ἄνθρωπος τυχαῖος. Da langue Latine lui était familière, et il avait quelque connaissance de la médecine. Τὰς Γραφὰς εἶχεν ἐγκόλιον, τοῦ Πατρός ἐπιστηθίου, τὸν Ἀριστοτέλην πνευματικὸν ὀδηγόν. Οὕτως ἐν πανοπλίᾳ ἀνιεπξήληθε κατὰ τοῦ παρατόλμου, ἀλλ' ἰσχύου Δεσπότη—ὡς τὸν ὀνομάζει—μὲ τὴν τόλμην καὶ πεποίθησιν τοῦ ἡσκημένου ἐγκληματίου. Ἡ ἀδέκαστος μαρτυρία τοῦ Chandler οὐδεμίαν καταλείπει ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἦθους καὶ τῆς ὄψεως τῆς ἀνθρωπομόρφου ταύτης παραστάσεως τοῦ Σατανᾶ, ἧτις ἀπειροπίαζε καὶ αὐτοῦς, πρὸς οὗ, ὁ Λομβάρδης ἐπροθυμεῖτο νὰ φάσκειται προσηνῆς καὶ ὑπηρετικῆς. Περὶ τῶν προηγούμενων αὐτοῦ ἐκυκλοῦντο φῆμαι ἀπορίσαι· ἀλλὰ καὶ θετικῶν ἐγκλημάτων ἐλογίζετο ἔνοχος. Ce Lombardi qu'on disait prêtre, passait pour avoir derobé les vases et les ornements de son église. Ce qu'il y a de certain c'est qu'il avait été contraint de s'enfuir de son pays pour se soustraire à la peine due à quelque crime d'une espèce très atroce. Τοιαύτη εἶε ἡ μαρτυρία διακεκαρμένου Ἀγγλου λογίου, ἐν Ἀθήναις τότε εὐρισκομένου μετ' ἀποστολὴν περιφήμου ἐταιρείας. Ἐπιπροστίθησιν ὁ Chandler, ὅτι αὐτὴ ἡ θῆξ του ἦτο εἰδεχθῆς καὶ ἡ λαλιά του ἀποτρόποιος. Ἀσελγῆς, βωμολόχος καὶ βάνανσος, ἐμόλυνεν αὐτὴν τὴν ἀτμόσφαιραν. Αὐθάδης δὲ καὶ ὑβριστῆς πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, ἐπεβουλεύετο τοὺς ἐναντίους αὐτοῦ ὡς ἀπίαξ ἐν τῇ σιωπῇ, μετ' ἐκκεντρήσεσιν καταχθόνιον

(malice la plus infernale), ἥς μετεβάλλετο εὐθύς εἰς δουλοφροσύνην ἔμπουσαν ἀπέναντι τῶν ἰσχυρότων Τούρκων.

Τὸ τέρας τοῦτο ἐξεπορεύετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῆς ἔδρας τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν τῆς Ρώμης, ἐν ἧ ὧ, βεβαιοὶ ὁ οὐχ ἦιτον τοῦ Πάπα ἀλάθητος Ρωμαῖος ἱστορικός, ὁ Τάκις, συρρέει καὶ συνεταιρίζεται πᾶν ὅτι φορικῶδες καὶ ἄτιμον ἐν τῷ κόσμῳ. per urbem etiam quo cuncta undique atrocía aut pudenda confiuunt celebranturque. Καὶ τέρατα τοιαῦτα, ὅμοια τοῦ Ἰταλοῦ τούτου, συναντῶμεν κἄποτε ἐν τῷ βίῳ, ὡς καὶ ἐγὼ διατελῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς Γραμματεὺς καὶ Ἐπιτετραμμένος εἶδον μετὰ φρίκης καὶ ἀποστροφῆς Φράγκους τυχοδιώκτας αἰνίτες, ἐπικιθήμενοι τῆς Τουρκίας ὡς μυταί νοσογόνοι, καὶ ἀποβαλόντες πᾶν ἕλκος αἰδοῦς, εἶχον ἀπαρνηθῆ πίστιν, πατερίδα, συνείδησιν ἢ συναίσθησιν τιμῆς, εἰσὶ μὲν ἐξεπορευόντο καὶ αὐτοῦ; τοὺς ἱερωτάτους τῆς οἰκογενείας δεσμούς, ἵνα τύχωσι τοῦ μειδιάματος τοῦ Πασσᾶ ἢ τοῦ χρυσίου τοῦ Χαζενέ.

Ἐν ἐπιμέτρῳ σημειούσθω, ὅτι ὁ φίλος κ. Κιμπούρογλους καὶ ὁ Φιλαδελφεὺς (β', 89—90) σφάλλονται ἀμφοτέρω ἐκλαβόντες τὸν τυχοδιώκτην τούτον, τὸν Λομβάρδην, ὡς τὸν «Τούρκον Βοσταντζάνο», περὶ οὗ λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός ἐν Ἐφημερίσει σ. 5 καὶ ἐκτενέστερον ἐν Νέα Ἱστορία σ. 52—56. Ὁ Μπιλαῆς, ὡς ὠνομάζετο ὁ ἐκ Βοσταντζάνης Τούρκος, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῷ 1769, ἐνῶ ὁ Λομβάρδης εὗρίσκειτο ἐκεῖ πρὸ ἱκανῶν ἡδὴ ἔτων, ὅτε ἐν εἰσι 1765 συνηνιήθη μετὰ τοῦ Chandler. Θετικῶς δὲν γνωρίζομεν περὶ τοῦ Μπιλαῆ, πλὴν ἄλλων πολλῶν ἐν Ν. Ἱστορία λεπτομερειῶν, ὅτι ἀπηγχορίσθη ἐν Εὐρίπῳ ὡς κοινὸς ἀλήτης.

Πλὴν τῶν δύο τούτων ἀλητῶν, εὗρίσκειτο ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν αὐτὴν περιόπου ἐποχὴν, ὅτε ἐπεσκέπτετο τὴν πόλιν ὁ Γάλλος Πρόσβυς Nointel (1674). Γερμανὸς τις τυχοδιώκτης, ὁ Georg Transfeld, ἀποσπάσματα τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ ὁποίου καὶ ἐπισημῶς τῆς τρικυμιώδους περιπλανήσεως ἐδημοσίευσεν ὁ Adolf Michaelis (Examen reliquiarum antiquitatum Atheniensium) ἐν τοῖς Mittheilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts in Athen, 1876—192—126.

Τῆς Ἐπιστολιμαίας Διατροβῆς Λομβάρδης πρὸς Μητροπολίτην Λαρίσεως τὰ κυριώτερα πιστῶς καθ' ὅλα ἀντιγεγραμμένα,

Τὴν ὑμετέραν Θεοπροβλητὸν Πανιερότητα ἐκ μέσης ψυχῆς ἀποζόμενος πανελοβῶς προσκυνῶ.

Ὁ Θόκλητος Παῦλος «Ὁπου ἐλευθερία ἐκεῖ καὶ πνεῦμα Θεοῦ.*

«Ἰωάννης πρὸς Ἡρώδην.

Σαμουὴλ πρὸς τὸν Σαούλ.

καὶ Ἡλίας πρὸς τὸν Ἀχαάβ.

Μεγάλῃ καὶ ἀξιοδιόκρουτος ἀγωνισία ἤθελεν εἶσθαι νὰ μὴν ὁμολογῶ τὸν Θεόν, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅταν ἐγὼ ἦμιον καὶ εἶμαι παρὼν εἰς τὸν λόγον του, εἰ; πᾶσας αὐτοῦ τὰς παναγίους καὶ κανονικὰς διαθέσεις καὶ τὰ θελήμα-

* (Γὸ ἐν Β' Κορινθ. γ' 15 χωρίον ὁμοίως ἔχει ὡς ἑξῆς: «Οὐ δὲ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἐ εἰ ἐλευθερίαι»).

τα. Τουναντίον ἀγρόζει τοῦτο καὶ ἀποβίβει περισσότερο εἰς τοῦ λόγου σας, παρὰ εἰς ἐμέ, ὁποῦ πιστεύετε τὸν Θεόν, κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἠκούσαι ποτὲ νὰ ὀμιλοῦν περὶ Θεοῦ. Οὔτε ἄλλην γνῶσιν, οὔτε ἄλλην κατάληψιν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη ἓνας ἀγρὰ ματος ἄνθρωπος τῆς δυσκαταλήπτου θείας οὐσίας καὶ ἐνότητος παρὰ ἐκείνην ὅπου εἶχον οἱ ἐθνικοί, ἀσυγκρίτως εὐτὸ χέστεροι τῶν Ἑβραίων λατρεύοντες τόσον πλήθος θεῶν. Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἀρμόσῃ εἰς ἐμέ τὸ ὄνομα ἀθέου, ὅπου ὁμολογῶ, οὐ δι' ἀκοῆς, ἀλλ' ὡς αὐτόπτης μάρτυς (2), νὰ εἶδα τὸν Θεὸν νὰ πλάσῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὸν Ἄδάμ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπορρήτως κρίμασιν, οἷς οἶεν αὐτός, εὐγαλεν Εὐὲν τὴν σύζυγόν του, χωρίζοντας καὶ εἰς τοὺς δύο πνεῦμα ζωηρὸν καὶ αἰώνιον καὶ πεπλουτισμένον ἄθανάσιας, χωρὶς νὰ τὸ ξαναλάβῃ μετὰ τὴν ἀχάριστον ἐκείνων περιχώρησιν; μάλιστα ἔλαβεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μονογενοῦς τοῦ υἱοῦ τὴν ἰδίαν φύσιν καθααρμένην ὅμως ἀπὸ πάσαν ἀμαρτίαν, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ μεγαλοφρόντατος Ἡσαΐας, ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἵσως, καὶ χωρὶς τοῦ ἵσως, εἰς μαρτύριον καὶ σαφεστάτην ἔνδειξιν τῆς ἀμετανοήσιας του. Ὑποθέτωντας τοῦτο, πῶς, ἠμπορεῖ, Παναγιότατε, νὰ κατηγορηθῇ ὡς ἄθεος ἓνας ἄνθρωπος ἔκπαλαι παρὼν εἰς τὴν τοῦ κόσμου δημιουργίαν; ἡ ὁποία δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἦναι παρὰ ἀπὸ ἓνα θεόν, χωρὶς θεόν, ὁποῦ ἐγυμνάσθη καὶ ἐπαιδεύθη καὶ εἰς τοὺς τρεῖς νόμους, τὸν φυσικὸν λέγω, τὸν γραπτὸν, καὶ ἐκείνον τῆς χάριτος; νὰ κατηγορεῖ τινὰς ὡς ἀσεβῆ (βέβαια, αὐτὸ εἶναι μία ἀσέβεια, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ ἄλλο) ἓνα τέτοιον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶναι ζῶσα μαρτυρία τῶν θεϊκῶν ἀποφάσεων; ἓνα ἄνθρωπον λοιπὸν (3) ὁποῦ εἶνε καὶ βλέπει μὲ γυμνοὺς ὀφθαλμοὺς τόσας ἐποάς; ἐκείνην δηλαδὴ τῆς ποιήσεως τοῦ παντός; ἐκείνην τοῦ παγκοσμίου κατακλυσμοῦ...καὶ τελευταῖον τὴν πλέον ἀπάνθρωπον καὶ παράδοξον, ἡ ὁποία εἶναι ἐκείνη, τὸ νὰ βλέπω τὸν ἑαυτὸν μου ἀδίκως πολεμούμενον, καταλαλούμενον ὡς ἄθεον παρὰ τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος, ἀφ' οὗ ἐγὼ σὲ ἐδούλευσα μὲ τόσῃ ἐμπιστοσύνην καὶ χριστιανικὴν εὐνοίαν...(4) Ἄλλὰ διὰ νὰ σὲ κάμω νὰ καταλάβῃς πῶς εἶμαι καλλίτερος χριστιανὸς ἀπὸ λόγου σου (εἰ καὶ ἀμαρτωλότερος πάντων), σοῦ λέγω ὅτι ἐσὺ πιστεύεις τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπειδὴ κατὰ συμβεβηκὸς ἐγεννήθης χριστιανὸς καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκ νεαρᾶς σου ἡλικίας ἀκούεις νὰ ὀμιλοῦν, ἀλλ' ἐγὼ οὔτε πρέμει, οὔτε ἠμπορῶ νὰ τὸν πιστεύσω τοιοῦτοτρόπως, χωρὶς μεγάλης ζημίας τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ ἀτιμίαν τοῦ παντοδυνάμου αὐτοῦ καὶ προανάρχου πατρὸς ὁποῦ μὲ ἐχάρισε τὸ εἶναι, ὁμοῦ μὲ ἐκεῖνα τὰ τάλαντα ὁποῦ χρειάζονται εἰς διαφορὰν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀλόγων ζώων...(5) Πίστευε, Πανιερώτατέ μου, νὰ ἐσυγχίσθηκα ἢ νὰ ἐθύμωσα ἀκούοντας τὰς ἀπειλάς σου, ἀγκαλὰ καὶ κληνήρης καὶ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν δεινῶς ταλαιπωρούμενος! ὄχι! ἐλυπήθηκα βλέπωντάς σε νὰ σὲ τραβοῦν ἀπὸ τὴν μύτην, ὡσὰν νὰ ἦτον κατεσκευασμένη ἐκ κηροῦ, ὡδε κακεῖσε, καὶ ἀπὸ τίνος; ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ ἦσαν ἐχθροὶ σου, ἢ ἀπ' ἐκείνους ὁποῦ πλαστῶς σὲ ἀγαπῶσι διὰ νὰ σὲ προδώσουν...Πανιερώτατε, λογιώσας ὅτι, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, οὐθ' Ἡρακλῆς πρὸς δύο, ἀγκαλὰ καὶ κατὰ σοῦ πάμπολοι, καὶ στοχάσου πῶς οἱ παλαιοὶ Πέρσαι ἦταν πάντοτε αὐτοὶ τόσον νικηταὶ ὑποκάτω τοῦ Κύρου ὅσον νικημένοι ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον...(8) Πανιερώτατε, ἂν ἐγὼ δὲν ἤμουν χριστιανικῆς γνώμης καὶ διαθέσεως ἤθελα ἀκούσει μὲ μεγάλην χαρὰν τῆς καρδίας μου ὅτι ἡ Πανιερότης σου (ἐσὺ ὁ ἴδιος, ναί, ὁποῦ ἄθεον μὲ ὀνομάζεις)

εἰς διάστημα ὀκτὼ ὀλοκλήρων χρόνων ὁποῦ ἐπραγματεύθη εἰς Λάρισσαν καὶ Τύρναβον, ποτὲ δὲν ἐξωμολογήθη παρὰ μίαν φορὰν εἰς τὸν πνευματικὸν ἐκεῖνον Παῖσιον τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ ὕβρισας, ἀφοῦ ἠτίμασας, ἐπώλησας καὶ τὸ σπῆτι, ἐκεῖνο ὁποῦ τῶν χριστιανῶν ἡ εὐλάβεια οἰκονομικῶς τοῦ ἐδώρησε διὰ κατοικίαν, καὶ διώκωντάς τον. ἠναγκάσθη νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης του εἰς τὸ μοναστήριον Δρόσκου. Λέγουσιν ἀκόμη ὅτι ἀπὸ ἓνα φοβερὸν ὄρκον, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν σου ἰδιόχειρον ὑποβεβαίωσιν εὐηρεστήθη νὰ γίνῃς ἐπίορκος μὲ τὴν ἄτιμον καὶ ματαίαν ἐλπίδα τῆς ἀπολαύσεως περισσοτέρων τινῶν πουργίων, τὰ ὅποια δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μεγαλώσουν τὸν τάφον σου, ἢ λείποντα ἐν τῇ ἐσχάτῃ καὶ φρικτῇ ἐκείνῃ ὥρα νὰ τὸν σμικρύνουν. (9) Ἐοῦ γὰρ ἐγὼ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μεθ' ἡμῶν καὶ ἐμοῦ χωρὶς, ἀφίνοντας εἰς μέρος τὸν Πατριάρχην Κύριλλον καὶ τὴν ἀγιωτάτην Σύνοδον, ἠκούσαμεν πολλάκις τὰ παράπονα διὰ τὴν ἀχαριστίαν ὁποῦ ἐδειξας καὶ τὴν ἀδικίαν ὁποῦ ἔκαμες τοῦ Ἀγαστασίου Βασιλοπούλου καὶ Λάμπρου τοῦ διδασκάλου, ἀφ' οὗ δὲ ἐκήρυξεν ἀπ' ἄμβωνος εἰς τὸν λαόν, διὰ ἡμέραν λαμπρὰν καὶ νεοφανῆς φῶς τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς χριστιανικὴν ἀνταμοιβὴν κατέτρεξας τὸν ἓνα ἕως τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τοῦ ἄλλου ἔκοψας τὰ γένεια, διὰ μέσου τοῦ Καρᾶ Κώνστα, καθὼς μοῦ εἶπες Κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ἐμεταχειρίσθης καὶ τοὺς ὑπὸ σὲ ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι δι' ἐμοῦ σὲ εἶδον τὴν δευτέραν φορὰν, καθὼς εἶμαι πληροφορημένος. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ εἶπῃς ὅτι ἡ ἰδικαῖς μου συμβουλαῖς σὲ ἔφεραν εἰς αὐτό, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνον τὸν χρόνον τὸν καιρὸν δὲν εἶχον λάβει τὴν τύχην νὰ σὲ γνωρίσω καὶ ὄχι νὰ σὲ δουλεύσω. Ἐπειτα τὰ παράπονα τοῦ Γερμανοῦ διακόνου καὶ ἄλλα πολλὰ πράγματα τὰ ὅποια ἠθελαν καταισχύνει καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον Ἀντίχριστον, βεβαιωμένα μὲ τὸ ἰδιόχειρόν σου, τὸ ὁποῖον κατέχει εἰς χεῖρας του ὁ ψυχουγῖος Κατάκαλος, εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν, τόσον μὲ κάνουν νὰ χάσω τὴν μεγαλοψυχίαν ὁποῦ νὰ γίνω ἀληθῶς ἄθεος (βλέποντάς σε ἀκόμη ἀτιμώρητον ἀπὸ τὴν δικαίαν τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησιν) ἂν ἠθελα μιμηθῆ ἐκεῖνο ὁποῦ διαφημίζεται περὶ σοῦ, καὶ ὄχι ἐκεῖνο ὁποῦ κάθε καλὸς χριστιανὸς πρέπει νὰ ἀποφεύγει...

(10) Νομίζεις, Δεσπότη μου, ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα μοῦ ἀρέσκουν ; ὄχι, ὄχι, βέβαια ὄχι· ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀγάπη ὁποῦ τρέφω εἰς τοῦ λόγου σου εἶνε πολλὰ μεγάλη διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ μὲ κάμῃ νὰ χαίρω εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ σὲ βλάπτουν, ἡγουν τῶν ἀδυνάτων εἶνε ἡ καρδιά μου νὰ λάβῃ χαρὰν εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ σοῦ προξενοῦν ἀτιμίαν· καὶ πολλαῖς φοραῖς, ἠναγκασμένος ν' ἀκούσω τὰ ὅσα περὶ σοῦ λέγονται, σκεπάζω τὰ ὄμματα μιμούμενος τὸν Σωκράτην ὁποῦ ἔζη ἔκαμε δμιλῶντας περὶ ἀσελγίας μετὰ τοῦ θείου Πλάτωνος. Φρίττω ἀκόμη ἀκούοντας (πλέον παρὰ ἀπὸ τὴν ἄτιμον καὶ μαιφονικὴν ψῆφον τοῦ Καίσαρος) τὸ νὰ ὑποχρεώσῃς τὸν πτωχὸν Παπα Δημήτριον καὶ τυραννικῶς νὰ τὸν βιάσῃς, ὧ ἦθη, ὧ καιροί, νὰ ἀφορισθῇ ὁ μυριάθλιος ἀπὸ λόγου του, πρᾶγμα ὁποῦ δὲν ἠκούσθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἕως τῆς σήμερον, καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ὁποῦ ἐγὼ κοπιᾶζω νὰ σὲ διαφενδεύσω μὲ εὐμορφους τρόπους, ἐσὺ μὲ ἰβρίζεις μὲ δύσφημα λόγια· διὰ τὴν δούλευσίν μου τὴν καλὴν ἀντιλαμβάνω λιθοβολήσιν φονικὴν... Καὶ σύ, τέκνον Βροῦτε, καὶ σύ ;

(11) Εἰπέ μοι, δεσπότη μου, εἰπέ μοι μίαν φορὰν σὲ παρακαλῶ, ποῖος δαίμων, ἢ ποῖον πνεῦμα τῆς ἀνταρσίας σὲ παρεκίνησε νὰ φανῆς ἐναντίον μου τόσον σκληρός ; ὄντας πρότερον πρᾶϋς, ὑπομονητικὸς, ὡς διάδοχος ἀληθῆς τῶν

ἀποστόλων καὶ ἐντελέστατος μιμητῆς τοῦ δεσπότη Χριστοῦ, ὑποφέρωντας γεν-
ναιοφρόνως ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τοίχους, θύρας, θυρίδας καὶ στύλους,
(12) ὄλους καταγεγραμμένους μὲ σατυρικά ποιήματα ἐναντίον σου ἀπὸ ἐκείνων
τὸν πτωχὸν φιλόσοφον Λάμπρον, τὸν ὁποῖον τόσον αὐστηρῶς ἐπαίδευσας, ἠνό-
χλησάς τε καὶ ἐξηφάνισας, καὶ νὰ κινηθῆς τώρα, παρακινούμενος ἀπὸ μίαν ψευδῆ
ἀναφορὰν ὅτι δηλαδὴ γράφω ἐναντίον σου, ὅταν ἐγὼ χάνομαι καὶ φθείρω τὸν
ἑαυτὸν μου διὰ τὴν ὠφέλειάν σου ; καὶ μὴ τὸ ὄριση ὁ Θεός, Πανιερώτατε, ὅτι
ἠπατημένος καὶ ἐγώ, κατὰ τὸ ἰδικόν σου παράδειγμα, νὰ ἐμίαναι τὸν κάλαμον ὁποῦ
ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους χρόνους ἐχρημάτισε μεγαλόφωνος σάλπιγξ εἰς τὸ νὰ σὲ
ἐπαινεῖ καὶ νὰ σὲ ὑπερασπίζεται, ἴσως, καὶ χωρὶς τοῦ ἴσως, μὲ μεγάλην ζημίαν
τῆς σακούλας μου καὶ τῆς συνειδήσεώς μου. Καὶ ἔστωσαν μάρτυρες εἰς τοῦτο,
ἐνταυτῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὁ Ἀναστάσιος Βασιλόπουλος, ἐσὺ ὁ ἴδιος,
καὶ πάντες οἱ ὑπὸ σὲ ἐπίσκοποι.

(12) Πῶς ὑπολαμβάνεις, δεσπότη μου, ὅτι οἱ φοβηρισμοί, αἱ ἀπειλαὶ καὶ
τιμωρίαι ἔχουσι δύναμιν νὰ ἐμποδίσουν τὰ κονδύλια ἐκείνα νὰ μὴ γράφουν
ἐναντίον μου καὶ ἐναντίον σου, ὅταν ἐγὼ καὶ ἐσὺ ἠθέλαμεν δώσει τὰς ἀφορμάς ;
ὄχι ! μὴ τὸ νομίσης (13). Φίλιππος ὁ Μακεδών, ἀξιολογώτατος ἀρχιστράτηγος
καὶ πολιτικός ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἠξεύρεις τί ἀπεκρίθη εἰς ἓνα ὁποῦ τοῦ ἀνήγγειλε
πῶς ὁ εὐλάβιος κινεῖ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐναντίον του ; Ἄς στοχασθῶμεν, φίλε
μου, μήπως καὶ τοῦ ἐδώσαμεν ἀφορμὴν. Μὰ πρέπει νὰ τὸν ἐξορίσωμεν ἀπὸ τὴν
Πέλλην. Ἐτοῦτο ἦταν ὁποῦ ἐπεθύμει ὁ διάβολος, ἀπεκρίθη ἐκ δευτέρου ὁ πα-
νοῦργος καὶ δόλιος Μακεδών· διὰ νὰ λαλῆ χειρότερα ἐκεῖ ἠθέλαμεν τὸν στείλει.
Τὰ νῶτα, ὁ τράχηλος, τὸ στήθος τοῦ Πασχοῦνιου καὶ Μορφορίου εἰς τὴν Ρώ-
μην *, καὶ ἡ κερπούρα τοῦ ἀθλίου Κυρτοῦ εἰς τὴν Βενετιαν ἐφάνησαν καὶ φαί-
νονται πάντοτε πλούσιοι ἀπὸ σατυρικοὺς στίχους, καὶ ὄχι ἀπὸ εὐαγγελικὰς ἀλη-
θείας ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ γραφθῶσιν ἐναντίον σου χωρὶς μεγάλον ἔλεγχον τῆς συ-
νειδήσεως, ἀνίσως καὶ δὲν στοχαζόμεθα τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀρχιερατικῆς σου
ἀξίας, τῆς ὁποίας ἀναξίως ἀπολαμβάνεις διὰ τὴν τῶν ἐπαρχιωτῶν κάκωσιν, καὶ
οὐδέποτε, παναγιώτατε δέσποτα, θέλουν παύσει ἡ κατηγορίας, ἢ νὰ εἶπω καλλί-
τερα, ἢ διήγησις τῶν κακῶν, ἀνίσως καὶ δὲν ἠθελον παύσει αὐτὰ τὰ κακά. Ἐπει-
δὴ κατὰ τὸν Στάγειρήτην φιλόσοφον, ἀφαιρουμένης τῆς αἰτίας, ἀφαιροῦνται καὶ
τὰ ἀτοτελέσματα καὶ ὄχι ἄλλως. Τί λέγεις, δεσπότη μου, εἶμαι ἐγὼ ἄθεος, ὡς σὺ λέ-
γεις, ἢ χριστιανὸς ὑπομονητικός, καθὼς μὲ βλέπεις ;

(14) Παρακαλῶ σε, δεσπότη μου, νὰ μὴν ἠθελε σοῦ κακοφανῆ ἀνίσως καὶ
σοῦ ὀμιλῶ μὲ τέτοιον τρόπον· ἐπειδὴ καὶ τὸ τέλος μου εἶναι πολλὰ ἅγιον καὶ ψυ-
χοσωτήριον, διότι ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ σὲ κάμῃ νὰ ἐντραπῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ὠφελῆ-
θῆς, στοχαζόμενος εἰς τὸν ἑαυτὸν μου τὸν τρόπον ὁποῦ ἐμεταχειρίσθης εἰς ὅλα σου
τὰ ἐπιχειρήματα καὶ ὑποθέσεις. Λέγω ὅτι περισσότερον ἀποδείχνει ἐσένα καὶ ὄχι

(*) Αἰνίττεται ἐδῶ τὸ ἐν Ρώμῃ ἄλλοτε ἰδρυμένον ἀγαλμάτιον, ἐν ᾧ ἔρριπτον
οἱ διαβαίνοντες (νύκτωρ συνήθως) στιχουργήματα σκωπτικὰ ἢ ὑβριστικὰ περὶ τῶν
ἐν τῇ πόλει συμβαινόντων. Ὅθεν τὰ παρὰ Γάλλοις pasquinades λεγόμενα σατυ-
ρικά ἱαμβεῖα. «On nomme ainsi des epigrammes imitées des placards satiri-
ques qu'au temps des Papes les Romains accrochaient près de la place
Navone à la statue de Pasquin».

έμένα Χριστιανὸν κατὰ συμβεβηκὸς καὶ ἔθνικὸν κατὰ φύσιν· ἐπειδὴ καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἀπὸ λόγου σου τέλειος καὶ πληρέστερος μιμητὴς τῶν ἔθνικῶν (ἐξηρημένων μόνον γραμμάτων), ἐπειδὴ καὶ πάντοτε ἀφιέρωσας τὰς ἀισχροουρίας καὶ σφάλματά σου εἰς τὸ δυσειδέστατον εἶδωλον τῆς ἀμαθείας, τὸ ὁποῖον συνίσταται καὶ συντίθεται ἀπὸ τὴν πλέον βδελυρὰν λάσπην καὶ βόρβορον τοῦ κόσμου, ἐργαστηριάριδες δηλαδὴ μπακάλιδες, ράπτας καὶ παιδαγωγούς, καθὼς ἐκεῖνοι οἱ εἰδωλολάτρες, (15) εἶχον τὸ θεμέλιον τῆς θρησκείας των, τὸν ἄσεμνον ἔρωτα, τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ζηλοτυπίαν. Ὁ θεῖος Πλάτων ἀπηγόρευσε τὴν ὑπερβολὴν τῆς οἴνοποσίας ὅταν δὲν ἦτο ἀναγκαία εἰς τὰς πανηγύρεις τοῦ Διονύσου. Ὁ Ἀριστοτέλης κατέκρινεν αὐστηρῶς τὰς ἀκολάσιους εἰκόνας, ὅποταν δὲν ἦθελον εἶσθαι ἀναγκαῖαι πρὸς ἀρέσκειαν ἐκείνων τῶν θεῶν ὅπου ἠγάπων νὰ λατρεύωνται μὲ τὰς ἀτίμους εἰκόνας. Ὁ Σόλων (ποῖος νὰ τὸ πιστεύσῃ), ἐκεῖνος ὁ περίφημος νομοθέτης, ἐκεῖνος ὁ κορυφαῖος τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὡς καὶ ἐκεῖνοι οἱ περιφανεῖς καὶ μεγαλόδοξοι Ρωμαῖοι ἔλαβον ὡς χρῆσμον θεοπαράδοτον τοὺς ἰόμους του, ἤγειρεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἓνα περικαλλῆ βωμὸν εἰς τιμὴν τῆς βδελυρᾶς Ἀφροδίτης, ἣ ὁποία ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους μεγάλας τὰς εὐχαριστίας μετὰ τὸν χαλασμὸν τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Σαλαμίνα (ἀνάγνωσε τὸν ποιητὴν Σιμωνίδην καὶ ὄχι τὸ συνοδικώτατον καταστιχάριον, τὸ ὁποῖον ὡς χρυσοῦν καὶ πολυτελὲς ἐγκόλπιον καὶ οὐρανόφοιτον ὁμολογίαν τῆς πίστεως βαστάζεις εἰς κόλπον σου μέσα εἰς τὸ γγιουστάνι) καὶ τοῦτο ἀναφερόμενον ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν μὴ ἀφορῶντας εἰς τὰ ἀποτελέσματα, ἦσαν καὶ εἶσαι πολλὰ ὅμοιος μὲ τοὺς Ἑβραίους ἀνίσως καὶ δὲν (16) ἀλλάξῃς ἠθὴ καὶ ζωὴν, οἱ ὁποῖοι καταφρονοῦν τὰς ἀγίας καὶ πατρικὰς εὐχὰς τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ Ἰερεμίου, καὶ ἄλλων πνευματεμφόρων προφητῶν, τοὺς ὁποίους ἠμπορεῖς ν' ἀναγνώσῃς εἰς τὴν Θεόπνευστον γραφὴν (ὅταν τὰ κατὰστιχα τῶν σαράφιδων καὶ οἱ λογαριασμοὶ θέλουν σοῦ τὸ συγχωρήσει) διὰ στόματος τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς ἐλάλησε. [Ἔπονται πολλὰ συγκεχυμένα περὶ τοπικῶν ἐρίδων καὶ ἀντενεργειῶν, καὶ ἐξακολουθεῖ ἐν σ. 19] Ἐγὼ εἰς Ἀθήνας καὶ ἡ πανιερότης σου ἐξόριστος εἰς τὴν Λάρισσαν ὁποῦ ἐνισχυόμενος ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφήτας σου ἠθέλησας εἰς ἓνα καιρὸν τόσον ὑποπτικὸν νὰ ἀπεράσῃς εἰς Κωνσταντινούπολιν· σὲ ἐρωτῶ, ποῖος ἄλλος παρὰ ἐγὼ (προβλέποντας χαλαιποτέρας ζημίας) σὲ ἐμπόδισεν; ἐρώτησον τοὺς φίλους σου, ἂν ἔχῃς; ἄλλους ἔξω ἀπὸ λόγου μου... (20) Διαβαίνεις εἰς Τύρναβον καὶ ἐκεῖ μένεις ἐγκλειστος μέσα εἰς τὴν μητρόπολιν, καθὼς μοῦ εἶπες, δηλοποιῶντας μου πρὸς τούτοις ὅτι οἱ Τυρναβῖται δὲν θέλουν νὰ μὲ βλέπουν οὔτε εἰς τὸν τοῖχον ζωγραφισμένον Φυλάττω τὴν ἐπιστολὴν σου. Ἀλλὰ ἀναλογιζόμενος εἰς βάθος πῶς τοῦτο ἦτον ἐξ αἰτίας ἰδικῆς σου, καὶ ὄχι ἰδικῆς μου, ἔρχομαι ἀνυπερθέτως εἰς Τύρναβον καὶ εὐθὺς ἀπὸ ὅλους λαμπρῶς δεξιοῦμαι καὶ φιλοφρόνως κατασπάζομαι. (21) Σὺ μὲ ἀποστρέφεις, μὲ διώκεις, ψευδῶς μὲ κατηγορεῖς, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ μὲ ταράττει περισσότερο, χωρὶς νὰ γνωρίσῃς τὴν καταισχύνῃν ὁποῦ εἶναι ὅλη ἔδική σου, ἐπειδὴ ὅλος ὁ κόσμος γινώσκει μὲ πόσον ζῆλον, μὲ πόσῃν θερμότητι σὲ ἐδούλευσα· καὶ τὸ αἴτιον πῶς νὰ εἶμαι ἠγαπημένος ἀπὸ ὅλους πλέον παρὰ πρότερον... Ἀλλὰ εἰς τὴν πανιερότητά σου ἀρέσκουν πλέον τὰ χρομμύδια τοῦ Παναγῆ Μωραΐτου παρὰ τὸ μάννα, ἡ οὐρανία καὶ ἀγγελικὴ ἐκείνη τροφή... (22) Ποῖος λοιπὸν εἶναι ἄθεος καὶ εἰδωλολάτρης, ἐγὼ ἢ σὺ, ὁποῦ τοιουτοτρόπως μὲ ἀναγκάζεις τραγωδῶντας νὰ χορεύω;... (23) Δεσπότη μου, εὐρίσκομαι ἀκόμη ἄρρωστος, ἀλλὰ βλέποντας τὴν ἐδικὴν σου ἀσθένειαν πλέον ἐπικίνδυνον παρὰ τὴν ἰδικὴν μου, εὐ-

ρίσκω τὸν ἑαυτὸν μου ὑπόχρεων ν' ἀναλάβω ἀγῶνας καὶ κόπους περισσότερον διὰ τὴν ἔδικήν σου πνευματικὴν παρὰ διὰ τὴν ἰδικήν μου σωματικὴν...

(25) Εἶπέ μοι, Δεσπότη μου, πῶς τοσοῦτον ἀναισθητῶς πιστεύεις πῶς ἐγὼ γράφω βιβλία ἐναντίον σου ὅταν ἐσύ εἶσαι πληροφορημένος εἰς τὴν βραχυτάτην τῆς διανοίας μου ἱκανότητα, ὁποῖα ἐκατάλαβε ἀκριβῶς τὸ ἀπόφθεγμα ἐκεῖνο τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ ὁποῖον ὀρίζει : οὐ δεῖ τὰ ὄντα πολλαπλασιάζεσθαι ἄτερ ἀνάγκης ; ποῖα λοιπὸν ἀνάγκη νὰ γράψω, ἢ (τί) περισσότερον δύναται τις νὰ γράψῃ ἐναντίον σου ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου φιλαλήθως οἱ Τυρναβῖται ἔγραψαν εἰς ἐκείνας τὰς ἀναφορὰς ὁποῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔπεμψαν, τὰς ὁποίας ἐγὼ ἐκοπίασα νὰ τὰς ἀναιρέσω ; (25) μία τοσοῦτον τερατώδης εἰκὼν τῆς αἰσχροκερδίας καὶ καταισχύνῃς σου... Τὸ λοιπὸν τί κάνει χρεῖα ; ὄχι ἄλλο καθὼς ἐγὼ λογιάζω παρὰ ν' ἀλλάξῃς ἤθη κα' φοβούμενος τὸν θεόν, νὰ ἔχῃς μάτια νὰ βλέπῃς, ἄφτια νὰ ἀκούῃς καὶ στόμα νὰ σιωπᾷς. (26) Δεσπότη μου, διατί νὰ σταυρώνης ἐκεῖνον ὁποῦ ἀνακαλύπτει τὰ σφάλματά του ; ἐτοῦτο εἶναι ἔργον Ἰουδαϊκόν. Διατί νὰ ὀνομάζῃς ἄθεον ἐκεῖνον ὁποῦ μὲ τόσον σπλάγγνος καὶ ἰλαρότητα σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὸ καλόν ; ἐτοῦτο εἶναι ἔργον ἀμαθοῦς. Ἐσὺ ἀμαρτάνεις καὶ συγχωρῆσαι ἀπὸ κάθε ἀμαρτίαν μὲ ἱκανοποίησιν νὰ συχνάξῃς εἰς τὴν ἀμαρτίαν ἐτοῦτο εἶναι ἔργον σατανικόν. Ἐσὺ κάνεις ὅ τι θέλεις, καὶ ἔπειτα θέλεις ὅλοι νὰ σιωποῦν δὲν δύναται πόνος χωρὶς κραυγῆς πῶς δύναται μία γλώσσα νὰ σιωπήσῃ ἂν ὁ κάλαμος κράζει ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει ὕδα ὀνόδη ; Δεσπότη μου, ἐνθυμήσου πῶς εἶσαι χριστιανός ἐνθυμήσου πῶς ἔχομεν ν' ἀποθάνωμεν, καὶ στοχάσου ὅτι ἡ μετάνοια εἶναι ἀναγκαῖα μίαν ὥραν προτῆτερα... (27) Στοχάσου μὲ πόσῃν εἰλικρίνειαν καρδίας σοῦ ὀμιλῶ, Δεσπότη μου εἶνε ἀληθές, λέγει ὁ Δαβὶδ, οὐδεὶς δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐλαττώματά του εἶνε χρεῖα ἐνὸς πιστοῦ φίλου νὰ τὰ φανερώσῃ... (28) Πανιερώτατε, ἐγὼ, θείῳ ἔλεει, ἀνέλαβον ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν μου ἢ ὁποῖα εἶνε ἐφήμερος, μὰ ἡ ἔδική σου ἢ ὁποῖα εἶνε χρονικὴ χρειάζεται καὶ περισσότερα φάρμακα. Ἴδου ὁποῦ σοῦ στέλλω τὴν παροῦσαν ὀρδίνιαν (συνταγὴν) διὰ νὰ ἰαθῆς, καὶ διὰ προπάντων θέλεις μεταχειρισθῆ τὸν παρόντα λόγον... (29) Πῶς λογιάζεις, Δεσπότη μου, νὰ ἦνε φίλος σου ἐκεῖνος ὁποῦ σὲ ἔβαλεν εἰς τὸν χορὸν ἐναντίον μου ; ὄχι, ὄχι ! εἶνε ἐχθροὶ σου ὁποῦ ἀγαποῦν νὰ βλέπουν νέας σκηνάς... Τωβίας ὁ Ἀμμωνίτης, ὁποῦ ἤθελε νὰ ἐξολοθρευθῇ τὸν Νεεμίαν, τοῦ ἔδιδεν εἰδήσεις ὁποῦ ἔδοκουν εἰς τὸ φαινόμενον νὰ εἶνε ἀλήθειαι ἀναγκαῖαι (πόσοι Τωβῖται πλησίον σου, Δεσπότη μου). Μεταχειρίσθητι τὸν κηρὸν τοῦ Ὀδυσσεῶς διὰ νὰ λυτρωθῆς μίαν φορὰν ἀπὸ παρομοίας Σειρήνης... (30) Βλέπε πῶς σὲ διαφεντεύω διὰ νὰ νικήσω κάθε ἐναντίον φέρω ὡς μαρτυρίαν τὸν Ἱερὸν Αὐγουστίνον... (31) Μὴ σοῦ κακοφανῆ, δεσπότη μου, ἂν στέλλω τὸ γράμμα εἰς τὸν γέροντά σου, ἐπειδὴ βλέπω τὸ πάθος σου νὰ ἔγινε γαγγραῖνα, καὶ διὰ τοῦτο ἄλλο δὲν ἐμπορεῖ νὰ θεραπεύσῃ παρὰ τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος. Ἄν ἤθελα τὸ στείλει εἰς τοῦ λόγου σου, ἤθελεν εἶσθαι χαϊόμενος ὁ κόπος μου, ἐπειδὴ καὶ ἤθελε χαθῆ εἰς χέρια τῶν ἐχθρῶν σου μένουσα εἰς ἐμὲ ἢ λύπη τοῦ νὰ ἐκοπίασα ματαίως, καὶ εἰς τὴν πανιερότητά σου ἢ ἔλλειψις τοῦ καλοῦ ὁποῦ ἠμπόρεσε νὰ σὲ ὠφελήσῃ Καὶ τὰ ὀγδοήκοντα πούγγια ὁποῦ ἐπῆρες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς μετρητὰ καὶ πόλιτζαις, θέλεις φροντίσει νὰ τὰ μεταχειρισθῆς (φυλάττοντας δι' ἐμὲ τὸν ἄφρονα, ἄθεον, τὰ ἄσπρα) εἰς τόσον ἔργα θεάρεστα καὶ ἐλεημοσύνας διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου, καὶ ὄχι νὰ ἐμβαίνῃς μὲ τὸν ἕνα καὶ μὲ τὸν ἄλλον, καὶ μάλιστα μὲ ἐμὲ τὸν δοῦλόν σου εἰς κρίσιν... (23) Ἡ πανιερό-

της σου ἐνόμισε, νὰ κάμης μέγα πρᾶγμα, κακῆ συμβουλῆ χρώμενος, νὰ γράψης ὄχι μόνον εἰς ἐμὲ τοιοῦτους συρέτικους (ὑποκριτικούς) φοβερισμούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐπίτροπόν σου, τὸν Ποντίκην, μίαν ἐπιστολὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἐσπερμολόγεις τόσα ψευδῆ λόγια ἐναντίον μου. Ὅλα ὁ ἄνεμος τὰ ἐσκόρπισεν... (24) Ἀκούεις ἀπὸ μερικὸν ἀμαθεῖς ἐκ πρώτης τριχός· (ὁποῖοι εἶνε κατὰ τὸ παρὸν οἱ ὑπηρεταί σου) ὁποῦ σοῦ λέγουν. Μὴ φοβοῦ, Δεσπότη, γενοῦ μεγαλόψυχος· τρέξον εἰς τὸν Πατριάρχην, δὸς καὶ ἀριζουχάλι εἰς τὸν βασιλέα· ἂν τοῦτο γίνῃ, ἡ ἐντροπὴ εἶνε κοινή, τὸ σκάνδαλον θέλει εἶσθαι παγκόσμιον, καὶ ὅλοι θέλουν συντρέξει εἰς βοήθειάν σου. (Μοῦ ἔρχεται νὰ γελᾶσω, διὰ νὰ μὴν εἰπῶ ἄλλο). Πῶς; Ὁ Ἐωσφόρος σφάλλει... (35) Ἀλλά, ἴδου ἀναφαίνεται ἕνας θεολόγος τοῦ καπιστρίου καὶ λέγει ἐμοὶ (; ἐμῆ) ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδοῶ· τί ἔχει νὰ κάμη ὁ Λομβάρδης ἢ ἄλλος τινὰς μὲ τὸν κόσμον; τίς κατέστησεν αὐτὸν ἄρχοντα ἢ δικαστὴν; Μὰ ἀποκρίνομαι εἰς τοῦτον τὸν σαμαρωμένον ὄνον· διατί λοιπὸν ὁ Μωϋσῆς, διατί ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ; διὰ ποῖον τέλος ὁ Δαβὶδ καὶ τόσοι ἄλλοι τρισμέγιστοι στρατηλάται; διατί τόση φροντίς εἰς τὸν θεόν;... (36) Νὰ ἔχεις πρὸ ὀφθαλμῶν τόσα παραδείγματα ζῶντα καὶ μένεις ἀδιόρθωτος, ἐγὼ, ἐπὶ θεῶν μάρτυρι, ἀπορῶ. Τὸ κτήνος ἂν ἀπαξ πέση εἰς τινα βόθυνον, ἂν καὶ μυρίας λάβῃ πληγὰς, δὲν διαβαίνει ἐκεῖθεν τὸ δεύτερον, ἡ δὲ σὴ πανιερότης ἀπαν τοῦναντίον· ἡ ἐσχάτη πλάνη χεῖρων τῆς πρώτης... (37) Σὲ παρακαλῶ ὡς τόσον νὰ μοῦ κάμης μίαν χάριν· νὰ λάβῃς εἰς χεῖρας σου τὴν Πλάστιγγα τῆς Ἀστρέας, καὶ νὰ ἀφήσῃς εἰς ἄνεσιν ὀλίγον ἐκείνην ὁποῦ εἶνε κοινή εἰς ὅλους τοὺς σαράφιδες, καὶ στοχάσου ἐκεῖνο ὁποῦ σοῦ λέγω, διαλογιζόμενός με τὸν ἑαυτὸν σου. Μοῦ γράφουν ἀπὸ Λάρισσαν καὶ Τύρναβον ὅτι ὁ πιστός μου δοῦλος Λομβάρδης συγγράφει βιβλίον ἐναντίον μου· τὸ αἷτιον δὲν ἤμπορῶ νὰ καταλάβω, καὶ ἔπειτα, ἀπὸ ἐτοῦτο τὸ βιβλίον καμμίαν περιοχὴν ἢ τμήμα οὔτε εἶδον οὔτε ἀνέγνωσα· τοῦτο κατὰ φυσικὸν λόγον εἶναι ἀμφίβολον· δὲν εἶναι πρέπον νὰ ἔχω ὑπομονὴν νὰ τὸ πληροφωρηθῶ ἀκριβέστερον καὶ νὰ γράψω πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν, δίδοντάς του τὴν εἰδήσιν καὶ νὰ παραπονεθῶ περὶ τούτου; ὄχι, ὡς χάριτος λευκὸς νὰ ἐπιδεχθῶ τοὺς πρώτους χαρακτῆρας καὶ χρώματα; μὰ νὰ μοῦ γράψης μίαν ἐπιστολὴν ὁποῦ ὁ ἴδιος ἐσύ, ἂν εἰς τοῦ λόγου σου τὴν ἔγραφες ἔπρεπε νὰ ἐντραπῆς καὶ νὰ τὴν ὑπογράψης μὲ τὴν ἀρχιερατικὴν σου ἐλικοειδῆ καὶ ὀλορθογωνισμένην ὑπογραφήν, ἡ ὁποία παρέστησεν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς τὸν πολυθρόυλλητον ἐκεῖνον δεσμὸν τοῦ Γορδίου; Τοῦτο δὲν ἦτο φρονίμου καὶ πολιτικοῦ ἀνδρός. (38) Τοῦτο δὲν ἔφθασε, μὰ ὡσὰν νὰ εἶχες εἰς χεῖρας σου τὸ κατὰ φαντασίαν βιβλίον μὲ διασύρεις ἀσυνειδήτως εἰς πάντα τόπον· ζητεῖς σύντροφον εἰς τὴν ἐκδίκησιν, συνομιλεῖς μετὰ τοῦ Ἁγίου Ἀθηνῶν, ὑπολαμβάνωντάς τον ἐχθρόν μου· τοῦ διηγείσαι ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ κατ' αὐτοῦ ἐγὼ ἐλάλησα ὅταν ἤμεθα φίλοι... Τοῦτο δὲ ἀποδείχνει σαφέστατα γέννημα καὶ θρέμμα τῆς μοκιστάδας... ἔλαβες, ὡς ἐπληροφορήθην παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐκείνου, τὴν προσήκουσαν ἀπόκρισιν. Ὁ Λομβάρδης ἔχει εἰς χεῖρας του τὴν κακόφρονα ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν τοῦ ἔστειλα καὶ τόσας ἄλλας μυστικὰς ὁποῦ τοῦ ἔστειλα εἰς τὸν καιρὸν τῆς φιλίας· εὐρισκόμενος εἰς τὴν δούλευσίν μου, ἔχει τὸ γράμμα ὁποῦ ἔστειλα τοῦ ἐπιτρόπου μου Ποντίκη, τὰς εἰδήσεις τῆς Κωνοταντινουπόλεως, τῶν παραφόρων μου ἐπιχειρημάτων· ἤμπορεῖ ποτὲ νὰ τὸν ἐλέγξῃ ἢ νὰ τὸν ὀνειδήσῃ τινὰς, ἀνίσως, ὄχι· μίαν, χιλίας βίβλους ἤθελε συγγράψῃ ἐναντίον μου; βέβαια ὄχι· μὰ μόνον τοῦτο ἐγὼ εὐχαριστοῦμαι μὲ μίαν ἀπλὴν ἀπόκρισιν (39) ὄχι πρὸς ὕβριν σου, ἀλλὰ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐμῆς ἀθωότητος.

Καὶ μὴ θαυμάζεις ἂν πέμπω τὴν παροῦσαν ἐπιστολήν, οὐ μόνον εἰς τὸν ἅγιον γέροντά σου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς τοὺς ἐνδημοῦντας εἰς Βασιλεῦσαν· διότι ἡ πανιερότης σου ἐκινήθη ἰταμώτερον καὶ ἐπραξες ἀθλιώτερον. Ἐγὼ πού ἤμποροῦσα πάντοτε εὐκόλως νὰ σὲ κρημίσω, χωρὶς νὰ ἐλπίσης ποτὲ τὴν ἀνέγερσιν, ἀνακαλύπτωντας μόνον ἐκεῖνα τὰ ἀπόρητα ὁποῦ μοῦ ἐκοινώνησες καὶ φανερώνωντας ἐκεῖνα τὰ γράμματα ὁποῦ νομίζεις νὰ ἔχεις εἰς τὴν ἐξουσίαν σου εἰς καιρὸν ὁποῦ ἄλλοι ἔχουν τὰ σὰ καὶ ἀπαράλλακτα. Δὲν ἤθελα τὸ κάμει ἀνίσως καὶ ἤξευρα μυριάκις ν' ἀποθάνω· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι ὁποῦ ἔχουν συνείδησιν καὶ τιμὴν δὲν λαμβάνουσι ποτὲ παράδειγμα ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ εἶνε παρόμοιοί σου.

(36—40) Δεσπότη μου ἅγιε, καὶ αὐθέντα μου περιπόθητε, δὲν ἤξεύρω τί νὰ εἰπῶ, μὲ ἔκαμες νὰ γίνω ὡς τὸ ἀμάξι, ὅταν κινεῖται εἰς τὸν κατήφορον· καὶ στοχάσου ὅτι ἡ κίνησις, κατὰ τὸν Σταγειρήτην, πρὸς τὸ τέλος ἔχει τὴν ὁρμὴν σφοδροτέραν· καὶ εἶσαι ἡ αἰτία ἐπειδὴ ἐκινήθης ἐναντίον μου ἐπεριδόμενος εἰς μίαν ψευδῆ φήμην πῶς ἐγὼ γράφω βιβλία ἐναντίον σου. Ὑπολαμβάνω νὰ εἶναι θεοῦ οἰκονομία. Καὶ πότε ταῦτα πάντα; ὅταν ὁποῦ οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν μου ἐπῆλθε νὰ συγράψω τὸν βίον καὶ πολιτείαν σου. Τανῦν δ' ὅμως ὁποῦ μὲ διήγειρας καὶ τρόπον τινὰ μὲ ἐξύπνησας, κρίνω νὰ μὴν εἶναι κακὸν ἀλλὰ πολλὰ ὠφέλιμον νὰ γράψω οὐ μόνον ἓν, ἀλλὰ τέσσαρα βιβλία ἐναντίον εἰς τὰς αἰσχροουργίας τῶν αἰώνων... ἔχω τρόπον νὰ τὸ βάλλω εἰς ἔργον εὐκολώτερον πάρεξ ἡ πανιερότης σου ν' ἀπολαύσης ἓνα καλὸν πεσχεσί ἀπὸ τῶν φοβερῶν, πτωχὸν καὶ ρακενδύτην καλόγηρον... (41) Θαυμάζω, δεσπότη μου, πῶς ἓνας ἄνθρωπος ὡς ἡ πανιερότης σου ὁποῦ ἔλαβες τὴν τύχην νὰ δουλεύσης καὶ νὰ συναναστραφῆς μὲ ἓνα ἀξιόλογον ὑποκείμενον ὅτι λογῆς εἶνε τῇ ἀληθείᾳ ὁ ἅγιος Νικομηδείας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἓνας θησαυρὸς ἐμπλεως χαρίτων, ἐσὺ εἰς τόσον νὰ ἀπομένης τόσον γυμνὸς καὶ τόσον ὑστερημένος ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ θεωροῦνται, μὲ ἐκκληξιν τῶν πολλῶν, εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ χριστιανικὴν ἐκείνων διαγωγὴν! (42) Συμπεραίνω νὰ εἶναι δικαία κρίσις θεοῦ ἡ ὁποῖα τιμωρεῖ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πταίουσιν, μὲ ἓνα ἔμπλαστρον εἰς τὸ πρόσωπόν τους. Τὸ ἴδιον ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τὴν πανιερότητά σου... Ἄκουσον εἰ οὕτως ἔχει... βλέπε ἂν ἐσὺ δὲν εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ ἐρευνήσέ το μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λόγια ταῦτα ὁποῦ μὲ βραχύτητα σοῦ λέγω, ἤγουν... διασπαρείσης ἀτανταχοῦ τῆς φοβερᾶς κραυγῆς τῶν ἀσελγεστάτων αἰσχροουργημάτων τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρας, λέγει ὁ Θεός, καταβάς οὖν ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν τὴν ἐρχομένην πρὸς με συντελοῦνται, εἰδὲ μή. Ἴνα γνῶ! Πῶς ὁ Θεὸς ὁποῦ γινώσκει τὰ πάντα ἔχει χρεῖαν νὰ κινήθῃ; Ναί, διὰ νὰ διδάξῃ ἡμᾶς τοὺς ἁμαθεῖς καὶ ἀσόφους νὰ μὴ καταδικάζομεν πρὸ τοῦ νὰ βεβαιωθῶμεν. (43) Πλὴν ἡ πανιερότης σου χείρων τοῦ τυππίου ἀνάπτεις ἀπὸ τὴν σκιὰν ἐνὸς μηχανικοῦ σπινθηροῦ πῶς τάχα ἱεροσύλως γράφω κατὰ σοῦ... Τὸ λοιπὸν τολμηρὸς ἄθεος εἶσαι ἐσὺ καὶ ὄχι ἐγὼ ὁποῦ λαμβάνω παράδειγμα ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄλλαξε λοιπὸν γνώμην καὶ ζωὴν διὰ νὰ φιλήσω τὸ χεῖρ σου, ἀλλέως προσμένω νὰ φιλήσω τὸν πόδα σου, ὅταν γίνῃς πάτας. Πιρκακῶ, δεσπότη μου, ν' ἀναγνώσης καὶ ἀπαξ καὶ δις μὲ πολλὴν προσοχὴν τὸ παρὸν ταπεινὸν γράμμα ὁποῦ ὅλον εἰς ἀπλὴν φράσιν σοῦ στέλλω, χωρὶς νὰ τὸ καλλοπίσω μὲ σχήματα καὶ δεινώσεις ρητορικὰς, ἐπειδὴ τὸ τέλος μου ἔχει διὰ σημάδι καὶ οὐδὲν ἕτερον ἀποβλέπει παρὰ εἰς τὴν σωτηρίαν σου, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν τιμὴν ὁποῦ ἐπαγγέλλεται νὰ μοῦ προξενήσῃ ἓνα

σύνθεμα ἐπιδεικτικὸν καὶ ἥρωϊκόν. Καὶ μάθε ἀπὸ τοῦ νῦν νὰ συμπαθῆς τούτου τὰ σφάλματα τῆς χειρὸς διὰ νὰ λάβῃς περισσότερον εἰς ἐκεῖνα τῆς τυπογραφίας. Ἐνα βιβλίον ὁποῦ προσμένει μόνον, ὁμοῦ μὲ τὴν εὐχὴν καὶ τὸ θέλημα τῆς πανιερότητός σου διὰ νὰ ἐκδοθῆ, ὄχι Τρικέφαλος Κέρβερος (καθὼς ψευδῶς ἔγραψαν εἰς τοῦ λόγου σου εὐκόλα τὸ ἐπίστεψες), ἀλλὰ μία Ὑδρα τῆς Λέρονης ἑπτακέφαλος κατὰ τῆς πονηρίας εἰς τιμὴν καὶ δόξαν σου· εἰς ὃν καὶ διὰ τὰς τιμὰς καὶ εὐποιίας, ὁποῦ ἀπήλαυσα, ἀπεφάσισα νὰ τὸ προσφωνήσω. Καὶ τοιουτοτρόπως ὑπὸ σκιὰν ἑνὸς τοιούτου ἥρωος καὶ ἀξίου ὑποκειμένου φοβοῦνται οἱ κακοὶ καὶ οἱ φθονεροὶ νὰ τὸ κατακρίνουν καὶ οἱ καλοὶ καὶ φιλόμουσοι νὰ μὴ τὸ ἀποδεχθοῦν μὲ χαρὰν καὶ τὸ εὖγε, εὖγε.

Ἔπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ,

ὅτι σκάνδαλόν μου εἶ,

Ἐν Λαρίσση, Μαρτίου ζ' αψνθ' (1759)

Τῆς ὑμετέρας Θεοπροβλήτου πανιερότητος

ταπεινότητος καὶ πιστὸς δοῦλος.

FREDERICK NORTH EARL OF GUILFORD

Ὁ Φρειδεῖκος Νόρθ (1766—1827) μετὰ τὸν θάνατον δύο πρεσβυτέρων ἀδελφῶν διεδέχθη (κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1817) τὸν πατέρα του ὡς πέμπτος κόμης Γυτλφορδ, Ἦν δὲ ὁ πατήρ του, συνήθως γνωστὸς ὡς Λόρδος Νόρθ, ὁ ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Γ' περιλάλητος πρωθυπουργός, ἐκεῖνος ὅστις, ἐφαρμόζων τὴν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τοῦ Βασιλέως, ἀπώλεσε τὰς δεκατρεῖς Ἀμερικανικὰς πολιτείας, πύρην αὐτῆς τῆς νῦν μεγάλης εὐδαίμονος Συμπολιτείας.

Ὁ νεαρὸς Φρειδεῖκος, φοιτῶν ἐν Ὁξωνίᾳ, διεκρίθη ἐπὶ ἑλληνομαθεῖα καὶ φιλελληνισμῷ, δι' ἃ ἐγένετο ἔπειτα διάσημος, παρ' ἡμῖν δὲ λατρευτὸς καὶ αἰδιδίμος. Ἐν ἔτει 1788 ἤρξατο περιοδεύων, κατὰ τὴν τότε πρὸς μόρφωσιν συνήθειαν τῶν Ἀγγλῶν εὐπατριδῶν· μετὰ τὴν Ἰσπανίαν ἐπεσκέφθη τὰς Ἰονίους Νήσους, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ ἰκανὸν χρόνον, σπουδάζων τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ἐκεῖ λαοῦ, ὃν ἠγάπησε καὶ μεθ' οὗ ἠκειώθη. Ἐκεῖθεν φαίνεται περιηγηθεὶς ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον καὶ φθάσας εἰς Ἀθήνας τὸ πρῶτον περὶ τὸ 1792. Ἄλλ' οὐδὲν γνωρίζομεν θετικὸν περὶ τούτου, οὔτε ἀλλαχόθεν, οὔτε ἐκ τῶν λίαν ἑλλειπῶς καὶ ἀδοκίμως ὑπὸ τοῦ Ἄνδρ. Παπαδοπούλου Βρετιτοῦ συγραφέντων *Βιογραφικῶν—ἱστορικῶν ὑπομνημάτων περὶ τοῦ Κόμητος Γυτλφορδ*, Ἀθην. 1846 (ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστὶ), ἅτινα οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ ἐπισκέψεως ἢ διαμονῆς ἐν Ἀθήναις. Βέβαιον ἐν τούτοις εἶνε, ὅτι ἐπεσκέφθη δευτέρον τὰς Ἀθήνας ἐν ἔτει 1813 καὶ ὅτι ἡ Ἐταιρεία τῶν Φιλομούσων, ἃμα συστάσα ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1812, ἐξελέξατο αὐτὸν πρῶτον Πρόεδρον, Ἦ δ' ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστήριος ἐπιστολή του, καλλιπεῶς συντεταγμένη ἑλληνιστὶ, ἣν ὑπογράφει «Φρειδεῖκος Νόρθιος, πολίτης Ἀθηναῖος», ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν *Δογίῳ Ἐρμῆ* τοῦ 1819, σ. 179. Ἐν αὐτῇ ἀναγινώσκομεν καὶ τὰ προτρεπτικὰ ταῦτα, τὰ ἀποπνεόντα τὸν ἔνθερον αὐτοῦ φιλελληνισμόν. «Οὐ μόνον ἔδει ὑμᾶς, ἐκείνων ἀπογόνους ὄντας, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις οἰκοῦντας γῆν, βίον ἀεὶ φέρειν ἀμαθείας χερσὶν ἡμαυρωμένον· ἀπαξ δ' ἀναβλέψαντες οἶων ὑμεῖς προ-

γόνων ἔστέ, οὐ, μὰ τὰς ἀθανάτους ἐκείνων ψυχάς, οὐ βραδεῖς ἔσεσθε ἐπὶ τὸ τέρμα... ἡ γὰρ θρησκεία βάσις ἐστὶ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου. Ὁ ἐμὸς πόθος (ἐστὶν) Ἀθήνας ἰδεῖν ὑπὸ φιλοσοφίας ἀνορθουμένης.»

Πρὸ τούτων, τῶν ἀφορώντων εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ Γυτλφορδ, ἐπιστρέφων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κέρκυραν τῷ 1791, ἐξεδήλωσε τὴν ἀπόφασιν, ἣν εἶχε συλλάβῃ ἐκεῖ εὐρισκόμενος καὶ ἐκκλησιαζόμενος ἐν τῷ Πατριαρχείῳ—ἀπόφασιν ἐκ βαθείας μελέτης καὶ πεποιθήσεως γεννηθεῖσαν—να προσέλθῃ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καθὰ ἱστορεῖ ὁ Γ. Προσαλένδης, (*Ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἀφορώντα τὴν εἰς τὸ δόγμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας βάπτισιν τοῦ Κόμητος Γυτλφορδ*, ἐν Κερκύρᾳ 1879). Μαρτυρεῖ δὲ περὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ εἰς τῶν ὑπ' αὐτοῦ προστατευθέντων μαθητῶν. ὁ ἀείμνηστος Φαρμακίδης, ὅστις ἐν *Ἀπολογία* αὐτοῦ (1840) λέγει, ὅτι ὁ Γυτλφορδ «ἦτο Χριστιανὸς Ὀρθόδοξος, καὶ Ὀρθόδοξος πολλῶ ὀρθοδοξότερος τῶν νῦν κατηγορῶν του· καὶ οὕτως ἐτελεύτησε». Ἀποθνήσκων ἐν Λονδίῳ τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου 1927 ἐζήτησε νὰ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων διὰ χειρὸς τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ τῆς ῥωσσοικῆς Ἐκκλησίας, μὴ ὑπάρχοντος τότε ἐν Ἀγγλίᾳ Ἕλληνας ἱερέως.

Ὑπηρετήσας τὴν πατρίδα του πρῶτον ὡς Διοικητὴς τῆς Κεϋλάνης, ἐπεσκέφθη καὶ αὐτὴς τῷ 1811 τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἐν Ἐπτανήσῳ, διέμεινεν ἐν Κερκύρᾳ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου, ἀφιέρων τὸ λοιπὸν τοῦ βίου εἰς τὴν διανοητικὴν διάπλασιν τῶν νέων Ἑλλήνων, οἵτινες πανταχόθεν συνέρρεον εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν τῷ 1824 Ἴόνιον Ἀκαδημίαν, ἧς οὗτος ἐγένετο ὁ πρῶτος Ἀρχὼν, φέρων ἑλληνικὴν τῆβενον (**). Ἐκεῖ ἐδίδαξαν τινὲς καὶ ἐμορφώθησαν πολλοὶ τῶν μετέπειτα καθηγητῶν τοῦ ἐν Ἀθῆναις Πανεπιστημίου. Ἀλλ' ἡ εὐδοκίμια τοῦ ἰσοβίου του τούτου ἔργου, τοῦ τῆς Ἀκαδημίας, ἀπῆντησε πολλὰ; ἀντιδράσεις ἐκ μέρους τινῶν τῶν τότε ἀγγλικῶν ἀρχῶν, ὥστε διανοήθη, καθὰ ἱστορεῖ ὁ Βρετὸς (σ. 135), νὰ μεταθέρῃ τὴν Ἀκαδημίαν εἰς τὰς ἔτι τότε τουρκοκρατούμενας Ἀθήνας.

Ὁ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔρως αὐτοῦ ἦν τόσῳ ἄδολος, ὅσῳ καὶ διαρκής. Ὁ Κόμης Marcellus, ἐπὶ τινὰ χρόνον Γάλλος πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει, διηγεῖται (ἐν Journal des Débats τῆς 21 Σεπτ. 1854) συνάντησίν τινα μετ' αὐτοῦ ἐν Λονδίῳ. «Τὶ νὰ σοι εἶπω, φίλε; (τῷ ἔλεγεν ὁ Γυτλφορδ)· δυστυχῶς δὲν εἶμαι ὁμοιος πρὸς οὐδένα τῶν συμπολιτῶν μου, καὶ ἐντὸς τῆς Ἀγγλίας αὐτῆς εἶμαι κατὰ τὸ ἥμισυ Ἕλληνας.. Μόνον ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας του εἶχε τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν διανοητικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν... Μετὰ ταῦτα εἰσήλθομεν εἰς τὴν παρακειμένην βιβλιοθήκην. Παρατηρήσατε, μοὶ εἶπε· διὰ τὰ ἄλλα μου βιβλία ἔχω ἄλλας θήκας· ἐδῶ ὁμως ἔχω μόνον ἑλληνικά. Ἐκεῖ εὐρίσκονται, ὅχι ὅσα ἐγράφησαν ἑλληνιστὶ κατὰ τὸν τρισχιλιετῆ βίον τῆς γλώσσης, ἀλλ' ὅσα περιεσώθησαν, ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῶν πατριωτικῶν ὕμνων τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν Κλεφτῶν. Ἐνταῦθα τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ νεώτερον ἑλληνικὸν ἰδίωμα συμβιῶσιν» Εὐλόγως ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ἀνέγραψεν ἐν τῷ οἰκοσῆμῳ αὐτοῦ τὴν ρῆσιν ταύτην. «La vertu est la seule noblesse».

***) Βλ. Lascaris (S. T.) L' Académie Ionienne. Un institut littéraire à Corfou, (ἐκ τῆς Revue des Études Napoléoniennes) Paris 1925 4ον μαρ. σ. 16.

Ἡ βιβλιοθήκη, δι' ἧς ἐσκόπει νὰ προικίσῃ τὴν Ἀκαδημίαν, ἦν ἐν τῶν θαυμασιωτάτων ἔργων τοῦ βίου του. Ζῶν εἰς τὸ μεταίχμιον Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας, εἰχέ συλλέξῃ ἐπιμελῶς χειρόγραφα καὶ βιβλία τῆς ΙΕ', ΙΖ', καὶ ΙΗ'. ἑκατονταετηρίδος, τὰς ἐπ' αὐτῶν Ἐπιστάτην τὸν Α. Π. Βρετόν, ὃν ἠνύνησεν, ἐπροστάτευσεν καὶ προήγαγε, καὶ ὅστις ἐκ τούτου ἠδυνήθη νὰ συντάξῃ τὴν ἐκ δύο μερῶν συνισταμένην *Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν* (Ἀθην. 1854—57). Διὰ τῆς διαθήκης του ὁ Γυίλφορντ κατέλειπε τὴν πολύτιμον ταύτην βιβλιοθήκην τῇ Ἰονίῳ Πολιτείᾳ, ἐπὶ τῷ ὄρφι νὰ προικίσῃ αὕτη τὴν Ἀκαδημίαν μὲ ἐπιχορήγησιν 3 ὄ00 λιρῶν κατ' ἔτος. Πρὶν ἢ ἄμως δημοσιευθῇ ἡ διαθήκη, καὶ ἅμα ἀποθανόντος τοῦ Γυίλφορντ ἐν Λονδίῳ, ὃ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸς αὐτοῦ Λόρδος Sheffield, ὃν κατέλειπε κληρονόμον τῆς ἄλλης οὐσίας, ἀπήτησε τὴν ἄμεσον εἰς Ἀγγλίαν ἀποστολὴν πάσης τῆς ἐν Κερκύρᾳ περιουσίας τοῦ θείου του καὶ δὴ καὶ τῶν βιβλίων καὶ χειρογράφων. Ὁ Α. Π. Βρετός, βιβλιοφύλαξ ὢν τότε, ἠναγκάσθη (ὡς λέγει), νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην, τὴν διὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Διοικήσεως αὐτῷ διαβιβασθεῖσαν, χωρὶς νὰ ζητήσῃ πρῶτον νὰ δημοσιευθῇ ἡ διαθήκη καὶ γίνῃ γνωστὸν τίνες οἱ ὄροι αὐτῆς. Ἡ παράδοσις τῶν βιβλίων διήρκεσεν ἐπὶ ἕν ὄλον ἔτος, ὡς ἀφηγεῖται· μόλις δὲ ἐν ἔτει 1837, μεταβάς ὁ Βρετός εἰς Λονδίνον, ἵνα ζητήσῃ (μετὰ δέκα ὄλα ἔτη), ἀντίγραφον τῆς διαθήκης, ἔλαβε γνῶσιν τοῦ περὶ προικίσεως τῆς Ἀκαδημίας ὄρου, ὃν ἡ Ἰόνιος Πολιτεία εἶχεν ἤδη πλέον ἢ ἐκπληρώσῃ, ψηφίσασα ὑπερδιπλασίαν ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἔτησίαν ἐπιχορήγησιν. Οὕτως ἐνεκα ἴσως λαθροχειρίας τινὸς ἀφ' ἑνός, καὶ ἐπιμέπτου βεβαίως ὀλιγορίας ἀφ' ἑτέρου, ἀπωλέσθη διὰ τὴν Ἑλλάδα βιβλιοθήκη ἀνεκτίμητος καὶ μὴ ἀναπληρωτὴ τὴν σήμερον. Τὰ τῆς λυπηρᾶς ταύτης ὑποθέσεως ἐκτίθενται πιστῶς ὑπὸ Ζ. D. Ferriman (*Some English Philhellenes*; VI Lord Guilford. London. 1919), ὅστις ἱστορεῖ τὰ περὶ τοῦ αἰοιδίμου Γυίλφορντ πληρέστερον τοῦ Βρετοῦ καὶ τῶν ἄλλων.

Ἡ βιβλιοθήκη συνίστατο ἐκ χειρογράφων πλέον τῶν τρισχιλίων, καὶ ἐκ δεκαπέντε χιλιάδων ἐντύπων. Πάντα ταῦτα διεσπάρησαν δι' ἀλληλοδιαδόχων ἐν Λονδίῳ δημοπρασιῶν, τὰ μὲν χειρόγραφα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1828, τὰ δὲ βιβλία εἰς δύο μερίδας κατὰ Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τοῦ 1829, εἰς δύο ἑτέρας δημοπρασίας ἐν ἔτει 1830, καὶ πάλιν ἄλλην κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1831, καὶ τέλος μίαν συμπληρωματικὴν δημοπράτησιν μηνὶ Νοεμβρίῳ τοῦ 1835. Τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων δημοπρασιῶν τὸ σύνολον προῖδον ἀνῆλθεν εἰς £ 12, 178, 10.6, ἐξ ὧν £ 1565.6.6 ἐκ τῶν χειρογράφων. Σήμερον ἡ ἀξία τοῦ ὄλου θὰ ἦτο τοῦλάχιστον τετραπλασία. Πολλὰ τῶν οὕτω δημοπρατηθέντων ἀπέκτησε τότε τὸ βρετανικὸν Μουσεῖον, ἄλλα δὲ βιβλία ἀνμφαίνονται σπανίως εἰς καταλόγους παλαιοπωλῶν. Ἐκ τούτων τινὰ εὔρον καταφύγιον ἐν τῷ ΓΕΝΝΑΔΕΙῳ, ἐπανακάμψαντα οὕτω εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ πόνου ψυχῆς ἠρεύνησα τοὺς ἐν τῷ Β. Μουσεῖῳ καταλόγους καὶ εὔρον ἐκεῖ ἀναγεγραμμένα τῶν χειρογράφων, τινῶν τῶν ὁποίων θ' ἀπέβαινον δι' ἡμᾶς πολίτιμοι ἱστορικαὶ πηγαί, οἷον: *D'sours sur les moeurs des habitants des isl. s Ioniennes*, par Denis Bouzzan-ssi; Zante 1810.—*Notizie riguardanti l'isola del Zante*, compilata da Paolo Mercati Ἱστορία τῆς Κύπρου, ἰταλιστί, ὑπὸ Bustrou. *Commentarii delle cose di Candia* di Antonio Kalergi, *Breve relazione dell'Isola di Scio*. *Commentarii delle cose di Constantinopoli* da

Constantino Garzoni, 1573. Δύο τόμοι περιέχοντες εκθέσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βενετοῦ Πρέσβευος Lorenzo Soranzo, 1699—1704. Καὶ ἄλλα πολλὰ πολύτιμα καὶ εἰς ἄκρον ἐνδιαφέροντα ιστορικῶς.

Σημειούσθω ἐδῶ ὅτι, πλὴν τῆς ἀνακρεοντικῆς Ὁδῆς, τῆς ἰταλιστὶ ὑπὸ Girolamo Padovan στιχουργηθείσης κατὰ τὴν ἐκ Βενετίας εἰς Κέρκυραν ἐπίπονον, Νοεμβρίῳ 1826. τοῦ Γυίλφορδου, ἦν ἀναγράφει ὁ Βρετὸς ἐν τῇ προμνησθείσῃ βιογραφίᾳ, ἐδημοσιεύθη ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἡ ἐξῆς συγχαρητήριος ἐπὶ τῇ τότε ἐξ ἐπικινδύνου ἀσθενείας ἀναρρώσει του. A. Federigo Conte di Guilford della Jonia Accademia fondatore, padre, moderatore munificentissimo, sapientissimo reduce dalle Venezie da letale morbo sanato, Antonio Maria Canella, di umane lettere professore, gradulanto offre, umilia, consacra questa Ode saffica. Εἰς δύο φύλλα). Τὸν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔρωτα αὐτοῦ καὶ τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν τότε δουλευόντων Ἑλλήνων διετρέψεν ἐνωρὶς, ὑμνήσας τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας Αἰκατερίνης τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ρωσσίας καὶ τὴν ἐν Γαλαζίῳ εἰρήνην τοῦ 1791 ἐν πινδαρικῇ ᾠδῇ ἐπιγεγραμμένη **ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΩ**. Τὸ σπανιώτατον τοῦτο ποιημάτιον, μόνον τίτλον φέρον τὰς δύο ταύτας λέξεις, σύγκειται ἐκ 14 φύλλων εἰς 4ον—τοῦ τίτλου. «Τῷ Φιλαναγνώστῃ», τοῦ κειμένου ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ κατ' ἀπέναντι σελίδας καὶ τῶν παροραμάτων. Ἐν τέλει δὲ ἐπὶ δύο φύλλων ποιημάτιον ἰταλιστὶ πρὸς αὐτὸν προσαγορευόμενον: All'esimo Autore della ode Greca Pindarica alla gran Caterina Pacificatrice, Canzone. Ἀπογράφει δὲ τοῦτο ὁ Co. Demetrio Computo, ἐξ οὗ μανθάνομεν, ὅτι ὁ Γυίλφορδ ἤγε τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος, ὅτε συνέτασσε τὴν ᾠδὴν ταύτην. Ἐξετυπώθη δὲ αὕτη εἰς ὀλίγιστα ἀντίτυπα ἐν Λειψίᾳ τῷ 1791.

Δεύτερον ἐξέδωκεν αὐτὴν ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς ἐν Ἀθήναις τῷ 1846, λέγων ἐν Προοιμίῳ ὀκτὼ σελίδων (τῶν ἐτέρων ὀκτὼ τοῦ ὅλου περιεχουσῶν τὴν ἀνατύπωσιν τῆς ᾠδῆς κτλ. πλὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κομούτου), ὅτι προϋτίθετο νὰ συνεκδώσῃ τὰ βιογραφικὰ τοῦ Γυίλφορδ καὶ ὅτι παρ' αὐτοῦ εἶχεν ἐν ἀντίτυπον τοῦ σπανιωτάτου πρωτοτύπου τῆς Ὁδῆς. Ἀφηγεῖται δὲ περὶ τοῦ πρὸς τὰ βιβλία ἔρωτος ἐκείνου εἰπόντος αὐτῷ, ὅτι ὁ Βρετὸς τὸν προέτρπεε νὰ μὴ κοπιᾷζῃ ἀποσκευάζων αὐτὰ ἐκ τῶν κιβωτίων: «Ἄ, τέκνον μου, ἂν δὲν ἤμην Κόμης Γυίλφορδ, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἦμαι βιβλιοθηκᾶριος». Εὐγνωμονῶν δὲ ὁ Βρετὸς προτρέπει καὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς ὑπ' ἐκείνου εὐεργετηθέντας, νὰ μεριμνήσωσι περὶ ἐγέρσεως μνημείου ἀρμόζοντος τῷ ἀειμνήστῳ ἀνδρὶ, κατὰ τὰ ἀπὸ τοῦ 1836 ἤδη μελετώμενα τότε. Παραθέτει δὲ εἰκόνα αὐτοῦ λιθογραφημένην κατὰ τὴν χαλκογραφηθεῖσαν ὑπὸ Natale Schiavoni ἐν Βενετίᾳ τῷ 1825.

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἀθηναϊκῶν ἐπιγραφῶν ὁ κ. Καμπούρογλου ἐν Μνημείοις α' 212 καταλέγει καὶ τινὰ κεχαραγμένην «ἐπὶ ἀρχαίας ἐπιτυμβίου πλακῶς, κατερριμμένης ἤδη ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου». Προστίθησιν, ὅτι ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἐχαράχθη «ἐπὶ τῇ ὑπὸ Φρειδερίκου Νόρθ χάριν τῶν Ἀθηναίων ἰδρύσει τῆς κρήνης ταύτης». Ποίας κρήνης, ἢ ποῦ εὕρισκετο αὕτη, οὐδὲν λέγει· εἰκάζει ὁμοῦς τὸ ἔτος 1814, διότι τότε ἦσαν δημογέροντες οἱ Σπυριδῶν Λογοθέτης, Σπυρ. Καπετανάκης, Παναγιώτης Ζαχαρίτσας καὶ Σπυρ. Τρικαληνός, οἷς ἀναφέρει ἡ ἐπιγραφή, ἢ ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ νῦν ἀποκειμένη καὶ ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

ΕΥΞΕΝΙΑΔΗΣ
ΠΡΟΣΠΑΛΤΙΟΣ

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΧΑΡΙΝ
ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ ΝΟΡΘ
ΑΜΦΙΣΘΕΝΗΣ
ΑΜΦΙΔΕΞΙΟΥ
ΠΡΟΣΠΑΛΤΙΟΣ

ΕΠΙ ΑΡΧΟΝΤΩΝ
ΣΠΥΡ. ΛΟΓΟΘΕΤ.
ΣΠΥΡ. ΚΑΠΕΤ. ΠΑΝ.
ΖΑΧΑΡ. ΣΠΥΡ. ΤΡΙΚΑΛ.

Σημειωτέον δὲ τοῦτο ἐνταῦθα, ὅτι τὰ Πρόσπαλτα ἦν δῆμος τῆς Ἀττικῆς. Ὡς εἶδομεν ἀλλαχοῦ, αὐτὸς προσήνεγκε τὴν διὰ τὸν πύργον τοῦ ὠρολογίου τῆς Ἀγορᾶς Ἀθηνῶν ἀναγκαίαν δαπάνην καὶ αὐτὸς ἀπέστειλεν ἐκ Λοιδίνου τὸ ἐξ ὀπτῆς γῆς ὁμοίωμα πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλγιν ἀπαχθείσης Καρυάτιδος ¹⁾).

Οἱ Κερκυραῖοι, τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ γνησιωτάτου τούτου καὶ σεπτοῦ φιλέλληνος, παρὰ τὴν ἐν τῇ λεγομένῃ Fortezza Vecchia ἀναμνηστικὴν ἐπιγραφὴν, ἤγειραν αὐτῷ ἀνδριάντα ἐν τῷ δημοσίῳ κήπῳ καὶ προτομὴν ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημογευθέντων περὶ τοῦ ἀειμνήστου φιλέλληνος δημοσιευμάτων σημειωτέα καὶ τὰ ἑξῆς :

Σίμου ΜΠΑΛΑΝΟΥ, ὁ Κόμης Γυῖλφορδ· διατριβὴ ἀναγνωσθεῖσα τὴν 4 Δεκεμβρίου ἐν τῷ Παιονασῶ. Ἀθήνησι, 1890—16 σ, 8ον.

Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Γυῖλφορδου πρὸς Φιλητᾶν. Ἐν Ἀρμονίᾳ τοῦ 1901, σ 322—326.

1) Τῆς ἀναπληρωματικῆς ἐκείνης δωρεᾶς τοῦ εὐσυνειδήτου φιλέλληνος εὐφημον ποιοῦνται μνεῖαν οἱ τότε τὰς Ἀθήνας ἐπισκεφθέντες συμπατριῶται του, οἷον ὁ Dodwell (A classical Tour through Greece, London, 1816, I. σ. 353) λέγων : «Ὁ κόμης Γυῖλφορδ, κινούμενος ἀπὸ ἀξίεπαινον ἀφοσίωσιν εἰς τὰ κλασσικὰ λείψανα τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως, παρήγγειλεν ἐν Λονδίῳ τὴν ἐκ τεχνητοῦ λίθου κατασκευὴν ἀγάλματος, κατὰ τὸ ἐκμαγεῖον τῆς Καρυάτιδος τῆς νῦν ἐν τῷ βρεττανικῷ Μουσείῳ, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸ εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἀντικαταστήσῃ τὸ πρωτότυπον· οὕτω θ' ἀποβλήθῃ τὸ ἐπαίσχυντον στύλωμα» (τὸ ὁποῖον κατεῖχε τὸν τόπον τῆς Καρυάτιδος). Καὶ μετ' αὐτὸν ὁ T. S. Hughes (Travels in Sicily, Greece and Albania, London, 1820, I, σ. 258) : «ἡ θέσις τῆς Καρυάτιδος παρεγεμίσθη ἐπονειδίστως μὲ πλίνθους τινὰς καὶ μὲ λίθους ἀσυναρτήτους· ἀλλ' ὁ Λόρδος Γυῖλφορδ, ὁ Ἀττικὸς οὗτο τῶν ἡμερῶν μας, μὲ πνεῦμα τῷ ὄντι εὐγενοῦς γενναιοδωρίας καὶ καλαισθησᾶς, μετένεγκεν εἰς Ἀθήνας ὁμοῖον ἄγαμμα, κατασκευασθὲν ἐν Λονδίῳ ἐπὶ σκοπῷ ἀναπληρώσεως τοῦ χάσματος».

Ἐν Δογίῳ Ἐρμῇ τοῦ 1819, πλὴν τῆς ἀνωτέρω μνησθείσης ἐπιστολῆς ὑπάρχει, ἐν σ. 601—606, ἐτέρα μακρά, χρονολογούμενη τῇ 19 Ἰουνίου 1819 καὶ ὑπογεγραμμένη «Φιλότιμος Φιλανθρωπίδης, Κοσμοπολίτης». Λέγεται δὲ αὕτη εὖσα τοῦ Γυιλφόρδου.

Ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκῃ τοῦ Γενναδείου ἀπόκειται χειρόγραφον ἐκ σελ. 89 εἰς μικρὸν φύλλον, περιέχον ἀντίγραφα ἐπιστολῶν (ὧν τινες σημειοῦνται «private and Confidential» τοῦ Γυιλφόρδου πρὸς τὸν Στρατηγὸν Sir Richard Clu ch, τὸν Λόρδον Buthurst, τὸν παρὰ τῇ Πύλῃ παντοδύναμον τότε πρόεθρον Sir Stratford Canning, τὸν Ἄγγλον στολάρχην Hamilton, ἀγγλιστί, ἀλλὰ τινὲς καὶ ἑλληνιστί καὶ ἰταλιστί—ἐπιστολῶν χρονολογημένων ἀπὸ Ἀπριλίου καὶ Μαΐου τοῦ 1828, ἐκ Κερκύρας τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ ἐξ Ἰθάκης καὶ Λευκάδος καὶ Κεφαλληνίας. Τὸ πολῦτιμον τοῦτο χειρόγραφον ἠγόρασα ἐκ μιᾶς τῶν δημοπρασιῶν τῆς ἀπεράντου συλλογῆς χειρογράφων τοῦ Phillips. ἢς ἡ ἐκ διαλειμμάτων ἐκποίησις διαρκεῖ ἤδη πρὸ 40 καὶ πλέον ἐτῶν.

ΟΙ ΚΟΝΔΟΤΤΙΕΡΟΙ

Sir John Hawkwood & Sigismundo Malatesta

Κατὰ τὴν τρικυμιώδη καὶ δραματικὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῶν μέσων αἰώνων νέα τις ἐμφανίζεται ἐν Ἰταλίᾳ τάξις τυχοδιωκτῶν ἀπατριδῶν, οἵτινες μόνον ἐν τῷ βίῳ ἐφόδιον εἶχον τὸ ξίφος, μόνον δικαίωμα τὴν τόλμην, μόνον τελικὸν σκοπὸν τὴν ἐν τινι τῶν τότε αὐτοδιοικουμένων πόλεων ἐπικράτησιν, ἐγκαθιστάμενοι ἐν αὐταῖς τὸ πρῶτον ὡς podestati, κατ' ὀλίγον δὲ ὡς κύριοι ἀπόλυτοι, ἰδρύνοντες οὕτως ἡγεμονικῶς οἴκους καὶ συναθροίζοντες μεγάλα πλούτη ἐξ ἀρπαγῆς ἢ μισθώσεως τῶν σιτηῶν ὧν ἠγοῦντο. Ἐλυμαίνετο δὲ τὴν Εὐρώπην τότε, μετὰ τὰς Σταυροφορίας, πλῆθος ἀνθρώπων, μόνον ἐπάγγελμα καὶ μόνον πόρον βίου ἐχόντων τὰ ὄπλα καὶ ἐτοιμῶν νὰ ὑπηρετήσωσι τὸν πλειοδοτοῦντα. Ἡ Ἰταλία ἰδίως ἐσπαράσσετο ὑπὸ δύο μεγάλων ἀλληλομαχούντων κομμάτων.

Ces deux moitiés de Dieu, le Pape et l'Empereur.

Οὕτως εὐρὴν παρουσιάζετο στάδιον ἐμπορισμοῦ τῶν περιστάσεων τούτων καὶ οὕτως ἤρξατο ὁ καταρτισμὸς σωμάτων μισθωτῶν συγχειμένων—κατὰ τὸν ἱστορήσαντα αὐτὰ — of thieves, exiles, vagabonds Italiandese: ters an of the dregs of the population», ὑπὸ ἡγέτας ὀνομασθέντας condottieri, ἐκ τοῦ λατινικοῦ conducere=συνάγειν ἐπὶ μισθῷ.

Ὅπως παντὸς ἄλλου ἐμπορευμάτος, οὕτω καὶ τῶν condottieri ἢ μισθωσις ἐσυστηματοποιήθη βαθμηδὸν καθ' ὄρισμένους κανόνας ὑπηρεσίας, ἐροδιασμοῦ, σιτηρεσίου, πληρωμῆς κτλ, καὶ cώζονται πολλὰ συμβόλαια, μεταξὺ μισθουσῶν πόλεων καὶ μισθουμένων ἡγετῶν, περὶ τῶν ὄρων τούτων καὶ περὶ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἣν ἐπρόκειτο νὰ παράσχωσιν. Πρόδηλον ἐν τούτοις εἶνε, ὅτι οἱ condottieri συμφέρον εἶχον, ὅπως ἢ ὑπ' αὐτοὺς δύναμις ὑποστῇ ὅσον ἔνεστι μικροτέραν φθοράν, ἵνα δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ κατοπιν καὶ εἰς ἄλλην ἐπιχείρησιν. Εἰς τὰς μεταξὺ Ἰταλῶν condottieri ρήξεις ὀλίγοι συνήθως ἐφρονεούνοτο τῶν ἡττωμένων

οἱ πλείστοι ἔξωγοῦντο, πολυτιμώτεροι οὕτω καθιστάμενοι διὰ τὴν πανοπλίαν αὐτῶν καὶ τὰ λύτρα τῆς χειραφετήσεώς των. Καὶ διὰ τοῦτο ἀπορίαν καὶ δυσάρεστον ἐντύπωσιν ἐνεποίησαν αὐτοῖς αἱ φονικαὶ ἐπιθέσεις τῶν βραδύτερον ἐπελθόντων Γάλλων καὶ Γερμανῶν. Ὁ ἀγὼν τῶν condottieri συνίστατο τὸ πλείστον εἰς ἀρπαγὰς καὶ δηώσεις καὶ εἰς στρατηγικὰς κινήσεις πρὸς κατάληψιν ἐπικαίρων θέσεων συνεπαγομένων τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐναντίων.

Ταῦτα εἶχε κατὰ νοῦν ὁ Μακκιαβέλης λέγων, μὲ πικρὰν εἰρωνείαν, ὅτι ἐπὶ πενήκοντα καὶ πλέον ἔτη ἠγωνίζοντο τόσον δεξιῶς, ὥστε ἄνδρες δὲν ἐφονεύοντο, πόλεις δὲν κατεστρέφοντο, ἡγεμονίαι δὲν ἠφανίζοντο. Πόλεμοι ἐκηρύσσοντο ἄνευ φόβου τινός, διεξήγοντο ἄνευ σπουδαίου κινδύνου καὶ ἀπέληγον ἄνευ μεγάλης τινός βλάβης. Ἄλλ' ἢ χῶρα ἦν διαρκῶς ἀνάστατος (1) καὶ ὁ τόπος ἔμενεν ἀκαλ-

1) Τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἐπὶ τῶν Condottieri χρονίας ἀναστατώσεως καὶ ἀνατροπῆς τῶν πραγμάτων ὁ Yriarte γράφει (σ. 19—20) τὴν ἐξῆς ζωηρὰν εἰκόνα : «*En 1402 Jean Galeaz Visconti meurt subitement...Sa succession semble assurée dans la personne de ses deux fils Giovanni et Filippo Maria. Cependant, sa cendre à peine refroidie, toutes les factions qu' il a domptées se relèvent et secouent le joug, et le même jour voit se former des factions nouvelles. Les Rossi, ligués contre eux, arrivent bientôt sous les murs de Parme, les Guelfes chassent les Gibelins de Cremona et les Ugo Cavalcado s'y font acclamer ; les Sacchi pénètrent à Bellinzona, les Rusconi occupent Côme et les bords du lac, les Soardi s' emparent de Bergame, les Scotti et les Anguissola entrent dans Florence. La discension est partout ; à Lodi on brûle les Vistarini dans leur palais, les Scaliger profitent de ce trouble pour rentrer à Verone ; Sienna et Alessandria revendent leur indépendance et chassent les représentants du Milanais. A Brescia, le sang coule dans les rues, et, sur les étais du marché public, on vend chair humaine, pendant qu' à Milan même, sous les yeux du jeune duc Giovanni Maria, on égorge l' abbé de Saint—Ambroise. Où sont donc ces illustres condottieri que Visconti a su maintenir par la fermeté de sa main ? Tous ont trahi ; à part le fidèle Jacopo del Verme, type d'honneur et de loyauté, dont le nom reste comme un exemple, tous sont revenus à leurs premiers instincts ; lis pillent et ils trahissent. Facino Cane ravage Parme, Pavie, Plaisance, Cremona et Alexandria. Barbiano passe au Pape et se vend aux Florentins ; il violente même la veuve de son maître et la contraint à céder au Saint—Siège Assise et Bologne. Les deux Perro tenant la duchesse enfermée dans sa forteresse, lui imposent leurs créatures... C'est à un autre condottiere, ce fameux Carmagnola, qui mourut torturé par ordre du conseil des Dix que reviendra l'honneur de reconstituer les États des Visconti et de sauver la couronne lombarde, Cette fragilité des trônes est commune à tous ces états fondés par les capitaines et les condottieri et elle tient à leur origine même. Si leurs sujets seuls avaient pris les armes à la main, nouveaux maîtres n' auraient pu pendre le pouvoir que par la revolte : mais comme ils s'appuyaient sur des com-*

λιέργητος, Ἐπεκράτουν τότε μέσα ἐπιχλούστερα τοῦ πολέμου καὶ δραστικώτερα πάσης διαπραγματεύσεως—τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ δολοφόνου καὶ τὸ πῶμα τοῦ δηλητηριαστοῦ· ἐν γένει ἡ προδοσία καὶ ὁ δόλος.

Τῶν ἐν Ἰταλίᾳ δρασάντων Condottieri πάντες σχεδὸν ἦσαν ἐγγῶριοι, ἐκ ταπεινῶν διακριθέντες, οἷον Erasmo da Narni, υἱὸς ἀρτοποιοῦ, ὁ ἐπονομασθεὶς Gattamelata, ἤτοι γαλῆ μελισσαίε, διὰ τὸ ὑπουλον καὶ ἐπίβουλον τοῦ χαρακτήρος· ὁ Grancoco Bussoni Carmagnola, (2) ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, οὗ ὁ πατὴρ ἦτο χοιροβοσκός. Nicolo Piccinino, ὁ Μικρούλης. Muzio Attendolo, ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Sforza, τῶν ἡγεμόνων τοῦ Μιλάνου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Πλὴν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ἡμετέρου θέματος δύο εἶνε οἱ ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας, ὁ μὲν Ἄγγλος, ἀλλ' ἐξιταλισθεὶς καὶ ἐλθὼν εἰς ἐπαφὴν μὲ ἓνα τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου· ὁ δέ, τύπος γνήσιος condottiere, θεραπεύσαντος τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι δρᾶσαντος.

Τῶν ἐκ τῆς ἁλλοδατῆς ἐπιδραμόντων ἐν Ἰταλίᾳ condottieri ὀνομασιότατος εἶνε ὁ Sir John Hawkwood, (3) ἢ, ὡς τὸ ὄνομα φέρεται ἐν τοῖς ἰταλικαῖς χρονικοῖς, Giovanni Aucud. Acuto ἢ Aguto. Υἱὸς βυρσοδέψου Ἄγγλου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1320, ὑπηρέτησε τὸ πρῶτον ἐν τῇ κατὰ τῆς Γαλλίας στρατείᾳ Ἐδουάρδου τοῦ Γ', (1312—1377) ὅστις ἤμειψε τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἱππότη. Συλλέξας ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ὁπαδοὺς ἐτοίμους εἰς τὰς τότε συνήθεις τυχοδιωκτικὰς ἐπιχειρήσεις, εἰσήλθεν (1360) εἰς τὸ Πεδεμόντιον συγ-

pagnies d'aventuriers, ils avaient encore d'autres dangers à craindre. S'ils ne relèvent que d'eux—mêmes, ils semblent de la rébellion qui oppose tyrannie à tyrannie ; s'ils s'appuient sur l'Eglise, ils sont considérés comme les ennemis du César ; si en fin ils ont reçu l'investiture impériale, le Pontif les tient à son tour pour hostiles ; ils sont donc sans cesse à la merci des événements qui exaltent l'Empire ou abattent le Saint—Siège.

2) Carmagnola εἶνε μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας πρὸς νότον τοῦ Τουρίνου. Χαρακτηριστικὴ τῆς ἀμφίσεως τῶν χωρικῶν τοῦ Πεδεμοντίου διεδόθη ἐκ Μασσαλίας εἰς Παρισίους κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1879. Κατ' ἐπέκτασιν ὀνομάσθη οὕτως ὁ χορὸς καὶ τὸ περίφημον ἐπαναστατικὸν ἄσμα τοῦ 1792, τὸ ὁποῖον ἐψάλλετο κατὰ τὰς κατατομήσεις. Ἐκ τούτου πιθανώτατα ἡ παρ' ἡμῶν συνήθεια ὀνόμασεν οὕτω τὴν λαιμητόμον.

3) Ἰταλοὶ χρονογράφοι, ἐρμηνεύοντες τὰ δύο συστατικὰ μέρη τοῦ ὀνόματος γράφουσι Falcone in Bosco Παρὰ τῷ Froissart τὸ ὄνομα φέρεται ὡς Haccoude. Ἡ σημερινὴ προφορά, ἑλληνικοῖς γράμμασι σημασιομένη, εἶνε Χώκχουδ. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἐν ἔτει 1362 ὁ προσηρθεὶς Ἄγγλος βασιλεὺς ἐδέχθη πρεσβείαν ἐκ Κύπρου καὶ ἐξ Ἀρμενίας αἰτοῦσαν βοήθειαν κατὰ τῶν ἐπερχομένων Τούρκων. Ὁ δὲ Γίββων (ἐνθα ἀνωτέρω), ὅστις οὐδεμίαν ἄφησε πικρὰν λέξιν ἄρρητον προκειμένου περὶ Ἑλλήνων, θεωρεῖ πλέον ἀληθῆ παρὰ ἀβρόφρονα (rather true than civil) τὴν ἐξῆς φράσιν τοῦ Muratori Annales, XII p. 107) : «Ci mancava ancor questo, que dopo essere calpesta a l'Italia da tanti masnadieri Tedeschi e Ungheri, venissero fin dail Inghilterra nuovi cani a finire di divorarla».

χρόνως μὲ τὰ εἰς Ἱταλίαν εἰσβαλόντα γερμανικὰ καὶ οὐγγρικὰ ἄτακτα σώματα καὶ ἠχμαλώτισε ἀντὶ λύτρων τὸν Κόμητα τῆς Σαβαυδίας (1362). Ἡ **Λευκὴ Ἀδελφότης**, ἡ ἐκ τῶν λευκῶν σημαιῶν τῆς οὕτως ὀνομασθεῖσα, ἠρίθμει τὸ πρῶτον 2.000 πεζοὺς καὶ 3.500 ἵππους καὶ ἐδῆου πᾶσαν τὴν χερσόνησον ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τῆς Αἴτνας, στρατευομένη ὑπὲρ τοῦ πλειοδοτοῦντος· συχνὰ δ' ἀλλάσσουσα συμμάχους ἐπέβαλλε βαρεῖας χρηματικὰς δόσεις καὶ λύτρα. Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1363 ἐξώγησεν εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τοῦ Μιλάνου ὑπὲρ τοὺς 600 εὐγενεῖς, οἵτινες ἠκολούθουν δεδεμένοι εἰς τοὺς ἵππους τῶν ἀγρίων Βρετανῶν, ἕως οὗ ἐλυτρώθησαν καταβαλόντες ἑκατὸν χιλιάδας φλωρίων. Μόνον δὲ ἡ ἔλλειψις σχοινίου καὶ καιροῦ ἔσωσε τῆς αὐτῆς τύχης ἄλλους πολλοὺς. Ἐκτοτε (ὡς λέγεται) ἠκούσθη τὸ λόγιον : *Ingles italiano e diavolo incarnato*. Καὶ ὅμως οὗτοι ἐφάνησαν ἠπιώτεροι τῶν ἄλλων ἐπιδρομέων, οἵτινες ἠκρωτηρίαζον καὶ ἔψηνον τοὺς αἰχμαλώτους. Αἱ ἐμφύλιοι διαφοραὶ καὶ ἔριδες τῶν ἰταλικῶν πόλεων κατέστησαν περιζήτητον τὴν ἀρωγὴν δυνάμεως τόσῳ δραστηκῆς καὶ τελεσφόρου. Πρῶτοι οἱ Πισσαῖοι ἐμίσθωσαν αὐτὴν κατὰ τῆς Φλωρεντίας ἀντὶ 40.000 φλωρίων δι' ἕν ἑξάμηνον· ὅτε δ' ἐπέστη ἀνάγκη παρατάσεως τῆς μισθώσεως, τὸ δεύτερον ἑξάμηνον ἔστοίχισε 150.000 φλωρία· αἱ δὲ παρεκτροπαὶ τῶν μισθωτῶν ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους νὰ μετοικήσωσι τὰς γυναῖκας αὐτῶν εἰς Γενούην δι' ἀσφάλειαν (1364). Ἄκαιρον θὰ ἦτο νὰ ἱστορήσωμεν ἐδῶ καθέκαστον τὰ τοῦ περιπετειώδους καὶ ρομαντικοῦ σταδίου τοῦ παραδόξου τούτου τυχοδιώκτου, ὅστις ἐκ περιτροπῆς ὑπηρετήσεν ἐπὶ μισθῷ ἐκείνους, οὓς πρὸ μικροῦ εἶχε καταπολεμήσει, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν νῦν ἐναντίων, ἐν οἷς καὶ ἡ Παπασύνη (1372), ἧτις ἐπωφελεῖτο πάντοτε τῶν διαφορῶν τῶν ἰταλικῶν πόλεων. Ἄλλ' ἄξιον μνείας εἶνε, ὅτι Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, εὐρισκόμενος ἐν Ἱταλίᾳ, ὅτε προσεπάθει νὰ προσπορισθῇ στρατιωτικὴν τινα κατὰ τῶν Τούρκων βοήθειαν, ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν περίφημον τοῦτον κονδοτιέρον. Πλήν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Γίββων (κεφ. 66, σημ. 13), ἡ δύναμις, ἢ ἡ διάθεσις τούτου τοῦ outlaw—ὡς τὸν ὀνομάζει—δὲν ἦτο ἀνάλογος τῆς ἐπιχειρήσεως». Καὶ θεωρεῖ εὐτυχῆ τὴν ματαίωσιν σκοποῦ, ὅστις ἠδύνατο ν' ἀποβῆ ἐπικίνδυνος. «It was for the advantage perhaps of Palaeologus to be disappointed of a succour that have been costly, that could not have been effectual, and which might have been dangerous».

Ἐν ἔτει 1377, ἐπιταγῇ τοῦ θηριώδους καρδινάλιου Ροβέρτου Geneva, τοῦ μετέπειτα Πάπα Κλήμεντος τοῦ Ζ', ὁ Χώκουδ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους τῆς δυστροπησάσης πόλεως Cesena. Ἄλλὰ ταχέως μετεμελήθη καὶ συνέπραξε μετὰ τοῦ ἀντιπαπικοῦ δεσμοῦ, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Bernabo Visconti καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Τῷ 1382 συναντῶμεν αὐτὸν ὡς μέλος τῆς παρὰ τῷ Βατικανῷ ἀγγλικῆς πρεσβείας. Ἀρχιστράτηγος ἐκλεγείς τῶν δυνάμεων τῆς Φλωρεντίας, ἦρεν ὑπὲρ τοῦ Πάπα τὴν κατὰ τοῦ Μιλάνου νίκην τοῦ 1391, ἧτις ἐσήμανε τὴν ἀκμὴν τοῦ σταδίου του καὶ τῆς παλινφθίας αὐτοῦ τὴν ἐτοιμότητα. Παμπόνηρος, τολμηρὸς καὶ ἐπιχειρηματίας, εἶχεν ἀποθησαυρῆση μέγαν πλοῦτον· καὶ ὅμως ἐν τῷ κυκεῶνι τῆς τότε φανυλότητος ἐκρίνετο ἀνθρώπος δίκαιος, εὐθύς καὶ τίμιος.

Ἐκ τῆς μακρᾶς ἐν Ἱταλίᾳ διαβιώσεως εἶχεν ἐξιταλισθῆ· ἀλλ' ἐβουλεύετο νὰ παλινοστήσῃ, ἀκμαῖος ἔτι ὢν ὡς νεανίας, ὅτε τῷ 1394 ἐτελεύτησεν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἐτάφη μετὰ πολλῶν τιμῶν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ, ὅπου σώζεται ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐπίπλου. Ἰωάννης ὁ ἕτερος τῶν δύο υἱῶν του, ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐζήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως Ριχάρδου καὶ ἔλαβε (1395) τὴν ἀδειαν τῆς εἰς Ἀγγλίαν ἀνα-

κομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ πατρὸς του. Τῶν δὲ τριῶν θυγατέρων του ἡ νεωτέρα ἐνυμφεύθη τὸν John Shelley, πρόλαπτον τοῦ ὁμωνύμου φιλέλληνος ποιητοῦ καὶ ἐταίρου τοῦ Λόρδου Βύρωνος Persy Bysshe Shelley.

Ὁ ἡμέτερος ἱστορικός, πραγματευόμενος περὶ τῶν τῆς Φραγκοκρατίας, λέγει, (*Ἱστορ. Παλαιὰ* σ. 63) ὅτι Ἀντώνιος ὁ Ἀκκιαγιώλης, «ἀμοιρῶν ὅλως τέκνων γονῆς, ἔλαβε δύο ψυχοπαίδας, τὰς ὁποίας ὑπάνδρευσε, τὴν μίαν μὲ τὸν Γαλεῶττον Μαλατέσταν, υἱὸν τοῦ δουκὸς τῆς Αἰγίνης, τὴν δὲ δευτέραν μὲ τὸν ἄρχοντα τῆς Εὐβοίας.

* *

Ὁ οἶκος τῶν Malatesta, ἡγεμόνων τοῦ Ἀριμίνου, (Rimini) (4) ὑπῆρξεν εἰς τῶν διασημοτάτων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν Ἰταλίᾳ. Γίνεται δὲ μνεῖα αὐτοῦ ἐν τοῖς μεσαιωνικοῖς χρόνοις τῆς Ἑλλάδος ἰδίως, ἕνεκα τοῦ περιπαλήτου, ἀλλὰ δυσκαταλογίστου Σιγισμούνδου Μαλατέστα (7) (1417—1468), ὅστις συνήνου ἐν ἑαυτῷ πολλὰ προτερήματα μὲ διάθεσιν θηριώδη. Ὁμολογεῖται ἡ στρατηγικὴ αὐτοῦ ἰκανότης, ἡ ὀχυρωματικὴ ἐμπειρία, ἡ πολιτικὴ δεξιότης, ἡ τῶν γραμμάτων λατρεία καὶ ὁ πρὸς τὰς τέχνας ἔρωσ· ἀλλ' ὀλίγα εἶνε τὰ ἐγκλήματα, ὧν δὲν ἐγένετο ἔνοχος, παρέχων, ἐν τῷ συνδυασμῷ τούτῳ ἀρετῶν καὶ κακουργιῶν, πιστὸν τύπον τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους Ἰταλῶν τυχοδιωκτῶν καὶ ἡγεμονίσκων (6). Ἐν ἄλλοις ἐδηλητηρίασεν ἢ ἐπνίξε δύο ἀλληλοδιαδόχους συζύγους του—Genevra d'Este (1440) καὶ Polissena Sforza (1450)—καθ' ὃν ἐνταῦθα χρόνον προσέφερε λατρείαν ἰδεώδους καὶ ρομαντικοῦ ἔραστοῦ τῇ περικαλλεστάτῃ καὶ νοημονεστάτῃ ἐταίρᾳ αὐτοῦ Isotta degli Atti, (7) ἣν καὶ ἐνυμφεύθη ἐν ἔτει 1456. Οἰκοδομήσας δὲ ἐν Ἀριμίνο, ὡς τι πάνθειον τῶν προγόνων του, τὴν θαυμασίαν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, ἐκόσμησεν αὐτὴν μὲ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ μονόγραμμα τῆς Isota, ἐστήλωσεν ἀγάλματα τοῦ Διὸς, τοῦ Ἄρεως, τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ αὐτῆς τῆς Ἀφροδίτης γυμνῆς ἐν τῇ Capella del Cacro Sacramento. Ὅθεν ὁ οἶκος οὗτος τῆς προσευχῆς ἐλέγετο μᾶλλον τέμενος παγάνων ἢ χριστιανικὸς ναὸς (8) καὶ ἐγένετο γνωστὸς ὡς Tempio Malatestiano.

4) Λατ. Ariminum. Ἀριμίνον παρὰ Στράβωνι, σ. 210. «Ἐπὶ τοὺς περὶ Ἀμινον καὶ Ρουέναν τόπους». Περβλ. σ. 211, 216, 217, 226, 227 240. Μικρὰ πόλις ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἀδρια κατὰ τὴν ἑνετίας καὶ Ἀγκῶνος.

5) Σῳζεται ἡ ἰδίᾳ αὐτοῦ ὑπογραφή: Sigismundus Pandulfus de Malatestis.

6) Burckhardt ὁ Γερμανὸς ἱστοριογράφος (ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει τοῦ κλασικοῦ αὐτοῦ ἔργου, *La civilisation de la Renaissance en Italie*; 1876 ἀριθμεῖ αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐπιλέγων: «Audace, impiété, talent militaire, culture intellectuelle très raffinée, tant de qualités et de dons se trouvèrent réunis en un seul homme».

7) Cesar Cantu pense comme nous qu'elle (Isota) ne savait pas écrire et nous a fait observer que s'est le cas d'Agnes Sorel, qui ne peut que signer; mais cette ignorance n'exclut pas des dons naturels de premier ordre, un instinct admirable des choses de la politique avec une prudence innée qui fit d'Isota, aux dernières années de la domination de Sigismond, une sorte de Catherine de Medicis au petit pied. *Yriarte* σ. 164.

8. Ὁ Yriarte (σ. 199) παρατηρεῖ: «Cette impression de paganisme est

Τὰς ἀντιφάσεις ταύτας χαρακτῆρος καὶ διαγωγῆς ἐξάγει ὁ Charles Iriarte, γράφων εἰς τὸ πολυτελὲς αὐτοῦ σύγγραμμα (σ. 81—82) (9) τὴν ἐξῆς τοῦ Σιγισμούνδου ζωντανὴν εἰκόνα :

«Ἦτο πλήρης παραδόξων ἀντιθέσεων καί, ἐν αὐτῷ, ἡ λαγνεῖα καὶ τὸ δίκαιον τοῦ χαρακτῆρος ἔβαινε μέχρι θηριωδίας. Ἦδύνατο νὰ προσποιηθῆ ἐπὶ τινα χρόνον ἓνα συλλάβη τὴν λείαν, ἀλλὰ συνηθέστερον ἐξέσπα ὡς μαινόμενος καὶ κατεδείκνυε τοῖς πᾶσι τὰ ἄγρια αἰσθήματά του... Ὁ ἥρωας ὑπέκρυπτε τὸν ληστήν τῶν ὁδῶν καί, εἰς τινὰς περιστάσεις, μετεμορφοῦτο εἰς θηρίον ἄγριον. Ἄν δώσῃ τις πίστιν Πάπα Πίῳ τῷ Β', πρέπει νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν μέχρι τῶν βαρβάρων χρόνων, ἓνα εὔρωμεν τοιαῦτα ἐγκλήματα συσσωρευμένα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἑνὸς ἡγεμόνος... Ἀκριβῶς, ὅτε ἤκμαζε τὸ πάθος διὰ τὴν Ἰσώτα του, συναντᾷ τὴν Γερμανίδα σύζυγον Κυρίου τινὸς τῆς Βορδῶνας. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο πλάσμα διεγείρει τὴν ἐπιθυμίαν του, ὁρέγεται αὐτῆς καὶ θὰ τὴν ἀπολαύσῃ, διότι οὐδὲν ἀνθίσταται εἰς τὰς φλεγούσας ὁρῆσεις του. Τὴν 19 Δεκεμβρίου 1448, ἡμέραν Σαββάτου, ἐνεδρεῖ εἰς Camminale, ἀγροικία τιμὴ τῆς Φάνω, ὅθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ἡ δέσποινα αὐτῆ, ἐπιστρέφουσα ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἰππεύουσα. Ἐπιτίθεται κατὰ τῆς συνοδείας τῆς αὐτῆ πίπτει, ὀρμᾷ δὲ κατ' αὐτῆς. Ἐπακολουθεῖ μανιώδης μεταξὺ λαγνεῖας καὶ αἰδημοσύνης ἀγών, καθ' ὃν τὴν φονεύει, καὶ ἐπὶ τοῦ περικαλλοῦς ἐκείνου ἀλλ' ἀψύχου σώματος τὸ τέρας ἐπέβαλε τὴν κακοῦργον αὐτοῦ ἐπιθυμίαν».

«Il était plein d' étranges contrastes, et, chez lui la luxure et la violence du caractère allaient souvent jusque à la férocité. Il pouvait dissimuler quelque temps pour saisir sa proie, mais le plus souvent il éclatait comme un furieux et montrait à tous ses sentiments sauvages... Le héros cachait un bandit de grand chemin, et l'homme, à un moment donné, devenait une bête féroce. Si on en croit le Pape Pie II, il faut reculer jusqu'aux temps barbares pour trouver de tels forfaits accumulés sur la tête d'un souverain».

Κατὰ τὸν γενεαλογικὸν πίνακα τοῦ Yriarte, πρῶτος τοῦ γένους τῶν Malatesta μνημονεύεται ὁ Giovanni civis ariminensis (1150), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ὁμώνυμος υἱὸς του (1216—1257), ὅστις φαίνεται πρῶτος λαβὼν τὴν προσωνυμίαν Malatesta. Τοῦτου ἐγένοντο δύο υἱοί, Giovanni de Sogliano, οὕτως ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς θυγατρὸς ἐκ τοῦ κόμητος Sogliano (τοῦ ὁποίου κλάδου ἀπόγονοι ζῶσι μέχρι τῆς σήμερον) καὶ Malatesta de Verucchio, οὕτω γνωστὸς γινόμενος ἐκ τοῦ καστέλλου, ἐν ᾧ ἐγκατεστάθη. Ἡ περαιτέρω ἱστορία τοῦ οἴκου συν-

l'impression dominante en entrant dans l'édifice. Tous ceux qui ont visité et décrit le temple l'ont ressenti vivement».

9) Τούτου πολλάκις ποιούμεθα μνημίαν ἐν τοῖς ἐξῆς: Un Condottier au XV siècle; Études sur les lettres et les arts à la Cour des Malatesta; d'après les papiers d'Etat des archives d'Italie. Orné de 200 dessins. Paris, 1882. Τοῦ αὐτοῦ Yriarte ἀρθρον ὁμοίως ἐπιγραφόμενον ἐν Rev. d. Deux Mondes 1881, σ. 624—653 τοῦ 48ου τόμου. Πρβλ. Della vita et dei fatti di Sigis. Pand. Malatesta. Commentario del Conte Angelo Battaglini. Rimini 1704. Haton (Ed.) Sigismondo Pandolfo Malatesta, Lord of Rimini; a study of a XV century Italian despot. London 1906.

δέεται με την γονήν τούτου, ὅστις ἐπέζησεν ἑκατὶν ὄλα ἔτη (1212—1312). «Il finit ses jours à Rimini, conservant le pouvoír jusqu' à son dernier soupir et exerçant l'autorité paternelle comme un joug incontesté... C'est le vrai fondateur de la dynastie des Malatesta. Ce centenaire s' était marié trois fois et de ces trois unions il avait eu quatre fils dont deux seulement lui avaient survécu».

Οἱ δύο οὗτοι ἦσαν τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα τῆς ἀνδρικής μορφῆς· ὁ νεώτερος, ὁ Paolo, εὐλόγως ἐπωνομάσθη *il Bello*, ὁ δ' ἕτερος, *Giovanni* (1248)—1304), γνωστός ὡς *il Sciacato* διὰ τὴν ἐξάρθρωσιν τοῦ μηροῦ, ἦν καὶ δυσειδέστατος, μελανὸς τὴν ὄψιν καὶ τραχὺς τὸ ἦθος. Τοιοῦτος ὢν ἔλαβεν ὡς σύζυγον, χάριν πολιτικῶν συμφερόντων (1275), κόρην σπανίας καλλονῆς, ἦν ὁ Παῦλος ἐστάλη νὰ συνοδεύσῃ εἰς Ἀρίμινον. Καὶ ὁ ἔρωσ τῶν δύο ἦν ἀμεσος καὶ ἀμοιβαῖος. Ὁ δὲ ἀδίκηθεις ἀδελφός, συλλαβὼν αὐτοὺς ἐπ' αὐτορῶφ, ἐφόνευσεν ἀμφοτέρους. Αὕτη εἶνε ἡ περίφημος τραγωδία τῆς *Francesca di Rimini*, ὡς τὴν ἔψαλεν ὁ Δάντης, τοῦ ὁποῖου τοὺς στίχους μετεγλώττισεν ἀγγλιστὶ ὁ Βύρων, διατελῶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τοῦ δράματος. (10)

Ἄλλος προαποθανὼν (1326) ἀδελφός, *Pandolfo*, πρῶτος τοῦ ὀνόματος τούτου, κατέλειπε υἱὸν γνωστὸν ὡς *Malatesta Guastafamiglia* (1325)—1364), ὅστις ἦν πατὴρ *Pandolfo* τοῦ δευτέρου (1325—1373). Τούτου ἀνεψιὸς ἦν *Pandolfo* ὁ τρίτος (1370—1427), ὅστις ἐγένετο πατὴρ τοῦ ἡμετέρου ἥρωος. Τούτων πάντων κοινὸν χαρακτηριστικὸν ὁ *Yriarte* εὕρισκε *la perfidie héréditaire*. Καὶ αὕτη μὲν ὑπῆρξεν αἰτία πολλῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν· ἕτερον δὲ κοινὸν αὐτοῖς προσόν, ἡ νοθεία τῆς γεννήσεως, πολλάκις ἀπησχόλησε τὴν νομιμοποιητικὴν παρέμβυσιν τοῦ περὶ τὰ ταῦτα δεξιωτάτου Ἀγίου Πατρός. (11)

Οὐ μόνον αὐτὸς ὁ *Σιγισμούνδος* ἦν νόθος, ἀλλὰ καὶ τῶν δεκατριῶν αὐτοῦ τέκνων ἐν μόνον ἐγεννήθη ἐκ τοῦ πρώτου γάμου γνήσιον—υἱὸς ἀποθανῶν μονογενής. Μήτηρ δὲ τοῦ *Σιγισμούνδου* ἦν ἡ *Antonia di Giacomino da Barrignano*, ἑταῖρα τοῦ πατρός του, ὅστις θνήσκων κατέλειπε αὐτὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ θεῖου του, *Carlo Malatesta*. Τελευτήσαντος δὲ καὶ τούτου, ὁ Πάπας εἰσήλασεν εἰς τὰς κτήσεις τῶν *Μαλατέστα* προφάσει τῆς μὴ πληρωμῆς ὀφειλομένων τελῶν. Ἐνῶ δὲ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του *Galeotto* ἔμενεν οἶκοι, δεόμενος ὅπως ὁ θεὸς τὸν ἀπαλλάξῃ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, ὁ *Σιγισμούνδος*, μόλις τρισκαίδεκαετῆς τότε ὢν, περισυλλέξας καὶ ἐνθαρρύνας τοὺς περὶ αὐτόν, ἐπέπεσε νύκτωρ

10) Ὁ αὐτὸς *Yriarte* ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδικῷ *L'art* τομ. IV, διατριβὴν διεξοδικήν: *Françoise de Rimini dans la légende et dans l'histoire*.

11) Ὁ *Σιγισμούνδος* ἔσχέ δέκα καὶ τρία τέκνα, ἕξ θυγατέρας καὶ ἐπὶ υἱούς, ὧν μόνος ὁ πρῶτος, *Galeotto*, (1447—28) ἦν νόμιμος. Τῶν πλείστων αἱ μητέρες εἶνε ἄγνωστοι. Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο πρῶται σύζυγοί του ἦσαν τέκνα νόθα. Σχολιάζων τὰ τῆς καταστάσεως ταύτης, ἣτις ἦτο τότε συνήθης, ὁ *Yriarte* σ. (326) λέγει: «Le relâchement des moeurs est évident; quelques fois même de temps en temps, quelque horrible forfait causé par la luxure de ces petits princes aient éprouvanter l'Italie et amener un désastre. En 1444 Oddo Antonio, Comte l'Urbain, le prédécessent de Montefeltre, a violé la femme de Ricciarelli; celui—ci le menace de le ruer s'il le reneontre».

καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἐχθρόν. Ταῦτα ἐν ἔτει 1430. Μετὰ δὲ ἔτη δύο ἤρατο τὴν μεγάλην νίκην τοῦ Lungarino, ἣτις ἐθεμελίωσε τὸ στάδιον καὶ τὴν φήμην του τὴν στρατιωτικὴν. (12)

Ἡ μετὰ ταῦτα ἐξέλιξις τῶν σχέσεων τῶν ἰταλικῶν πόλεων καὶ ἐνόπλων τυχοδιωκτῶν καὶ ἡ ἐν τῷ κυκεῶνι τούτῳ ἀδιάκοπος ἀνάμιξις τῶν Μαλατέστα εἶνε τόσῳ πολυσχιδῆς καὶ περιπελεγμένη, ὥστε καὶ συνοπτικὴ τις ἀφήγησις τῶν συμβάντων τῆς δραματικωτάτης ταύτης περιόδου θὰ παρέσυσεν ἡμᾶς πέρα τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ τῆς παρεμβολῆς ταύτης. Ἀρκεῖ, ὅτι οἱ ἀδιάκοποι ἀγῶνες τοῦ Σιγισμούνδου καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι μεταστάσεις αὐτοῦ ἀπὸ συμμάχου τῆς χθὲς εἰς ἐναντίου τῆς ἐπαύριον, καθ' ἃ· ἀνέπτυξε στρατιωτικὴν ἰκανότητα ἴσην μὲ τὴν αὐθαίρεσίαν καὶ ἀσυνειδησίαν τῆς πολιτείας του, συνήνωσαν κατ' αὐτοῦ τοὺς γείτονάς του ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Πάπα. Ὁ διαπρεπὴς ἱστορικὸς Aenea Silvio (Aeneas Sylvius) de Piccolomini ἐξελέγη ἐν ἔτει 1448 Πάπας Πίος Β'. Πνέων μένεα κατὰ τοῦ Σιγισμούνδου διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, τῆς Σιέννης, καὶ διὰ τὰς κατὰ τῶν κτήσεων τῆς Ἐκκλησίας ἐφόδους του, ἀφώρισεν αὐτόν, καὶ δὴ καὶ ἐξηνάγκασε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Novello Malatesta νὰ στραφῇ ἐναντίον του. Μετὰ δὲ τὴν μεγάλην ἦταν, ἦν ὑπέστη κατ' Αὔγουστον τοῦ 1462 ὁ Σιγισμούνδος, ἐκηρύχθη καὶ αἰρετικὸς. Le fiscal de l' Eglise, (λέγει ὁ Yriarte σ. 286), faisant office du ministère public, l'accusa «de rapine, d'incendie, de carnage, de rapt, de viol, d'adultère, d'inceste, de parricide, de sacrilège, de félonie et d'hérésie».

Ἄλλ' ὑπῆρχε καὶ ἐτέρα βαρυτάτη κατηγορία, ἣν ἔφερε κατ' αὐτοῦ ὁ τέως σύμμαχος του Alessandro Sforza. Δούξ τοῦ Μιλάνου. Τὸ Βυζάντιον εἶχε πέσει καὶ πᾶσα ἡ Δύσις ἔτρεμε φοβουμένη ἐπέλασιν τῶν Τούρκων· ἐνῶ δὲ ὁ Πάπας ἐνήργει περὶ Συνόδου ἐν Μαντούῃ πρὸς ὀργάνωσιν νέας Σταυροφορίας, ὁ Σιγισμούνδος προσεκάλει τοὺς Τούρκους εἰς Ἰταλίαν. (13)

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ σῶμα τοῦ Σιγισμούνδου δὲν ἦτο πρόχειρον πρὸς ὀλοκαύτωςιν, ἐνῶ ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ τοῦ Πάπα ἐδίψα τὴν κατὰ σάρκα ἐκδίκησιν αὐτοῦ, ἡ Παναγιότης του παρήγγειλε τῷ τότε διακεκριμένῳ καλλιτέχνῃ Paolo Romano οὐχὶ ἀπλοῦν ἀνδρείκελον, ἀλλὰ πιστοτάτην παράστασιν τοῦ Σιγισμούνδου, μεθ' ἧς συνήθως ἔφερε στολῆς καὶ ἀπαράλλακτον τὴν ὄψιν, οὕτως ὥστε (καθὰ αὐτὸς ὁ Πάπας ἀφηγεῖται εὐφραινόμενος) ἤθελέ τις ἰδῆ οὐχὶ τὴν εἰκόνα καίουσαν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἴδιον Σιγισμούνδον. Ἐξήρχετο ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἰνδάλματος τούτου μακρὰ ταινία, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην: «Σιγισμούνδος εἰμὶ ὁ Μαλατέστας, υἱὸς Πανδόλφου, βασιλεὺς τῶν προδοτῶν, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐχθρὸς, καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κολλεγίου εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον». Καὶ οὕτως ἐκάη παρόντος τοῦ Ἁγίου Πατρός, ὅστις ἱστορεῖ ταῦτα ἐν Comment, VII. 85.

12) Ὁ Yriarte εὐστόχως ἐδῶ (σ. 87) παρατηρεῖ: «Cette précocité invraisemblable, qui fait un vaillant soldat d' un enfant de-treize ans, et un vainqueur des troupes pontificales d' un guerrier de quinze ans à peine, est un des signes de ces premiers temps de la Renaissance.

13) Ὁ Yriarte ἐπαναλαμβάνει κυρῶν τὴν βαρυτάτην ταύτην κατηγορίαν καὶ ὑποσημειοῖ: «Nous reproduisons au sujet de ce fait, nouveau dans son histoire, le document d'archives qui l'atteste».

Οὕτω, ναι μὲν ὑπῆρξεν ἡ ἐνσάρκωσις τῶν κακιῶν καὶ τῶν παραπτωμάτων τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἤκμασεν, ἀλλὰ δὲν ἔζησε τὸν κτηνώδη βίον συνεχοῦς ἐγκλήματος καὶ παθῶν ἀκατονομάστων τῶν Βοργιῶν, τῶν μετ' ὀλίγον ἔξ εὐτελῶν προκυψίτων καὶ τὴν ἀνθρωπότητα καταισχυράντων, τοῦ πατρὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Ε' Πάπα καὶ τοῦ ἀγρίου ἐκείνου θηρίου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καίσαρος. Ἐν τῷ Σιγισμούνδῳ, μ' ὅλα του τὰ ἐγκλήματα, βλέπομεν τὴν αὐθόρμητον καὶ γενναίαν ἐκείνην συνείσθησιν τῆς ὑπεροχῆς, ἣν ἐμπνέει τὸ ἀρχαῖον τοῦ γένους. Καὶ ἴσως διὰ τοῦτο ἠγάπησεν ὡς ἔξ ἐνστίκτου τὰ γράμματα καὶ ἐθεράπευσε τὰς καλὰς τέχνας ἀληθῶς, καὶ οὐχὶ ὡς πρόσχημα διαφανῆς πλοῦτου νέου καὶ ἰσχύος προσφάτως κτηθείσης.

Τὸ μέγαρον αὐτοῦ ἦτο ἐντευκτήριον καὶ καταφύγιον πολλῶν λογίων καὶ ποιητῶν, καὶ αὐτὸς δὲ ἐστιχοῦργησέ τινα οὐχὶ ἀδόκιμα.

Ἐτέρα περίπτωσις τοῦ πρὸς τὰ γράμματα ἔρωτος τοῦ Σιγισμούνδου εἶνε τὸ σέβας αὐτοῦ πρὸς τὸν περίφημον Ἕλληνα πλατωνιστὴν Πλήθωνα τὸν Γεμιστόν, ὃν συνήνητησεν ἐν Φλωρεντίᾳ ἐν ἔτει 1439, ἐθαύμασε τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ καί, ὡς φαίνεται, ἐξένισε καὶ αὐτὸν σὺν ἄλλοις λογίοις εἰς τὸ μέγαρόν του. Γνωστὸν εἶνε, ὅτι ὁ Πλήθων, ἐπιστρέφων ἔξ Ἰταλίας εἰς Σπάρτην, ἐτάφη ἐκεῖ ἐν ἔτει 1451. Ὁ δὲ Σιγισμούνδος, ἐπανακάμπτων ἐκ Πελοποννήσου, συναπεκόμισε τὰ ὀστέα αὐτοῦ, λέγων, ὅτι γῆ ὑπὸ Τούρκων μαινομένη δὲν ἤρμοζε νὰ καλύπτῃ τὸ λείψανον τοῦ μεγάλου Πλατωνιστοῦ, καὶ ἀπέθηκεν αὐτὰ ἐν τῷ Ἀριμίνῳ πινθέῳ ἐντὸς σαρχοφάγου ὡς ἔζης ἐπιγεγραμμένης :

GEMISTII. BYZANTII. PHILOSOPHI. SUA. TEMP.

PRINCIPIS. RELIQUUM. SIGISMUNDUS.

PANDULFUS. MAL. PAN. BELLI.

PELOP. ADVERSUS TURCOS.

RECEM. IMP. CB INGENTEM. ERUDITORUM.

QUO FLAGRAT AMOREM. HUC AFFERENDUM

INTROQUE MITTENDUM

CUSAVIT. — MCCCCLXV.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000051148

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

✓ **Ὁ Μοροζίνης ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πελοποννήσῳ.**

Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»

Δεκ. 1928—Ἰαν. 1929.

✓ **Ὁ Οἶκος τῶν Μπενιζέλων καὶ ἡ Ὅσια Φιλοθέη.**

(1420—1920)

Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»

Μάρτιος—Σεπτέμβριος 1929

✓ **Ἡ Καισαριανή.**

Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»

Ὀκτώβριος 1929—Ἰανουάριος 1930

✓ **Δημήτριος Γαλανός, ὁ Ἀθηναῖος Ἰνδολόγος.**

Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»

Φεβρουάριος, Μάρτιος, Ἀπρίλιος 1930

ΑΚΑΔΗΜΙΑ